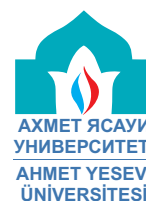

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 4-ші жылы, №42, Шілде 2019

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜNÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

JAPAN'S ENGAGEMENT WITH CENTRAL ASIA: 15 YEARS OF THE DIALOGUE

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЯПОНИИ С ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИЕЙ: 15 ЛЕТ ДИАЛОГА

RÖPORTAJ СҰХБАТ

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. MEHMET METİN
KARAÖRS

МЕХМЕТ МЕТІН ҚАРАӨРІС, ЫСТАМБҰЛ ЖАҢА
ҒАСЫР УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ПРОФЕССОРЫ,
ДОКТОР

BIG DATA IN
THE SPHERE
OF CULTURE

БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ
В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ

GULNAR NADIROVA

ÇİN-ORTA ASYA ARASINDAKİ DİŞ
TİCARETİN ANALİZİ: 2008-2018
YILLARI ARASINDAKİ DÖNEM

ҚЫТАЙ МЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯ
АРАСЫНДАҒЫ СЫРТҚЫ САУДА
АНАЛИЗІ: 2008-2018 ЖЫЛДАР

OMIRBEK HANAYI

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Vakur Sümer

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Dr. Zhandos Ranov

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Omirbek Hanayi
Aigerim Manatkızı
Kanat Makhanov

Sekretarya / Хатшылық
Saltanat Suleymen

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Kenan Semiz

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Kanat Makhanov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Vakur Sümer
Zhengizkhan Zhanaltay
Dr. Zhandos Ranov
Dr. Gulnar Nadirova
Dauren Aben

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup
Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

"Сұхбат", "Ақпараттық сараптама" және "Өзекті пікір" айдарларымен шыққан мақала авторларының
пікірлері институт көзқарасын білдірмейді. Журналда жарияланған материалдарды
институттың рұқсатынсыз көшіріп басуға болмайды.

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER

Değerli Okuyucularımız,

Аврасыа ve өзелде Орта Асыа son birkaç on yılda önemli dönüşümlerden geçti, ve geçmeye devam ediyor. Bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri hızla devlet mekanizmalarını sağlamlaştırdılar ve uluslararası arenada önemli aktörler haline geldiler. Kazakistan'ın bölgesel ve küresel düzlemde gündeme yön veren ülkelerden biri haline gelmesi; ve gerek kendi bölgesinde ve gerekse Ortadoğu gibi uzak coğrafyalarda barışa katkı sunması bunu örneklemektedir. Aynı şekilde son dönemde Özbekistan'daki dışa açılımı da bölge için ekonomik, sosyal, ve kültürel bağlamlarda önemli potansiyeller barındırmaktadır. Yine bölgenin diğer önemli ülkeleri olan Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan da, gelecekte, potansiyellerini daha etkin kullanma aşamasına geleceklerdir. Bağımsızlığa geçiş, ve sonraki aşamada güç devri süreçlerini barışçıl biçimde atlatan Türk Cumhuriyetleri, bu yönüyle, benzer tarihi tecrübelerini cereyan ettiği bölgelerden olumlu anlamda ayırmışlardır. Bu ülkelerdeki refah düzeyi de, geçmişle karşılaştırılamayacak ölçüde artış gösterdi. Halihazırda somutlaşmayı bekleyen ciddi bir refah potansiyeli de bölgede bulunmaktadır. Özellikle ekonomide verimlilik artışı, çevresel sorunlarla etkin mücadele; ve tarım, turizm ve yenilenebilir enerji sektörlerinde yaşanacak atılımlar, bölge ülkelerinin kalkınmışlık düzeylerini daha da yukarıya taşıyacaktır.

Kısacası, Türk Cumhuriyetleri'nin temel eksenini oluşturduğu Орта Асыа bölgesi, Аврасыа'nın barış ve istikrarını güçlendiren bir bölge halini almıştır. Günümüzde pek çok bölgenin "istikrar tüketen" hale geldiği düşünüldüğünde, Türk devletlerinin "istikrar üreten" yaklaşımları özellikle vurgulanmalıdır.

Bu düşünceyle hareket eden Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'ne bağlı Аврасыа Araştırma Enstitüsü, bölgedeki son gelişmeleri; tarihsel arka plan ile gelecek senaryoları eşliğinde ve yapıcı öneriler çerçevesinde ortaya koyma gayretindedir.

Асыа Avrupa dergimizin 42. sayısı da, tıpkı önceki sayılarda olduğu gibi bu yaklaşımla hazırlandı. Yine pek çok analiz yazısı, bir röportaj ve infografiğin bulunduğu dergimizin bu sayısının kapak yazısı, Haziran ayının sonunda Осака'da gerçekleştirilen G20 Zirvesi'ni de dikkate alarak, Zirve'nin ev sahibi olan Japonya'nın Орта Асыа ile ilişkilerine odaklanıyor.

İyi okumalar dileriz.

Құрметті оқырмандар!

Еуразия, соның ішінде Орталық Азия аймағы соңғы бірнеше онжылдықта елеулі өзгерістерге ұшырап, бұл өзгерістерді әлі де бастан өткеруде. Тәуелсіздікке қол жеткізген Түркі республикалары мемлекет тетіктерін тез арада нығайтып, халықаралық аренада маңызды рөлге ие болды. Қазақстанның аймақтық және жаһандық деңгейде жетекші елдердің біріне айналуы, сондай-ақ, өз аймағында да, Таяу Шығыс сияқты шалғай аймақтарда да бейбітшіліктің нығаюына ықпал етуі осыған мысал болып табылады. Сол сияқты, Өзбекстанның сыртқы әлемге ашықтық саясаты да аймақ үшін экономикалық, әлеуметтік және мәдени тұрғыда маңызды әлеуетке ие. Аймақтың басқа да маңызды елдері – Қырғызстан, Тәжікстан және Түрікменстан да болашақта өз әлеуетін тиімдірек пайдаланатын дәрежеге жетпек. Тәуелсіздікке қол жеткізіп, кейінірек билік ауысу үдерісін бейбіт түрде жүзеге асырған түркі республикалары бұл тұрғыда ұқсас тарихи тәжірибе орын алған аймақтардан ерекшеленетіні айқын. Бұл елдердегі әл-ауқат деңгейі бұрынғымен салыстыруға келмейтін дәрежеде артты. Соның өзінде де әлі аймақта толық жүзеге асырылмаған әл-ауқат әлеуеті бар. Әсіресе, экономикалық тиімділіктің артуы, экологиялық мәселелерге қарсы белсенді күрес, сондай-ақ ауыл шаруашылығы, туризм және жаңартылатын энергетика салаларында серпілістің болуы аймақ елдерінің даму деңгейін одан әрі арттырмақ.

Сайып келгенде, түркі республикалары шоғырланған Орталық Азия аймағы Еуразияның бейбітшілігі мен тұрақтылығын күшейтетін аймаққа айналды. Бүгінгі күнде көптеген аймақтардың «тұрақтылықты тұтынатынын» ескеретін болсақ, түркі мемлекеттерінің «тұрақтылықты өндіретін» тәсілдерін ерекше атап өту керек.

«Азия-Еуропа» журналының 42-ші саны бұдан бұрынғы сандары сияқты осы көзқарас шеңберінде дайындалды. Бірқатар талдау, сұхбат және инфографиканы қамтыған журналдың осы санындағы басты тақырып маусым айының соңында Осака қаласында G20 саммитін өткізген Жапония мен Орталық Азия арасындағы қарым-қатынастарға назар аударылады.

Келесі санымызда қайта қауышқанша.

ÖNSÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. VAKUR SÜMER.....	1
--	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. MEHMET METİN KARAÖRS МЕХМЕТ МЕТІН ҚАРАӨРІС, ЫСТАМБҰЛ ЖАҢА ҒАСЫР УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ПРОФЕССОРЫ, ДОКТОР.....	4
--	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

JAPAN'S ENGAGEMENT WITH CENTRAL ASIA: 15 YEARS OF THE DIALOGUE ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЯПОНИИ С ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИЕЙ: 15 ЛЕТ ДИАЛОГА ALBINA MURATBEKOVA.....	14
BIG DATA IN THE SPHERE OF CULTURE БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ GULNAR NADIROVA.....	22
ÇİN-ORTA ASYA ARASINDAKİ DİŞ TİCARETİN ANALİZİ: 2008-2018 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEM ҚЫТАЙ МЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯ АРАСЫНДАҒЫ СЫРТҚЫ САУДА АНАЛИЗІ: 2008-2018 ЖЫЛДАР OMIRBEK HANAYI.....	30
UN POPULATION PROSPECTS: CASE OF CENTRAL ASIA ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОГНОЗЫ ООН: ПРИМЕР ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ KANAT MAKHANOV.....	41
U.S.-IRAN RELATIONSHIP: WHAT DOES DONALD TRUMP WANT TO ACHIEVE? ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ США И ИРАНОМ: ЧЕГО ХОЧЕТ ДОСТИЧЬ ДОНАЛЬД ТРАМП? ASSET ORDABAYEV.....	49

THE SECOND BELT AND ROAD FORUM: IN SUPPORT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ВТОРОЙ ФОРУМ «ПОЯСА И ПУТИ»: В ПОДДЕРЖКУ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ AZHAR SERIKKALIYEVA	56
NAVOI FREE ECONOMIC ZONE: OPPORTUNITIES FOR REGIONAL ECONOMIC COOPERATION СВОБОДНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЗОНА «НАВОИ»: ВОЗМОЖНОСТИ РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА KANAT MAKHANOV	64
PARLIAMENTARY ELECTIONS IN INDIA: TRIUMPH OF ANTI-ELITE VOTING ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В ИНДИИ: ТРИУМФ АНТИЭЛИТНОГО ГОЛОСОВАНИЯ ASSET ORDABAYEV	73
HAZAR DENİZİ'NDE AŞKABAT-MOSKOVA DİYALOĞU КАСПИЙ ТЕҢІЗІ БОЙЫНША АШХАБАД-МӘСКЕУ ДИАЛОГЫ YERKINAY ONGAROVA	81

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

.....88

İNFOGRAFİK ИНФОГРАФИКА

.....112

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ МЕХМЕТ МЕТІН ҚАРАӨРІС, ЫСТАМБҰЛ
ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. MEHMET ЖАҢА ҒАСЫР УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
METİN KARAÖRS ПРОФЕССОРЫ, ДОКТОР

**TÜRKİSTAN'DA HEM KAZAKLARLA
 ÇOK İYİ ANLAŞTIK HEM KAZAKÇA'YI
 ÇOK SEVDİK**

**Kendinizi tanıtır mısınız? Kazakistan'a geliş
 hikâyenizi bizlerle paylaşır mısınız?**

Ben 25 sene önce Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Şarkiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kurucusu ve bu Üniversite'nin mecburi eğitim dillerinden biri olan Türkiye Türkçesi kursları koordinatörü olarak çalışmak üzere Türkistan'a geldim. Ailemle birlikte Türkistan'da yaşadım. Türkistan'ı ve Kazak Türkleri'ni çok severim. O çerçevede Kazak Türkçesi'ni öğrendim. Aynı zamanda Rusça'mı da geliştirdim. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde Kazak Türkçesi'ni öğrenirken Rus Dili üzerinde de çalışmalar yaptım. Hem Kazak Türkçesi ve hem Rus Dili üzerinde çalışmalar yaptım. Ben Çağatay Türkçesi şairi Ali Şir Nevai'nin 2. divanı Nevadirü's-Şebab üzerinde doktora tezi yaptım. Ondan sonra Doçent ve Profesör oldum. 50 yıldır kendi alanımda çalışıyorum.

**Hayatınızın 50 yılını öğretmenliğe ve ilme
 adadığınız bu sürede genel olarak nereler-**

**TYRKİSTANDA QAZAQTAR MEN JAQSY
 APALASATYQ JƏNE QAZAQ TİLİN
 JAQSY KƏRDİK**

**Ең алдымен өзіңіз туралы білсек. Қа-
 зақстанға келуіңіз туралы айтып бер-
 сеңіз.**

Бұдан 25 жыл бұрын Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университеті Шығыстану факультетінде Түрік тілі мен әдебиеті кафедрасын құрушылардың бірі болдым. Оқу орнында міндетті пән ретінде оқытылатын Түрік тілі сабағының үйлестірушісі қызметін атқардым. Бұл қызметке яғни, Түркістанға өз қалауым бойынша келдім. Түркістан мен жергілікті қазақтар бауырмал қасиетімен бірден ұнады. Сол аралықта қазақ тілін үйрендім. Сонымен қатар, орыс тілін де үйренумен айналыстым. Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университетінде қазақ тілін үйрену барысында орыс тілінде түрлі зерттеу жұмыстарын жүргіздім. Әлішер Науаидің 2-ші диваны «Навадир әл-Шабаб» шығармасы туралы докторлық диссертация қорғадым. Кейін доцент, профессор атандым. 50 жыл бойынша өз саламда қы-

de çalıştınız?

Kazakistan'da 2 yıl, Kıbrıs'ta 2 yıl çalıştım. Türkmenistan'a, Kırım'a, Azerbaycan'a, Kırgızistan'a Kosova'ya gittim. Konferanslarda, toplantılarda bulundum. Mesleğim üzerinde çalışmalar yaptım.

Türk Dünyası'nın belirli bir kısmını görme imkânına sahip olmuştunuz.

Türk Dünyası'nın beraber olması için konferanslar verir, söyleşiler yaparım. Beraber olmanın başında dil gelir. Önce bir alfabe birliği olması gerekiyor. Türkiye'de çıkan bir gazetenin Almatı'da anlaşılır dilde okunabilmesi ve aynı şekilde Nur-Sultan'da çıkan bir gazetenin Ankara'da okunabilmesi lazım. Böyle bir şey olmadığı için birbirimizi anlayamıyoruz. Alfabe birliği çok önemlidir. Bunu bugün dünya üzerinde bağımsız halde bulunan Türk kökenli 7 devletin istemesi ve sağlaması lazımdır.

Türk Dünyası'nı gezdiğiniz ve konferanslara katıldığınızdan bahsettiniz. Bu konu üzerinde biraz konuşalım. Hangi ülkelerde bulundunuz ve ne tür çalışmalarınız oldu?

1992 yılında Kırım Tatar Milli Meclisi'nin Başkanı Mustafa Abdulcemil Kırımoglu bizi Kırım'a davet etti. Türkiye'den dil uzmanları olarak gittik. Kırım Tatar Türkleri'nin alfabesi üzerinde konuşmalar, söyleşiler yaptık ve onların Türkiye Türkçesi temelli alfabe-ye geçmeleri düşünüldü, kabul edildi ve geçtiler. Kırım'da artık Rus sesleri unutuldu ve sesler Türkiye Türkçesi'ne benzedi. İkinci olarak Azerbaycan Kiril kökenli alfabeyi bıraktı, Türkiye alfabesine benzer şekilde bir alfabe kabul etti. 1992 yılında Türkiye'de "alfabe birliği" için konferanslar düzenledik. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan'dan dil uzmanlarını davet ettik. Aynı alfabeyi kullanalım diye anlaştık ve 34 harfli alfabe kabul edildi. Ka-

BERABER OLMANIN BAŞINDA DİL GELİR. ÖNCE BİR ALFABE BİRLİĞİ OLMASI GEREKİYOR. TÜRKİYE'DE ÇIKAN BİR GAZETENİN ALMATI'DA ANLAŞILIR DİLDE OKUNABİLMESİ VE AYNI ŞEKİLDE NUR-SULTAN'DA ÇIKAN BİR GAZETENİN ANKARA'DA OKUNABİLMESİ LAZIM

BİR BOLUDYŇ BASTY KŲRALY TYL. EŇ KAJETTİ DŲNIE ÄLİPBİDİŇ ORTAQTYLYGY ÖTE MAŇYDZY. TŲRKİYADA JARIYALANŇAN GAZET ALMATYDA OQYLATYŇ BOLSA, NEMESE HŲR-SŲLTANDA JARIYALANŇAN GAZET ANKARADA OQYLYP JATSA, BAUYRMALDYQTYŇ BASTAUY OSYŇDA JATYR

змет атқарып келемін.

50 жылдың оқытушылық және ғылыми жолыңызда негізінен қай елдерде болдыңыз?

50 жылдың ішінде Қазақстанда 2 жыл, Кипрде 2 жыл жұмыс атқардым. Түркіменстан, Қырым, Әзірбайжан, Қырғызстан және Косова елдерінде де болдым. Түрлі ғылыми басқосулар мен жиналыстарға қатыстым. Мамандығым бойынша көптеген жұмыстар атқардым.

Tүркі елдерінің барлығын түгелдей аралып шығу мүмкіндігі болған екен.

Tүркі елдерінің бірлігін дамыту үшін конференциялар ұйымдастырдық, оған қатысты ұсыныстарымызды айттық. Бір болудың басты құралы - тіл. Ең қажетті дүние әліпбидің ортақтылығы өте маңызды. Түркияда жарияланған газет Алматы оқылатын болса, немесе Нұр-Сұлтанда жарияланған газет Анкарада оқылып жатса, бауырмалдықтың бастауы осында жатыр. Мұндай жағдай болмағаны үшін де бір-бірімізді жақсы түсінбей жүрміз. Осы тұрғыдан әліпбидің бір болуы керек. Бұл жағдайды әлмедік деңгейде Тәуелсіздіктері мойындалған түбі бір жеті Түркі мемлекетінің өз қалаулары мен қолдаулары керек-ті.

Tүркі әлемін аралағаныңызды және конференцияларға қатысқаныңызды айтып өттіңіз. Сол туралы сөйлессек. Нақтырақ қай елдерде, нендей зерттеулермен айналыстыңыз ба?

1992 жылы Қырым Татарлары ұлттық мәжілісінің төрағасы Мұстафа Абдужәмил Қырымұлы бізді еліне шақырды. Түркиядан тілші-ғалым ретінде бардық. Қырым Татарларының әліпбиіне қатысты ұсыны-

zaklar, Türkmenler ve diğerleri için alfabe içersinden kendi seslerine uygun seçkin alfabe oluşturmalarını söyledik. Azerbaycanlılar, Kırım Tatarları yaptılar, Kırgızlar'ın bir kısmı yaptı. Özbekler yapmaya çalışıyorlar. Bu böyle devam ediyor. Birbirimizi anlamamız için birlikte ve iletişimde olmamız gerekmektedir.

Siz Türkiye'de Kazak Dili derslerine giriyor musunuz?

Türkiye'de fakültelerde Türk lehçeleri bölümü var. Türk lehçeleri bölümlerinde Kazak Türkçesi öğretiliyor. Edebiyat Fakültesi'nde de öğretiyoruz. Benim üniversitemde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü var. Orada ben öğretim üyesiyim. Türk Dili'nin gramerini öğretirken aynı zamanda Kazak Türkçesi'nin gramerini

старымызды, пікірлерімізді жеткізіп, олар да түрік тілі негізінде жасалған әліпбиге өтудің маңыздылығын мақұлданды және қабылдады. Қырымда орысша акцент біртіндеп азайып, дыбысталу Түрікшеге ұқсап келеді. Екінші болып Әзірбайжан кирилл әліпбиінен бір жола бас тартып, Түркия әліпбиіне ұқсайтын әліпбиді қабылдады. 1992 жылында Түркияда Ортақ әліпбиге қатысты бірнеше конференция ұйымдастырдық. Бауырлас Қазақстан, Қырғызстан және Өзбекстаннан тіл білімі ғалымдарын шақырдық. Ортақ әліпби қолдануға келісіп, 34 әріптік әліпбиді қабылдадық. Қазақтар, Түркмендер және басқалар үшін латын әліпбиінде ұлттық дыбыстарына ыңғайлы әліпби таңдауларына мүмкіндік бар екенін

de Türkçe'ye çevirerek öğretiyoruz. Türkiye Türkçesi'ni bilen bir Kazak öğrencisi bütün Türk lehçelerini anlayabilir. Aynı şekilde Kazak Türkçesi'ni öğrenen bir Türkiye Türkü bütün Türk lehçelerini anlar.

Türkler için Kazak Dili'ni öğrenmek ne kadar zor?

Bizim gibi ilim adamları için kolay. Ben Kazak Dili'ni Türkistan'a geldiğimde öğrendim.

Daha önce bilmiyordum. Amerika'dan gelen İngiliz öğretmenler bile Kazak Türkçesi'ni biliyorlardı. Biz hep diyorduk ki biz Türk'üz, Kazak Türkçesi'ni bilmiyoruz diye üzülyorduk. Kazak kardeşlerimize Kazak Türkçesi'ni öğretmelerini rica ettik. Kendimiz isteyerek 3 ay boyunca Kazak Türkçesi kursuna gittik. Türkistan'da hem Kazaklarla çok iyi anlaştık hem Kazak Türkçesini çok sevdik. Ben Kazak ve Türk lehçelerindeki filleri karşılaştırdım. Kazak ve Türk lehçelerinin sözcüklerini yan yana koyarak aynı olanlarla farklı olanları ayırdım.

Bu sefer gelmenizin amacı neydi? Konferanslara mı davet edildiniz?

Aralık 2018'de İstanbul'da Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün desteğiyle Mimar Sinan Üniversitesi'nde bütün Türk Dünyası için manevi destekçi Kazak şairi Mağjan Cumabay'ın 125 yıl anısına toplantı gerçekleştirildi. Toplantıya Kazak kökenli arkadaşım Prof. Dr. Abdulvahap Kara beni de davet etti. Ben Kentav şehrinde yaşarken "Bes Arıs" diye bir kitap okumuştum. Cumabay'ın şiirlerini Türkçeye çeviren kitapları okudum. Cumabay'ın "Uzaktaki kardeşime" şiirini çok seviyorum. "Uzaktaki kardeşime" şiirinde Türkiye Türkleri'ne "kardeşlerim" diye gönderme yapmıştı. Türkiye'deki öğrencilerime hep Cumabay'ın şiirlerinden bahsederim. Toplantıda Kazak Türkçesi'nin Türkiye Türkçesi'ne gra-

KENDİMİZ İSTEYEREK 3 AY BOYUNCA KAZAK TÜRKÇESİ KURSUNA GİTTİK. TÜRKİSTAN'DA HEM KAZAKLARLA ÇOK İYİ ANLAŞTIK HEM KAZAK TÜRKÇESİ'Nİ ÇOK SEVDİK

ӨЗ ҚАЛАУЫМЫЗ БОЙЫНША 3 АЙ ҚАЗАҚ ТІЛІ КУРСЫНА ҚАТЫСТЫҚ. ТҮРКІСТАНДА ҚАЗАҚТАРМЕН ЖАҚСЫ АРАЛАСТЫҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛІН ЖАҚСЫ КӨРДІК

жеткіздік. Әзірбайжандықтар мен Қырым Татарлары жасады. Бірін-бірімізді түсіну үшін бірлікте және әрдайым байланыста болуымыз керек.

Сіз Түркияда қазақ тілінен сабақ бересіз бе?

Түркияда факультеттерде Түркі тілдері кафедралары бар. Сол кафедраларда қазақ тілі үйретіледі. Әдебиет факультеттерінде де оқытылады. Менің университетімде Түрік тілі мен әдебиеті кафедрасы бар. Мен сол кафедраның профессорымын. Түрік тілінің грамматикасын үйрету барысында қазақ тілінің грамматикасын да түрік тіліне аударып қатар үйретеміз. Түрік тілін білген қазақ студенті барша Түркі тілдерін түсіне алады. Яки, керісінше қазақ тілін үйренген түрік студенті бүтін түркі тілдерін білуге мүмкіндік алады.

Түркия азаматтарына қазақ тілін үйрену қаншалықты қиын?

Ғалымдар үшін аса қиындығы жоқ. Мен қазақ тілін Түркістанға келгенімде үйрендім. Одан бұрын қазақша білмейтін едім. Түркістанда Америкадан келген ағылшын тілді оқытушылар қазақ тілін білетін. Олардың қазақша сөйлегенін көріп, «Біз Түрікпіз, бірақ та қазақ бауырларымыздың тілін білмейміз» деп ыңғайсызданатынбыз. Содан қазақ бауырларымызға өтініш жасап, қазақ тілін үйренуге кірістік. Өз қалауымыз бойынша 3 ай қазақ тілі курсына қатыстық. Түркістанда қазақтармен жақсы араластық және қазақ тілін жақсы көрдік. Сол уақытта қазақ және түрік сөздеріндегі етістіктердің қолдануын зерттедім. Қазақ және түрік тіліндегі сөздердің ұқсастары мен ұқсамайтындарын бөлек-бөлек қарастырдым.

mer bakımından benzerlikleri ve ayrılıkları ile ilgili bilgiler hazırlayarak sunum yaptım. Toplantıda Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Müdürü Doç. Dr. Vakur bey de vardı. O Toplantıda yaptığım sunumumdan sonra Vakur Sümer bey "sizi Kazakistan'a davet etsem gelir misiniz?" dedi. Müsait olursam geleceğimi söyledim. Allah nasip etmiş ki Kazakistan'a gelmiş oldum. Kazakistan'a gelmekten memnun olurum. Almatı'ya 3 defa geldim.

Mağcan Cumabay'ın "Uzaktaki kardeşime" şiirine değinelim. Türk Milleti Cumabay'ın şiirini nasıl karşıladı?

Şiiri çok sevdiler. Ben dedim ki "bakar mısınız Mustafa Kemal Atatürk İstiklal Savaşı'nı yaparken Kazakistan'daki kardeşimiz bizi destekliyor". "Şimdiye kadar bu kadar güzel bir şey gördünüz mü", dedim. "Kurşunlanan Türkoloji" isimli bir kitap yayınlandı. 1932-1937 açlık yıllarında M. Cumabay, Ş. Kудайберди-

Бұл жолғы сапарыңыздың мақсаты не? Тағы да конференцияға шақырды ма?

2018 жылы желтоқсанда Ыстамбұлда Еуразия ғылыми-зерттеу институтының қолдауымен Мимар Синан университетінде барша түркі әлемі үшін рухани қолдаушы болған қазақ ақыны Мағжан Жұмабаевтың туғанына 125 жыл толуына орай ғылыми жиналыс өткен еді. Сол жиынға қазақ досым Абдуһап Қара шақырған соң барып қатыстым. Мен Түркістанға жақын Кентау қаласында жүрген кезімде «Бес Арыс» деген бір кітап оқыдым. Сонымен қатар, М. Жұмабаевтың «Алыстағы бауырыма» өлеңін оқып, шын көңіліммен қабылдадым. «Алыстағы бауырыма» жыры заманында Түркияның басынан өткерген қиын жағдайына қолдау ретінде жазылған. Түркиядағы шәкірттеріме әрқашан М. Жұмабаевтың жырларының мәні мен мағынасын айтамын. Әлгі жиында қазақ тілінің

yev, A. Baytursinoğlu, M. Sultangaliev, Ukraynalı N. Samayloviç gibi yüzlerce insan ve Türkologlar Stalin tarafından öldürüldü. Türkoloji sona erdi. Milyonlarca Kazak Türkü öldü. Bundan dolayı çok üzüldük. Bunları bilmemiz birbirimizi tanımamız lazımdır.

Türk ve Kazak milletlerinin birbirlerinin zor zamanlarında sizin görüşünüze göre ne gibi bir manevi destekleri olmuş olabilir? Mağcan Cumabay'ın şiiri gibi örneklerden yola çıkacak olursak.

O zamanlar Ermeniler, Fransızlar, İngilizler geldiği için kendimizle meşgul olurken aydınlarımız Türkiye dışındaki Türk kardeşlerimizin ne gibi zorluklar çektiğini anlatan çalışmalar yapıyorlardı ve duyurmak istiyorlardı. Ama Türk kökenli kardeşlerin birbirini tanıması daha çok Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra oldu. Devlet politikası olarak devletlerin kendi üst seviyede idareciler arasında karşılıklı konuşmalar oldu. Bunun dışında üniversitelerden öğretim üyesi gönderdiler.

M. Cumabay şiir yazdığı zaman Kazak aydınları da çok zor zamanlar geçirmişlerdir. Bu noktada Türkiye'deki şairlerden benzer örnekler verebilir misiniz?

Türkiye'de Tanzimat Edebiyatı ve Milli Edebiyat devrinde Türkiye dışındaki Türklerle ilgili pek çok yazı yazıldı ve çalışmalar yapıldı. (Ahmet Vefik Paşa, Şemseddin Sami, Ziya Gökalp Ömer Seyfettin gibi). Asıl Türk dünyası ile ilgili çalışmalar Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ile başladı. Atatürk'ün, "bir gün Sovyetler dağılacaktır. Bizim orada dili, kültürü bir kardeşlerimiz vardır. Onlarla kültür köprüleri kurmalıyız, bir gün Türk birliğinin gerçekleşeceğine inanıyorum" şeklindeki sözleri ile bugün Kazakistan Kurucu Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'in sözleri ve

**CUMABAY'IN
"UZAKTAKİ
KARDEŞİME" ŞİİRİNİ
ÇOK SEVİYORUM.
"UZAKTAKİ
KARDEŞİME" ŞİİRİNDE
TÜRKİYE TÜRKLERİ'NE
"KARDEŞLERİM" DİYE
GÖNDERME YAPMIŞTI.
TÜRKİYE'DEKİ
ÖĞRENCİLERİME
HER CUMABAY'IN
ŞİİRLERİNDEN
BAHSEDERİM**

**M.ЖҰМАБАЕВТЫҢ
«АЛЫСТАҒЫ
БАУЫРЫМА» ОҚЫП,
ШЫН КӨҢІЛІММЕН
ҚАБЫЛДАДЫМ.
«АЛЫСТАҒЫ
БАУЫРЫМА» ЖЫРЫ
ЗАМАНЫНДА
ТҮРКІЯНЫҢ
БАСЫНАН ӨТКЕРІП
ЖАТҚАН ҚИЫН
ЖАҒДАЙЫНА
ҚОЛДАУ РЕТІНДЕ
ЖАЗЫЛҒАН.
ТҮРКІЯДАҒЫ
ШӘКІРТТЕРІМЕ
ӘРҚАШАН
М.ЖҰМАБАЕВТЫҢ
ЖЫРЛАРЫНЫҢ
МӘНІ МЕН
МАҒЫНАСЫН
АЙТАМЫН**

түрік тілі грамматикалық құрылысында ұқсастықтар мен ерекшеліктерге қатысты баяндама жасадым. Сол жиында жасаған баяндамамнан кейін Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер: Сізді Қазақстанға шақырсам келе аласыз ба? – деді. Шақырту уақытыма ыңғайлы болса, қуана келетінімді жеткіздім. Алла нәсіп етіпті, Қазақстанға тағы да келдім. Қазақстанға келгенде өте жақсы көңіл-күйде боламын. Бұл Алматыға үшінші кез келуім.

М. Жұмабаевтың «Алыстағы бауырыма» жыры төңірегінде сөйлесейік. Түрік жұрты М. Жұмабаевтың жырын қалай қабылдады? Өлеңді өте жақсы қабылдады. Түрік жастарына түсіндіру барысында бүгінге дейін мұндай рухани қолдау білдірген жыр оқыдыңыздар ма? – деймін. Ертеде жарияланған түркітануға қатысты кітапта осы жыр және «Бес Арыс» туралы жақсы жазылған. 1932-1937 жылдарда болған аштықта М. Жұмабаев, Ш. Құдайбердиев, А. Байтұрсынұлы, М. Сұлтанғалиев, Украиналық Н. Самойлович сияқты жүздеген адамдар мен түркітанушылар И. Сталин тарапынан атылды. Осының кесірінен Түркітану ғылыми бірнеше жыл кенжелеп қалды. Миллиондаған қазақ азаматтары да жазықсыз аталып кетті. Біз бұл жағдайды өте ауыр қабылдадық. Бір-біріміздің тарихтағы мұндай ақтаңдақ жағдайларымызды білу өте маңызды.

Қазақ және түрік халықтары қиын жағдайда бірін-бірі қолдауда көрсеткен рухани көмектерін тереңінен айта түссеңіз. Мысалы, М. Жұмабаевтың жыры сияқты... Ол кездегі біздің зиялы қауым өкілдері басқа аймақтағы түркі бауырларының азапты күндерді басынан

политикалары birbiriyle örtüşmektedir. Sayın Nazarbayev'in Türk dünyasıyla ilgili yazılarını çok severiz. Çok güzel şeyler anlatıyor. Nazarbayev'in Türk Dünyası'nı birleştirici ve pekiştiren söyleyişleri vardır.

Türkiye'de Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı var. Vakfın kurucusu Prof. Dr. Turan Yazgan. Bu vakfın her hafta cumartesi günleri toplantısı olur. Toplantılarda Türk Dünyası, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ile ilgili konulardan ve sorunlardan bahsederiz. Karşılıklı soru-cevap şeklinde anlatmaya çalışırız. Gazetelerde yayınlanır. Vakfın çıkardığı Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Tarih Dergisi gibi bilimsel amaçlı dergiler ve Türk Dünyası ile ilgili yayınladığı kitaplar var. Dergilerde benim de yazdığım yazılar bulunmaktadır.

Ayrıca Türkiye'de benim de üyesi bulunduğum Aydınlar Ocağı da Türk Dünyası'nın meseleleri ile ilgilenir. Türkiye dışındaki diğer kardeşlerimizin problemleriyle ilgilenmek için senede iki kez Türkiye'nin iki büyük vilayetinde konferanslar düzenleriz. Türk Kültürü'nü Araştırma Enstitüsü 'de bulunmaktadır.

Kazakistan Kurucu Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'i Türk Dünyası'nın "Aksakalı" olarak tanıdınız. Bağımsızlık sonrası dönemde Kazakistan ve Türkiye ilişkilerinden bahsedebilir misiniz?

Birbirimizi tanımaya gidip gelmeye başladık. Kitaplar ve bilimsel toplantılar gerçekleştirdik. Sanki şimdiye kadar Kaf Dağı'nın arkasında biri varmış da biz tanımıyormuşuz gibiydi. Bizim Türk kardeşlerimiz varmış. Alparslan Türkeş'in düşüncelerini sevenler Türk Dünyasını tanıdılar. Bizim en eski sözlüğümüz Divanu Lûgati't Türk'tür. Onun içerisinde Türk maddesi vardır. Türk maddesinde diyor ki, "Türk Nuh Peygamber'in oğlunun ismidir. Onun çocuklarına da 'Türk' denir". Hepimiz Nuh peygamberin çocuklarıyız. Divanu Lûgati't Türk

TÜRK KELİMESİ DAR ANLAMDA TÜRKİYE TÜRKÜ DEMEKTİR. GENİŞ ANLAMDA KOCAMAN GÖKYÜ-ZÜNÜN ALTINDA BULUNAN AYNİ KÖKENDEN GELEN KARDEŞLER DEMEKTİR. ASLINDA HEPİMİZ TÜRK LÜK KUBBESİNİN ALTINDA YAŞIYORUZ

ТҮРІК (ТҮРКІ) СӨЗІ ТАР ШЕҢБЕРДЕ ТҮРКІЯЛЫҚ ТҮРІКТЕРДІҢ ҰЛТТЫН АЙТУДА ҚОЛДАНЫП ЖҮРМІЗ. КЕҢ МАҒЫНАДА АЛЫП КӨКЖҮЗІНІҢ АСТЫН МЕКЕНДЕГЕН, ТҮБІ БІР БАУЫРЛАС ХАЛЫҚТАРДЫҢ ЖАЛПЫ АТАУЫ. НЕГІЗІНДЕ БӘРІМІЗ ТҮРКІ КҮМБЕЗІНІҢ АСТЫНДА ӨМІР СҮРІП ЖАТЫРМЫЗ

өткеріп білсе де Түркияға қарсы келген Армяндар, Француздар, Ағылшындарға қарсы соғыс әрекетін жүргізіп жатты. Алайда, сезіну тырысқанымен амал қанша... Шындығында түбі бір түркі халықтарын танып, білу Түркия Республикасы құрылғаннан кейін ғана мүмкін бола бастады. Мемлекет саясаты бойынша басқа республикалармен байланыс басшылар арасында қарым-қатынас бар.

М. Жұмабаевтың заманын да қазақ зиялылары да ауыр кезеңдерді бастан өткеріп жатқан. Сол уақыттағы қазақтарға қолдау ретінде түрік ақындары мен жазушылары шығармашылықтары туралы айтып берсеңіз!

Түркиядағы Танзимат(реформа) әдебиеті және ұлттық әдебиет кезеңінде Түркиядан басқа да түркі халықтарына қатысты көптеген шығармалар дүниеге келді. (Ахмет Вефик Паша, Шемседдин Сами, Зия Гокалып, Өмер Сейфетин және т.б.) Негізінен түркі әлемі мен Түркия Республикасының арасындағы байланыстың өрістеуі Мұстафа Кемел Ататүріктен басталды. М.К.Ататүрік: Бір күні Кеңес одағы тарайды. Одақтың құрамында біздің тілі ұқсас, мәдениеті ортақ бауырларымыз бар. Олармен мәдени көпір құруіміз керек, күндердің күнінде түркі бірлігі болатынына сенеміз деген еді. Бір ғасыр бұрынғы Ататүріктің үмітімен Қазақстанның Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың ұсыныстары мен саясаты бірін-бірімен астасып жатыр. Құрметті Назарбаевтың түркі әлеміне қатысты жазғандарын өте жақсы қабылдаймыз. Түркі болашағы үшін жақсы ұсыныстар айтады. Назарбаевтың түркі әлемін біріктіру, ортақ мақсатқа ұйысты-

hepimizin temel sözlüğü, Türk Dünyası'nın en eski kültür ansiklopedisidir. Divanu Lûgati't Türk'teki ifadeye göre hepimizin adına ve dillerimizin adına Türk ve Türkçe terimleri eklenmelidir. Türkiye Türkü, Kazak Türkü, Türkmen Türkü, Kırgız Türkü; Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kırgız Türkçesi gibi. Bunların hepsi Türk Dili'nin çağdaş lehçeleridir. Ayrı diller değildir. Türk Dili'nin tarihi ve çağdaş lehçeleri vardır. Bu şekilde isimlendirme bizi daha çok büyütür, diğer milletler karşısında bir ve beraber olmamızı göstergesi olur. Kazakistan Türkleri; Karahanlı Türkleri'nden sonra Emir Timur ve onun çocuklarından sonra ortaya çıkmışlar. Kazak kelimesindeki "kaz-" kökeni Kumuk ve Çağatay sözcüklerinde serbest, hür insan demektir. Ancak Kazak kelimesi Hazar'ın batısındaki Türk lehçelerinde "yeri kazmak" anlamında kullanılır. Serbest dolaştıkları için Özbekler, Kazaklar'a, "dışarıda özgür gezen" insan anlamını vermişlerdir. Biz ise farklı şekilde düşünerek yeri kazmaktan

рудағы еңбегі зор. Түркияда Түркі әлемін зерттеу қоры бар. Қордық құрылтайшысы профессор, доктор Тұран Язған еді. Әр аптаның сенбі күні қордың жиыны болады. Жиындарда түркі әлемі Қазақстан, Өзбекстан, Түркіменстан және т.б. елдерге қатысты мәселелерді талқылаймыз. Сұрақ-жауап арқылы білгенімізді айтып, ұсыныстар әзірлейміз. Газеттерде жарияланып тұрады. Қордың қомқарлығымен жарияланатын «Түркі әлемін зерттеу» журналы, «Тарих» журналы және басқа ғылыми бағыттағы журналдар және түркі әлеміне қатысты жазылған кітаптар да шығарылып отырады. Аталған ақпарат құралдарында менің жазған дүниелерім де жарияланып тұрады. Сонымен қатар, Түркиядағы «Зиялылар одағы», «Түркі әлемінің мәселелері» деген ұйымдардың мүшесі ретінде бұл мәселелерге қатысты ойымды білдіріп отырамын. Түркиядан бөлек басқа бауырларымыздың мәселелеріне қатысты жылына екі рет Түр-

UZAKTAKİ KARDEŞİME

Uzakta ağır azap çeken kardeşim
Solmuş laleler gibi kuruyan kardeşim
Etrafını sarmış düşman ortasında
Göl gibi gözyaşı döken kardeşim
Önünü ağır kaygı örtmüş kardeşim
Omurtıncə yaddan cəfa görmüş kardeşim
Hor bakan, yüreği taş, kötü düşman
Diri diri derini soymuş kardeşim
Ey Pirim! Değil miydi Altın Altay
Anamız bizim? Bizlerse birer tay
Bağında yurtdemlik mi serazat
Yüzümüz değil miydi ışık saçan ay?
Alaca altın aşık atışmadık mı?
Tepişip bir döşekte yatışmadık mı?
Anamız olan Altayın ak sütünden
Beraber emip, beraber tadışmadık mı?
Akmadı mı bizim için dıpduru bulak
Şarıldayıp, gürül-gürül dağdan inerek
Hazırdı uçan kuş, kopan yel gibi
Dilesek bir bir atlar, upku Burak
Altay'ın altın günü nazlanarak
Gelende sen pars gibi bir er olarak
Akdeniz, Karadeniz ötelatine
Kardeşim, gittin beni bırakarak

Ben kaldım yavru balaben, kanat açamam
Uçsam diye davransam bir türlü uçamam
Yön bulduran, yol gösteren can kalmadı
Yavuz düşman koyar mı şimdi beni vurmadan
Kurşunlar gerç yüreğime saplandı
Günahsız temiz kanım su gibi aktı
Kansız kalıp kuruyup bayıldım
Karanlık hapse sıkıca kapattı
Görmüyorum gece gezdiğimiz owayı
Gündüz güneşi, gece gülmüş nurlu ayı
Nazlı nazlı ipek kundaklara sarmalayıp
Bizi büyüten altın anam Altay'ı
Ey Pirim! Ayrıldık mı ulu bütünden?
Dağılıp yılmayan yağın oklardan
Türk'ün pars gibi yüreği varken
Korkak kul mu olduk düşmandan sinen
Kudrete hamle eden Türk'ün canı
Gerçekten hasta mı, bitti mi hali?
Ateşi söndü mü yürekteki, kurudu mu
Kaynayan damarındaki atalar kanı
Kardeşim sen o yanda, ben bu yanda
Kayıdan kan yutuyoruz, bizim adımıza
Layık mı kul olup durmak? Gel gidelim
Altay'a, ata mirası altın tahta

MAĞCAN CUMABAY

tarihistan.org

kazma, kazık demişiz. Ama aynı söz bizi Divanu Lûgatî't Türk'ün içerisinde birleştiriyor. Demek ki Divanu Lûgatî't Türk bütün Türk dünyasının eseri. Türk kelimesi dar anlamda Türkiye Türkü demektir. Geniş anlamda kocaman gökyüzünün altında bulunan aynı kökenden gelen kardeşler demektir. Aslında hepimiz Türklük kubbesinin altında yaşıyoruz.

Birbirimizi desteklememiz gerekiyor.

Ben şuna inanıyorum: Dünyada bir biz varız, bir de bizim dışımızdakiler var. Biz dediğimiz kim Özbek, Kazak, Türkmen... Bizim hem dinimiz, hem kültürümüz, hem yaşayışımız diğer milletlerden farklı. Emperyalist değiliz. Mesela İngiltere bütün dünyayı sömürge haline getirmiş. Biz onlardan farklıyız. İnsana saygı gösteren insanlarız. Bundan dolayı bir biz yani bütün Türkler var, bir de bizim dışımızdakiler. Bizim gök kubbemiz vardır ve bu kubbede Türk Dünyası vardır. Biz bir bütünüz.

Sohbetiniz için çok teşekkür ederim. Kazak kardeşlerinize söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Kazak kardeşlerime mutlu gelecekler dilerim. Acımızda da, sevincimizde de bir ve beraber olalım. Onun için iletişimde ve birlikte olmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu konuları her zaman, her yerde konuşmalı, gelip gidip birbirimizi daha çok tanımalı ve anlamalıyız. Sizlere görüşlerimi dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Teşekkürler. Zamanınızı ayırıp geldiğiniz için tekrar teşekkür ederiz.

кияның екі аймағында конференциялар өткізіп отырамыз. Мұндай жиындардан Түркі мәдениетін зерттеу институты да шет қалмайды.

Қазақстанның Тұңғым Президентін «Түркі әлемінің ақсақалы» деп құрметтедіңіздер. 1990 жылдары Кеңес одағы тараған соң, Түркияның көрсеткен қолдауын өзіңіздің аузыңыздан естисек.

Р

Бірін-бірімізді танудың алғышарты ретінде барыс келіс орнап, танысуды бастадық. Кітаптарымызды аударып, ғылыми жиындар мен басқосулар ұйымдастырып өткіздік. Каф тауының арғы бетінде де біз танитын түркі бауырларымыз бар екен. Алып Арслан Түркештің шығармаларын аударып түркі әлеміне таныстыруға мүмкіндік туды. Біздің ең ескі сөздігіміз Диуани Лұғат ат-Түрік. Сөздіктің бір бөлігі түркі әлеміне арналған. Ол бөлімде былай дейді: Түрік Нұх Пайғамбардың перзентінің есімі жазылған. Оның да ұрпағына Түрік деген атау берілген. Біз бәріміз Нұх Пайғамбардың ұрпағымыз. Диуани Лұғат ат-Түрік барлығымыздың негізгі сөздігіміз сонымен қатар, түркі әлемінің ең ескі мәдени энциклопедиясы. Диуани Лұғат ат-Түрікте баяндалғандай бәрімізге ұлт ретінде түбіміз түркі, тіліміз ұқсас екенін білуіміз керек. Түркия түркі, қазақ түркі, түркмен түркі, қырғыз түркі; түркия түрікшесі, қазақ түрікшесі, қырғыз түрікшесі сияқты қолдануымыз керек. Бұлардың бәрі ортақ түркі тілінің тарих ретінде және ондағы диалектілердің көптеп кездесуі бізді жақындастыра түседі. Осылай айқындау бізді тамыры бөлек басқа ұлттардың алдында біріктірудің негізі және үлгісі болады. Қазақ сөзіндегі «қаз» түбірі Құмық және Шағатай сөздіктерінде «Еркін», «Азат» дегенді білдіреді. Алайда, каспийдің батысындағы түркі диалектілерінде жерді қазу мағынасында қолданылады. Еркін көшіп-қонып жүргендіктен өзбектер қазақтарға «Далада еркін жүрген» адамдар деген мағынада қолданылған болуы керек. Біз мұны басқа түсінікте, яғни жерді қазу деп қолданамыз. Дегенмен, сөздің түрлі мағынасын Диуани Лұғат ат-Түрікте бірігеді. Олай болса, Диуани Лұғат ат-Түрікті бүкіл түркі халықтарының ортақ шығармасы деуге болады. Түрік (түркі) сөзі тар шеңберде Түркиялық Түріктердің ұлттын айтуда қолданып жүрміз. Кең мағынада алып көкжүзінің астын мекендеген, түбі бір бауырлас халықтардың жалпы атауы. Негізінде бәріміз Түркі күмбезінің астында өмір сүріп жатырмыз.

Біз бір-бірімізді қолдауымыз керек...

Менің үлкен үмітім бар. Әлемде «Біз» деген ұғым бар және «Бізден тыс» деген ұғым бар.

Біз дегеніміз кім? Олар: өзбек, қазақ, түрмен... Біздің дініміз, мәдениетіміз, өмір сүру құндылықтарымыз бірдей. Басқалардікі өзгеше. Біз империалист емеспіз. Мәселен, Англия әлемге қанаушылық сипатымен көрінді. Біз оларға ұқсамаймыз. Пендені құрметтей білетін адамдармыз. Осы себептен түбі бір түркі халықтары «Біз» ұғымына кірсе, бұдан бөлек басқа түсініктегі қоғамдар бар. Біз қасиетті бір шаңырақтың астына біріккен түркілерміз. Біз бір бүтінбіз.

Ақжарқын әңгімеңіз үшін рақмет. Қазақ бауырларыңызға деген ықтыс ықыласыңыз болса мархабат!

Қазақ бауырларыма бақытты күндер тілеймін. Қайғыда да, қуанышта да бір болып, бірін-бірімізді әрдайым қолдауға дайын болайық. Ол үшін жақсы қарым-қатынаста, бірлікте болудың маңызды екенін айтқым келеді. Бұл тақырыпты күн тәртібінен түсірмей айтып, барыс-келісті жандандыра түсіп таныстығымызды артыра беруіміз керек. Осылай құрметтеп шақырғандарыңызға ерекше алғысымды білдіремін.

Рақмет! Уақыт бөліп келгеніңізге шын жүректен ризашылық білдіреміз.

JAPAN'S ENGAGEMENT WITH CENTRAL ASIA: 15 YEARS OF THE DIALOGUE

ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЯПОНИИ С ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИЕЙ: 15 ЛЕТ ДИАЛОГА

During the past decade, the Central Asian states have been enjoying a growing interest from the regional powers. Being among the major investors and aid partners of the region, Japan also plays an active role in the current geopolitical rivalry and intensifies its political and economic ties with the Central Asian governments. Therefore, the latest "Central Asia plus Japan" dialogue (CAJD) meeting that marked the 15th anniversary of its establishment and gathered the ministers of foreign affairs of Japan and the Central Asian states for the seventh time, is of considerable interest for the wider audience.

The seventh CAJD foreign ministers' meeting that took place in Dushanbe on May 18, 2019 had three separate panels, where the parties discussed practical cooperation in the fields of tourism, trade, investment and development, regional security, and regional cooperation. Notably, the panel on regional security was held with the participation of Foreign Minister of Afghanistan Salahuddin Rabbani, who was invited as a guest, whereas two other panels discussed

**JAPAN SPECIFIED
ITS INTEREST IN
DEVELOPING THE
FULL CAPACITY OF
INTRAREGIONAL
CONNECTIVITY**

**ЯПОНИЯ ВЫРАЗИЛА
ЗАИНТЕРЕСОВАН-
НОСТЬ В РАЗВИТИИ
ПОЛНОГО ПОТЕНЦИ-
АЛА ВНУТРИРЕГИО-
НАЛЬНЫХ СВЯЗЕЙ**

В последнее десятилетие государства Центральной Азии вызывают растущий интерес со стороны региональных держав. Будучи одним из основных инвесторов и партнеров по оказанию помощи в регионе, Япония также играет активную роль в нынешнем геополитическом соперничестве и усиливает свои политические и экономические связи с правительствами стран Центральной Азии. Поэтому последнее совещание Диалога «Центральная Азия плюс Япония» (ДЦАЯ), ознаменовавшее 15-ю годовщину его создания и в седьмой раз собравшее министров иностранных дел Японии и государств Центральной Азии, представляет значительный интерес для широкой публики.

Седьмое совещание министров иностранных дел ДЦАЯ, которое прошло в Душанбе 18 мая 2019 года, было разделено на три отдельные панели, на которых стороны обсудили практическое сотрудничество в сферах туризма, торговли, инвестиций и развития, региональной безопасности и регионального сотрудничества. Стоит отметить, что панель по реги-

the development of efficient measures of cooperation that will help attract Japanese companies to the economic, commerce and tourism sectors of the Central Asian states. In addition, Japan put special emphasis on the trendy potential of the region – connectivity. Despite Japan's support to the transport infrastructure of the Central Asian states at the bilateral level and through international organizations, including the Asian Development Bank and the World Bank, over the past two decades, Japanese authorities specified their interest in developing the full capacity of intraregional connectivity. As a result of the CAJD meeting, the joint statement and an action plan were adopted that outline measures to further enhance intra-regional cooperation [News.tj, 2019]

It should be reminded that the CADJ was introduced in August 2004 by then Foreign Minister of Japan Yoriko Kawaguchi during

ональной безопасности была проведена с участием министра иностранных дел Афганистана Салахуддина Раббани, который был приглашен в качестве гостя, тогда как на двух других панелях обсудили разработку эффективных мер сотрудничества, которые помогут привлечь японские компании в секторы экономики, торговли и туризма государств Центральной Азии. Кроме того, Япония уделила особое внимание находящемуся в тренде потенциалу региона – построению связей. Несмотря на то, что Япония в течение последних двух десятилетий поддерживала транспортную инфраструктуру центральноазиатских государств на двустороннем уровне и через международные организации, включая Азиатский банк развития и Всемирный банк, японские власти выразили заинтересованность в развитии полного потенциала внутрирегиональных связей. В результате совещания ДЦАЯ было принято совместное заявление и план действий, в

her visit to Central Asia as the main instrument of Japan's engagement with the Central Asian region, which it still is. A meeting at the level of foreign ministers is the highest level event within the CAJD, and, even though the dialogue does not have a certain schedule, the past meetings show a biannual frequency of gatherings. In addition, there are senior officials' meetings that, apart from discussing current issues, are instrumental for the preparation of the foreign ministers' meetings and their "follow-ups" [Dissyukov, 2019a]. On November 26, 2018, the 13th CAJD senior officials' meeting was held in Tokyo, during which the parties negotiated the organization of this year's foreign ministers' meeting. Along with these mechanisms, there are platforms such as the "Tokyo Intellectual Dialogue" and the "Economic Forum" that are also organized within the CAJD to

которых изложены меры по дальнейшему укреплению внутрирегионального сотрудничества [News.tj, 2019].

Следует напомнить, что ДЦАЯ был впервые опробован в августе 2004 года тогдашним министром иностранных дел Японии Ёрико Кавагути в ходе ее визита в Центральную Азию в качестве основного инструмента взаимодействия Японии с центральноазиатским регионом, которым он до сих пор является. Совещание на уровне министров иностранных дел является мероприятием высшего уровня в рамках ДЦАЯ, и, хотя диалог не имеет определенного графика, прошлые совещания проводились с регулярностью раз в два года. Кроме того, проходят совещания старших должностных лиц, которые, помимо обсуждения текущих вопросов, играют важную роль при подготовке со-

strengthen the existing ties between Japan and Central Asia.

Meanwhile, Japan's first strategy on Central Asia was presented in 1997 by Prime Minister Ryutaro Hashimoto, who ushered the new "Silk Road" diplomacy concept of Japan that had a three-layered structure: political dialogue, economic cooperation, and cooperation in nuclear nonproliferation and maintaining peace. This concept was welcomed by the Central Asian states and helped Japan to develop systematic support and, more importantly, was an institutionalized approach in dealing with the region. In particular, the Japanese government secured its presence in Central Asia through its two initiatives. The

mfa.gov.kz

TOKYO ANNOUNCED ITS INTENTION TO SIGN BILATERAL INVESTMENT AGREEMENTS WITH KYRGYZSTAN, TAJIKISTAN AND TURKMENISTAN THAT WILL CREATE MORE FAVORABLE CONDITIONS FOR JAPANESE INVESTORS

ТОКИО ОБЪЯВИЛ О НАМЕРЕНИИ ПОДПИСАТЬ ДВУСТОРОННИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЕ СОГЛАШЕНИЯ С КЫРГЫЗСТАНОМ, ТАДЖИКИСТАНОМ И ТУРКМЕНИСТАНОМ, КОТОРЫЕ СОЗДАДУТ БОЛЕЕ БЛАГОПРИЯТНЫЕ УСЛОВИЯ ДЛЯ ЯПОНСКИХ ИНВЕСТИРОВ

вещаний министров иностранных дел и сопровождении их решений [Дисюков, 2019а]. 26 ноября 2018 года в Токио было проведено 13-е совещание старших должностных лиц ДЦАЯ, на котором стороны договорились об организации в этом году совещания министров иностранных дел. Наряду с этими механизмами существуют такие платформы, как «Токийский интеллектуальный диалог» и «Экономический форум», которые также организованы в рамках ДЦАЯ для укрепления существующих связей между Японией и Центральной Азией.

Между тем, первая стратегия Японии в отношении Центральной Азии была представлена в 1997 году премьер-министром Рютаро Хасимото, который возвестил о новой дипломатической концепции Японии «Шелковый путь», имевшей трехслойную структуру: политический диалог, экономическое сотрудничество и сотрудничество в области ядерного нераспространения и поддержания мира. Эта концепция была одобрена государствами Центральной Азии и помогла Японии развить систематическую поддержку и, что более важно, представляла собой институционализированный подход к работе с регионом. В частности, японское правительство обеспечило свое присутствие в Центральной Азии с помощью двух инициатив. Первым направлением была официальная помощь развитию (ОПР) для региона, под эгидой которой предоставлялись гранты, техническое содействие, льготные и беспроцентные займы и другие формы финансовой помощи региону. В дополнение к финансовой помощи, ОПР обеспечивала регион технологическими инновациями. Второй канал сотрудничества был реализован

first direction was the Official Development Assistance (ODA) for the region that provided grants, technical cooperation, low-interest and interest-free loans and other forms of financial assistance to the region. ODA, in addition to financial assistance, ensured the supply of technological innovations to the region. The second channel of cooperation was implemented through the active involvement of Japanese companies in the region. Within these activities, Japan secured a certain portion of energy resources by developing energy-related projects in the region. Thus, the "Silk Road" diplomacy encouraged the Japanese presence in Central Asia from the 2000s [Dadabayev, 2012]. Later on, Japan's interest in the region was demonstrated during the historic October 2015 visit of Japanese Prime Minister Shinzo Abe to all five Central Asian states (the first Japanese leader to do so) that was an evidence of Abe's enthusiasm about the region. In 2006, Abe's administration also developed its approach towards Central Asia in its foreign policy concept "The Arc of Freedom and Prosperity: Japan's Expanding Diplomatic Horizons". In the concept, the Central Asian region was included together with the ASEAN countries, South Asia, the Middle East, the Black Sea region, Central and East Europe as part of the Eurasian region, with which Japan would cooperate based on such universal values as freedom, democracy, the rule of law, fundamental human rights, and the market economy [Rakhimov, 2014].

Simultaneously, Japan has been deepening its contacts with the Central Asian states bilaterally. For instance, even during the latest CAJD meeting, the Japanese foreign minister held separate negotiations with

JAPAN PUT SPECIAL EMPHASIS ON THE TRENDY POTENTIAL OF THE REGION – CONNECTIVITY

ЯПОНИЯ УДЕЛИЛА ОСОБОЕ ВНИМАНИЕ НАХОДЯЩЕМУСЯ В ТРЕНДЕ ПОТЕНЦИАЛУ РЕГИОНА – ПОСТРОЕНИЮ СВЯЗЕЙ

благодаря активной вовлеченности японских компаний в регион. В рамках этой деятельности Япония закрепила за собой определенную часть энергоресурсов путем разработки энергетических проектов в регионе. Таким образом, дипломатия «Шелкового пути» послужила толчком к присутствию Японии в Центральной Азии с 2000-х годов [Дадабаев, 2012]. Позднее интерес Японии к региону был продемонстрирован во время состоявшегося в октябре 2015 года исторического визита премьер-министра Японии Синдзо Абэ во все пять государств Центральной Азии (это был первый японский лидер, поступивший таким образом), что свидетельствовало об энтузиазме Абэ в отношении региона. В 2006 году администрация Абэ также разработала свой подход к Центральной Азии в концепции внешней политики «Дуга свободы и процветания: расширяющиеся дипломатические горизонты Японии». В этой концепции центральноазиатский регион был включен вместе со странами АСЕАН, Южной Азией, Ближним Востоком, Черноморским регионом, Центральной и Восточной Европой в качестве части евразийского региона, с которым Япония будет сотрудничать на основе таких универсальных ценностей, как свобода, демократия, верховенство закона, основополагающие права человека и рыночная экономика [Рахимов, 2014].

Одновременно Япония углубляет свои контакты с государствами Центральной Азии на двусторонней основе. К примеру, в ходе последнего совещания ДЦАЯ министр иностранных дел Японии провел отдельные переговоры с каждым из своих центральноазиатских партнеров. Примечательно, что Токио объявил о намерении

each of his Central Asian counterparts. It is noteworthy that Tokyo announced its intention to sign bilateral investment agreements with Kyrgyzstan, Tajikistan and Turkmenistan that will create more favorable conditions for Japanese investors. Such agreements are already in place with Uzbekistan (signed in 2008) and Kazakhstan (signed in 2014) [Dissyukov, 2019b]. In addition, Uzbekistan announced about the forthcoming first visit of President Mirziyoyev to Japan, while President of Tajikistan Emomali Rahmon was the latest (October 2018) Central Asian leader to pay a visit to Tokyo.

In practice, the implications of Japan's multilateral and bilateral instruments are well tracked in the region. For instance, Uzbekistan's chemical industry procures Japan's technologies; in Kyrgyzstan, three kinder-

подписать двусторонние инвестиционные соглашения с Кыргызстаном, Таджикистаном и Туркменистаном, которые создадут более благоприятные условия для японских инвесторов. Такие соглашения уже действуют с Узбекистаном (подписано в 2008 году) и Казахстаном (подписано в 2014 году) [Дисюков, 2019b]. Кроме того, Узбекистан объявил о предстоящем первом визите президента Мирзиёева в Японию, тогда как президент Таджикистана Эмомали Рахмон был последним по времени (октябрь 2018 года) центральноазиатским лидером, который посетил Токио.

На практике воздействие многосторонних и двусторонних инструментов Японии хорошо прослеживается в регионе. К примеру, химическая промышленность Узбекистана закупает японские технологии, в Кыр-

gartens were opened with Japan's grant assistance funding in March 2019 [Cheriegate, 2019]; in Turkmenistan, the allocation of about 24 billion yen (about \$216 million) for the implementation of regional transportation projects was announced in 2017 [Dissyukov, 2019b]. During Abe's 2015 visit, a number of important investment agreements were signed with Uzbekistan, and in Kyrgyzstan the Japanese side agreed to provide financial aid to refurbish the equipment of the Manas International Airport, while offering Kazakhstan to build a nuclear power plant [Japan Today, 2015].

In conclusion, it should be emphasized that whether or not the ongoing geopolitical changes in Eurasia caused the rivalry for the influence in Central Asia, Japan has always been engaging to a certain extent with the regional states. Probably, the Japanese strategy seems modest compared to other countries' massive and well-presented initiatives. However, Japan has been developing its own path of engagement with the region that is based on providing assistance and techno-

гызстане в марте 2019 года при грантовой финансовой помощи Японии было открыто три детских сада [Черигейт, 2019], в Туркменистане в 2017 году было объявлено о выделении около 24 млрд. иен (около 216 млн. долл.) на реализацию региональных транспортных проектов [Дисюков, 2019b]. Во время визита Абэ в 2015 году с Узбекистаном был подписан ряд важных соглашений об инвестициях, в Кыргызстане японская сторона согласилась предоставить финансовую помощь для модернизации оборудования международного аэропорта «Манас», а Казахстану Япония предложила построить атомную энергетическую станцию [Japan Today, 2015].

В заключение следует подчеркнуть, что независимо от того, вызвали ли текущие геополитические изменения в Евразии соперничество за влияние в Центральной Азии или нет, Япония всегда в определенной степени взаимодействовала с государствами региона. Вероятно, японская стратегия кажется скромной по сравнению с массивными и хорошо представленными инициативами других стран. Од-

logical investment, and gaining in return benefits from the rich energy potential of Central Asia. Consequently, it could be summarized that the past CAJD meeting, as well as the agreements achieved at the event, will contribute to Japan's further involvement in the region, while the Central Asian states welcome Japanese initiatives that are well-known for their high quality and sustainability.

References:

1. Cheriegate, Kristen (2019). Tokyo Continues to Successfully Engage Central Asia. Retrieved from <http://www.caspianpolicy.org/tokyo-continues-to-successfully-engage-central-asiawhether-it-is-the-japanese-spring-festival-celebration-in-kazakhstan-japanese-modern-technologies-being-sold-to-uzbekistans-chemical-indust/>. Accessed on 10.06.2019.
2. Dadabayev, Timur (2012). The Evolution of the Japanese Diplomacy towards Central Asia since the Collapse of the Soviet Union. OSCE Yearbook 2011, Vol. 17, Baden-Baden: Nomos, 2012, pp. 441-458.
3. Dissyukov, Almas (2019a). "Central Asia Plus Japan" Dialogue: From Idea to Implementation. Journal of International and Advanced Japanese Studies, Vol. 11, pp. 1-21.
4. Dissyukov, Almas (2019b). Central Asia and Japan: 15 Years of Multilateral Cooperation. Retrieved from <https://thedi diplomat.com/2019/05/central-asia-and-japan-15-years-of-multilateral-cooperation/>. Accessed on 10.06.2019.
5. Japan Today (2015). Abe's Central Asian diplomacy. Retrieved from <https://japantoday.com/category/features/opinions/abes-central-asian-diplomacy>. Accessed on 10.06.2019.
6. News.tj (2019). Central Asian, Japanese foreign ministers discuss ways to promote Central Asia as tourist destination. Retrieved from <https://news.tj/en/news/tajikistan/politics/20190520/central-asian-japanese-foreign-ministers-discuss-ways-to-promote-central-asia-as-tourist-destination>. Accessed on 10.06.2019.
7. Rakhimov, Mirzokhid (2014). Central Asia and Japan: Bilateral and Multilateral Relations. Journal of Eurasian Studies, Vol. 5, pp. 77-87.

JAPAN HAS BEEN DEVELOPING ITS OWN PATH OF ENGAGEMENT WITH THE REGION THAT IS BASED ON PROVIDING ASSISTANCE AND TECHNOLOGICAL INVESTMENT

ЯПОНИЯ РАЗРАБАТЫВАЕТ СВОЙ СОБСТВЕННЫЙ ПУТЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С РЕГИОНОМ, КОТОРЫЙ ОСНОВАН НА ПРЕДОСТАВЛЕНИИ ПОМОЩИ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИНВЕСТИЦИЙ

нако Япония разрабатывает свой собственный путь взаимодействия с регионом, который основан на предоставлении помощи и технологических инвестиций, получая взамен выгоды от богатого энергетического потенциала Центральной Азии. Следовательно, можно резюмировать, что прошедшее совещание ДЦАЯ, а также достигнутые на мероприятии соглашения будут способствовать дальнейшей вовлеченности Японии в регион, тогда как государства Центральной Азии приветствуют японские инициативы, которые славятся своим высоким качеством и устойчивостью.

Источники:

1. Черигейт, Кристен (2019). Токио продолжает успешно взаимодействовать с Центральной Азией. Доступен по адресу: <http://www.caspianpolicy.org/tokyo-continues-to-successfully-engage-central-asiawhether-it-is-the-japanese-spring-festival-celebration-in-kazakhstan-japanese-modern-technologies-being-sold-to-uzbekistans-chemical-indust/>. Дата обращения: 10.06.2019.
2. Дадабаев, Тимур (2012). Эволюция японской дипломатии в отношении Центральной Азии после распада Советского Союза. OSCE Yearbook 2011, Vol. 17, Baden-Baden: Nomos, 2012, pp. 441-458.
3. Дисюков, Алмас (2019а). Диалог «Центральная Азия плюс Япония»: от идеи к реализации. Journal of International and Advanced Japanese Studies, Vol. 11, pp. 1-21.
4. Дисюков, Алмас (2019б). Центральная Азия и Япония: 15 лет многостороннего сотрудничества. Доступен по адресу: <https://thedi diplomat.com/2019/05/central-asia-and-japan-15-years-of-multilateral-cooperation/>. Дата обращения: 10.06.2019.
5. Japan Today (2015). Центральноазиатская дипломатия Абе. Доступен по адресу: <https://japantoday.com/category/features/opinions/abes-central-asian-diplomacy>. Дата обращения: 10.06.2019.
6. News.tj (2019). Министры иностранных дел Центральной Азии и Японии обсуждают пути продвижения Центральной Азии как туристического направления. Доступен по адресу: <https://news.tj/en/news/tajikistan/politics/20190520/central-asian-japanese-foreign-ministers-discuss-ways-to-promote-central-asia-as-tourist-destination>. Дата обращения: 10.06.2019.
7. Рахимов, Мирзохид (2014). Центральная Азия и Япония: двусторонние и многосторонние отношения. Journal of Eurasian Studies, Vol. 5, pp. 77-87.

BIG DATA IN THE SPHERE OF CULTURE

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ

The influence and value of Big Data on innovation and efficiency growth in many areas of human activity is no longer in doubt. Big Data is a variety of tools, approaches, and methods for processing an enormous amount of structured and unstructured data in order to use it for specific tasks and purposes. Its analysis helps organizations create new products and services and make the most successful decisions. IBM claims that every day the world creates two and a half quintillion bytes of data, the use of which brings significant

Влияние и ценность больших данных (Big Data) для инноваций и роста эффективности во многих областях человеческой деятельности больше не вызывают сомнений. Большие данные – это разнообразные инструменты, подходы и методы для обработки огромного количества структурированных и неструктурированных данных с целью использования их для конкретных задач и целей. Их анализ помогает организациям создавать новые продукты и услуги и принимать наиболее успешные решения.

financial benefits to the manufacturing, defense, transportation, utilities, resources, and IT markets [SAGE Automation, 2018].

However, whether Big Data is needed for culture and art is not yet completely clear. To keep up with new technologies, we undoubtedly need to use all the possibilities. On the other hand, are volumes of information in art, culture and humanities so large that they can be compared with economy, business and industry? Nevertheless, many experts believe that these technologies can help in creating new values, even if they are aesthetic [García, 2014].

Since, thanks to the proliferation of devices such as smartphones and tablets, the measurability of a person's daily life is growing at an amazing pace, the cultural aspects of life produced by man or humanity as a whole are also being measured. These include large-scale data mining for generating and improving metadata, new visualization methods, three-dimensional models of immovable and movable cultural heritage objects, search and storage of very large digital libraries, and new approaches to digital processing.

In essence, the humanities have already worked with big data. Thus, in 1972, a group of classical scientists created the project "Thesaurus Linguae Graecae", which scanned large tracts of Greek and Latin literature, and in France in 1984, the project FRANTEXT was created, which includes the study of the use of words in French over a long period of time. Professor Alison Booth compiled the "Collective Biographies of Women" database, which contains biographies of approximately 14,016 women [Fermanis, 2018].

However, the growth of the Inter-

CAN VOLUMES OF INFORMATION IN ART, CULTURE AND HUMANITIES BE COMPARED WITH ECONOMY, BUSINESS, AND INDUSTRY?

МОЖНО ЛИ СРАВНИВАТЬ ОБЪЕМЫ ИНФОРМАЦИИ В ОБЛАСТИ ИСКУССТВА, КУЛЬТУРЫ И ГУМАНИТАРНЫХ НАУК С ЭКОНОМИКОЙ, БИЗНЕСОМ И ПРОМЫШЛЕННОСТЬЮ?

Корпорация IBM утверждает, что каждый день в мире создается два с половиной квинтиллиона байтов данных, использование которых приносит значительные финансовые выгоды для производства, обороны, транспорта, коммунальных услуг, ресурсов и ИТ-рынков [SAGE Automation, 2018].

Однако пока не совсем ясно, нужны ли большие данные для культуры и искусства. Чтобы идти в ногу с новыми технологиями, несомненно, нужно использовать все возможности. С другой стороны, так ли велики объемы информации в области искусства, культуры и гуманитарных наук, чтобы их можно было сравнивать с экономикой, бизнесом и промышленностью? Тем не менее, многие эксперты считают, что эти технологии могут помочь в создании новых ценностей, даже если они имеют эстетический характер [Гарсиа, 2014].

Поскольку благодаря распространению таких устройств, как смартфоны и планшеты, измеримость повседневной жизни человека растет поразительными темпами, также измеряются культурные аспекты жизни, создаваемые человеком или человечеством в целом. К ним относятся крупномасштабный интеллектуальный анализ данных для генерации и улучшения метаданных, новые методы визуализации, трехмерные модели недвижимых и подвижных объектов культурного наследия, поиск и хранение очень больших цифровых библиотек и новые подходы к цифровой обработке.

В сущности, гуманитарные науки уже работали с большими данными. Так, в 1972 году группа ученых-классиков создала проект «Thesaurus Linguae Graecae», в рамках которого сканировались боль-

net, social networks and digitized historical archives has led to an enormous amount of textual data in recent years. At the same time, absolutely new trends are forming – in addition to analyzing historical artifacts, modern digital visual culture is emerging: along with the paintings of Vincent Van Gogh, 20,000 photographs from the collection of the Museum of Modern Art in New York or one million pages of manga published over the past 30 years, experts carefully examine and analyze artifacts created by non-professional photographers and artists outside the official art world, drawn on social networks such as Instagram, Twitter and Facebook. Millions of such photos allow you to create interactive installations of cities, streets and squares [Manovich, 2017].

The culture and aesthetics of the Internet not only inspired many writers, artists, designers and musicians to experiment with new for-

шие фрагменты греческой и латинской литературы, а во Франции в 1984 году был создан проект FRANTEXT, который включает в себя изучение использования слов французского языка в течение долгого периода времени. Профессор Элисон Бут создала базу данных «Коллективные биографии женщин», которая содержит биографии примерно 14 016 женщин [Ферманис, 2018].

Тем не менее, рост Интернета, социальных сетей и оцифрованных исторических архивов привел к появлению в последние годы огромного количества текстовых данных. Одновременно формируются абсолютно новые тенденции – наряду с анализом исторических артефактов, появляется современная цифровая визуальная культура: наряду с картинами Винсента Ван Гога, 20 тыс. фотографий из коллекции Музея современного искусства в Нью-Йорке

mats and materials, but also pushed the new generations of creative people who had never considered themselves artists to produce creative works. Relations between artists, cultural organizations and their audiences have radically changed, social networks have become the space of a new type of cultural production and even spawned a science called Digital Humanities, which studies not only content but also those processes that allow working with this content, changing and enriching it. Archives are transformed into platforms on which users can not only search and find information but add new ones, share it and form new projects and landscapes, connecting content from different databases stored in different formats, such as images, text and sound files. Representatives of various professions and disciplines – historians, linguists, artists, musicians, geographers, designers, and computer engineers participate in these joint projects.

An example of this kind of development is the “Digital Roman Forum” project, carried out by the Cultural Virtual Reality Laboratory at the University of California in Los Angeles. Scientists have created a three-dimensional model of the Roman Forum, which has become a user interface. It includes a series of cameras aimed at various monuments that are reproduced in the project, allowing you to compare historical reproduction with modern images. It also provides detailed information on various historical documents that refer to these places and which were used for reproduction.

Another one, “Pelagios Project”, dedicated to the reconstruction of the Ancient World, is based on the creation of a map that links historical geospatial data with content from other online sources. When users ac-

THE GROWTH OF THE INTERNET, SOCIAL NETWORKS AND DIGITIZED HISTORICAL ARCHIVES HAS LED TO AN ENORMOUS AMOUNT OF TEXTUAL DATA

РОСТ ИНТЕРНЕТА, СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ И ОЦИФРОВАННЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ АРХИВОВ ПРИВЕЛ К ПОЯВЛЕНИЮ ОГРОМНОГО КОЛИЧЕСТВА ТЕКСТОВЫХ ДАННЫХ

ке или миллионом страниц манги, опубликованных за последние 30 лет, эксперты тщательно изучают и анализируют артефакты, которые созданы непрофессиональными фотографами и художниками за пределами официального мира искусства и размещены в социальных сетях, таких как Instagram, Twitter и Facebook. Миллионы таких фотографий позволяют создавать интерактивные инсталляции городов, улиц, площадей [Манович, 2017].

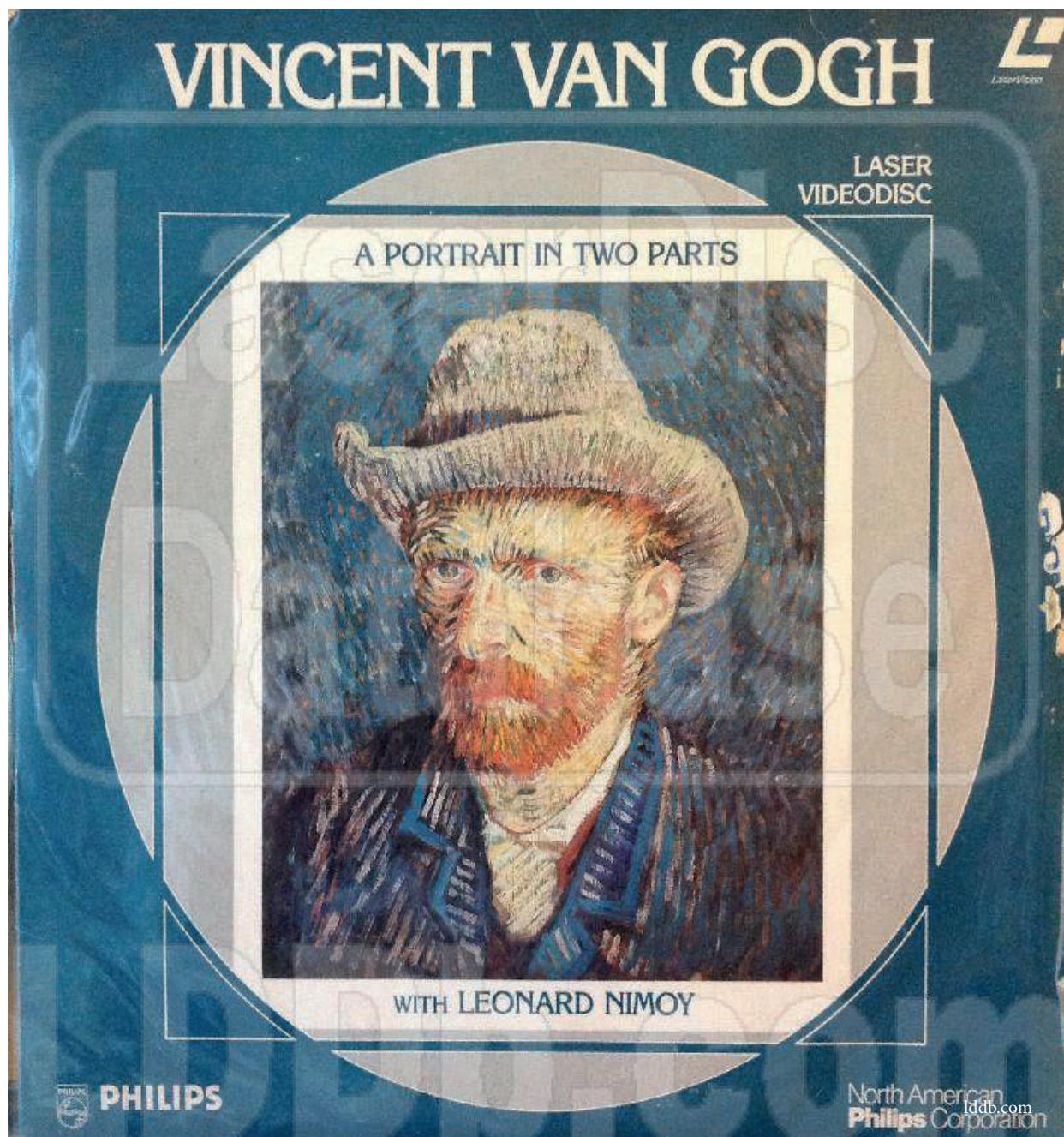
Культура и эстетика Интернета не только вдохновили многих писателей, художников, дизайнеров и музыкантов на эксперименты с новыми форматами и материалами, но также подтолкнули новые поколения творческих людей, которые никогда прежде не считали себя деятелями искусства, на создание творческих работ. Отношения между представителями искусства, культурными организациями и их аудиторией радикально изменились, социальные сети стали пространством нового типа культурного производства и даже породили так называемые цифровые гуманитарные науки, которые изучают не только контент, но и те процессы, которые позволяют работать с этим контентом, изменяя и обогащая его. Архивы превращаются в платформы, на которых пользователи могут не только искать и находить информацию, но и добавлять новую, делиться ею и формировать новые проекты и ландшафты, соединяя контент из разных баз данных, хранящихся в разных форматах, таких как изображения, текстовые и звуковые файлы. В этих совместных проектах участвуют представители различных профессий и дисциплин – историки, лингвисты, художники, музыканты, географы, дизайнеры и инженеры-компьютерщики.

cess a point on the map interface, they get a heterogeneous set of information, which includes images, translations, quotes, bibliographies, and other maps that can be exported to several file formats.

Big Data can also provide insights into how to further develop and select tools for mapping cultural media, classifying cultural elements and interpreting cultural evolution over the

Примером такого рода развития является проект «Цифровой Римский форум», осуществляемый Лабораторией культурной виртуальной реальности при Калифорнийском университете в Лос-Анджелесе. Ученые создали трехмерную модель Римского форума, которая стала пользовательским интерфейсом. Он включает в себя серию камер, нацеленных на различные памят-

centuries [Álvaro. 2013]. Theoretically, Big Data can also be used to put the results of ethnographic, historical, anthropological expeditions into broader cultural contexts, although many scientists warn that Big Data methods should be considered only as an addition, not a substitute, to tried and tested methods of the humanities.

There are other, more pragmatic aspects of the use of Big Data by organizations involved in art and culture. They can find out who their audience is and find ways to expand it and collaborate with it in innovative ways. Big Data provides opportunities to understand their users, identify problems that can be addressed through new initiatives and programs, measure how their activities contribute to creating popularity and influence in local and global communities, and even increase revenue streams in the arts and culture.

In order to realize their full potential and in accordance with the requirements of the 21st century, representatives of art and culture will have to master new skills in working with data, develop analytical skills, update their approaches to activities and processes, understand the behavior and preferences of the audience, and learn to communicate with them as with partners. Open data also leads to the development of new applications and services, which contributes to greater efficiency of the creative sector [Beckett, 2016]. Obviously, the future of using Big Data in the field of culture depends on cooperation between cultural scientists, computer scientists, programmers, linguists, sociologists, and many other professionals and artists.

As for Kazakhstan, it is too early to talk about the implementation of Big Data in the sphere of culture and art.

**RELATIONS
BETWEEN ARTISTS,
CULTURAL
ORGANIZATIONS
AND THEIR
AUDIENCES
HAVE RADICALLY
CHANGED**

**ОТНОШЕНИЯ
МЕЖДУ ПРЕДСТА-
ВИТЕЛЯМИ ИСКУС-
СТВА, КУЛЬТУРНЫМИ
ОРГАНИЗАЦИЯМИ
И ИХ АУДИТОРИЕЙ
РАДИКАЛЬНО
ИЗМЕНИЛИСЬ**

ники, которые воспроизводятся в проекте, что позволяет сравнивать историческое воспроизведение с современными изображениями. Он также предоставляет подробную информацию о различных исторических документах, которые связаны с этими местами и которые использовались для воспроизведения.

Еще один проект под названием «Пелагиос», посвященный реконструкции Древнего мира, основан на создании карты, которая связывает исторические геопространственные данные с контентом из других онлайн-источников. Когда пользователи выбирают точку в интерфейсе карты, они получают о ней разнородный набор информации, который включает изображения, переводы, цитаты, библиографии и другие карты, которые могут быть экспортированы в несколько файловых форматов.

Большие данные могут также дать представление о том, как дальше разрабатывать и выбирать инструменты для картирования культурных сред, классификации культурных элементов и интерпретации культурной эволюции на протяжении веков [Альваро, 2013]. Теоретически большие данные могут также использоваться, чтобы поместить результаты этнографических, исторических, антропологических экспедиций в более широкий культурный контекст, хотя многие ученые предупреждают, что методы больших данных следует рассматривать только как дополнение, а не замену опробованным и проверенным методам гуманитарных наук.

Существуют и другие, более прагматичные аспекты использования больших данных организациями искусства и культуры. Они могут выявить, кто является их аудитори-

To date, the most successful attempts have been made by the state in the framework of the "Digital Kazakhstan" and "Smart City" programs. Large companies are trying to introduce these data processing and analysis tools, but all the movements of the public and private sectors are still at the initial stage, and we have not come to Digital Humanities level. The lack of specialists, in general, does not yet allow us to speak about the high efficiency of using Big Data in Kazakhstani culture [Caravan.kz, 2018].

References:

1. Álvaro, Sandra (2013). Big Data and Digital Humanities: From social computing to the challenges of connected culture. Retrieved from <http://lab.cccb.org/en/big-data-and-digital-humanities-from-social-computing-to-the-challenges-of-connected-culture/>. Accessed on 20.05.2019.
2. Beckett, Charles (2016). Digital Transformation in Cultural Organisations. Retrieved from <http://lab.cccb.org/en/digital-transformation-in-cultural-organisations/>. Accessed on 20.05.2019.
3. Caravan.kz (2018). Big Data in Kazakhstan: what

ей, найти способы расширить ее и сотрудничать с ней инновационными способами. Большие данные предоставляют возможность понять своих пользователей, определить проблемы, которые могут быть решены с помощью новых инициатив и программ, измерить, как их деятельность способствует созданию популярности и влияния в местных и глобальных сообществах, и даже увеличить потоки доходов в сфере искусства и культуры.

Чтобы полностью реализовать свой потенциал и соответствовать требованиям 21-го века, представители искусства и культуры должны будут овладеть новыми навыками работы с данными, развить аналитические способности, обновить свои подходы к действиям и процессам, понять поведение и предпочтения аудитории, научиться общаться с ней как с партнерами. Открытые данные также приводят к разработке новых приложений и сервисов,

hinders the effectiveness of technology use? Retrieved from <https://www.caravan.kz/news/big-data-v-kazakhstan-cto-meshaet-ehffektivnosti-ispolzovaniya-tekhnologii-465330/>. Accessed on 22.05.2019.

4. Fermanis, Porscha (2018). Digital Cultures, Big Data and Society. Retrieved from <http://southhem.org/2018/02/20/digital-cultures-big-data-and-society/>. Accessed on 20.05.2019.
5. García, Juan Mateos (2014). The Art of Analytics: Using bigger data to create value in the arts and cultural sector. Retrieved from <http://lab.cccb.org/en/the-art-of-analytics-using-bigger-data-to-create-value-in-the-arts-and-cultural-sector/>. Accessed on 20.05.2019.
6. Manovich, Lev (2017). Cultural Analytics, Social Computing and Digital Humanities. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1v2xsqn.8>. Accessed on 20.05.2019.
7. SAGE Automation (2018). Developing a 'data culture' in the age of big data. Retrieved from <https://www.sageautomation.com/blog/developing-a-data-culture-in-the-age-of-big-data>. Accessed on 20.05.2019.

что способствует повышению эффективности творческого сектора. [Беккет, 2016]. Очевидно, что в будущем использование больших данных в области культуры зависит от сотрудничества между культурологами, специалистами по компьютерам, программистами, лингвистами, социологами и многими другими профессионалами и деятелями искусства.

Что касается Казахстана, то пока рано говорить о внедрении больших данных в сферу культуры и искусства. На сегодняшний день наиболее успешные попытки были предприняты государством в рамках программ «Цифровой Казахстан» и «Умный город». Крупные компании пытаются внедрить эти инструменты обработки и анализа данных, но все движения государственного и частного секторов все еще находятся на на-

BIG DATA METHODS SHOULD BE CONSIDERED ONLY AS AN ADDITION, NOT A SUBSTITUTE, TO TRIED AND TESTED METHODS OF THE HUMANITIES

МЕТОДЫ БОЛЬШИХ ДАННЫХ СЛЕДУЕТ РАССМАТРИВАТЬ ТОЛЬКО КАК ДОПОЛНЕНИЕ, А НЕ ЗАМЕНУ ОПРОБОВАННЫМ И ПРОВЕРЕННЫМ МЕТОДАМ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

чальной стадии, и мы не достигли уровня цифровых гуманитарных наук. Нехватка специалистов, в целом, пока не позволяет говорить о высокой эффективности использования больших данных в казахстанской культуре [Caravan.kz, 2018].

Источники:

1. Альваро, Сандра (2013). Большие данные и цифровые гуманитарные науки: от социальных вычислений до проблем связанной культуры. Доступен по адресу: <http://lab.cccb.org/en/big-data-and-digital-humanities-from-social-computing-to-the-challenges-of-connected-culture/>. Дата обращения: 20.05.2019.
2. Беккет, Чарльз (2016). Цифровая трансформация в культурных организациях. Доступен по адресу: <http://lab.cccb.org/en/digital-transformation-in-cultural-organisations/>. Дата обращения: 20.05.2019.
3. Caravan.kz (2018). Большие данные в Казахстане: что мешает эффективности использования технологий? Доступен по адресу: <https://www.caravan.kz/news/big-data-v-kazakhstan-cto-meshaet-ehffektivnosti-ispolzovaniya-tekhnologii-465330/>. Дата обращения: 22.05.2019.
4. Ферманис, Порша (2018). Цифровые культуры, большие данные и общество. Доступен по адресу: <http://southhem.org/2018/02/20/digital-cultures-big-data-and-society/>. Дата обращения: 20.05.2019.
5. Гарсиа, Хуан Матеос (2014). Искусство аналитики: использование больших данных для создания ценности в сфере искусства и культуры. Доступен по адресу: <http://lab.cccb.org/en/the-art-of-analytics-using-bigger-data-to-create-value-in-the-arts-and-cultural-sector/>. Дата обращения: 20.05.2019.
6. Манович, Лев (2017). Культурная аналитика, социальные вычисления и цифровые гуманитарные науки. Доступен по адресу: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1v2xsqn.8>. Дата обращения: 20.05.2019.
7. SAGE Automation (2018). Развитие «культуры данных» в эпоху больших данных. Доступен по адресу: <https://www.sageautomation.com/blog/developing-a-data-culture-in-the-age-of-big-data>. Дата обращения: 20.05.2019.

ÇİN-ORTA ASYA ARASINDAKİ DIŞ TİCARETİN ANALİZİ: 2008-2018 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEM

OMIRBEK HANAYEV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ
ҚЫЗМЕТКЕР

ҚЫТАЙ МЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯ АРАСЫНДАҒЫ СЫРТҚЫ САУДА АНАЛИЗІ: 2008-2018 ЖЫЛДАР

Çin'in Orta Asya pazarına girmesinden bu yana Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ikili ticaret hacmi incelendiğinde, belirli dönemlerde düşüş yaşamasına rağmen ticaret hacminin genelde sürekli bir artış seyrinde olduğu söylenebilir. Örneğin, Çin ve Orta Asya arasındaki ikili ticaret hacmi 1992'de sadece 463.4 milyon dolarken (World Bank, 1993), 1997'de 863.2 milyon dolar (World Bank, 1998), 2002'de 2.388 milyar dolar (World Bank, 2003), 2007'de 19.662 milyar dolar (World Bank, 2008), 2012'de 45.944 milyar dolar (World Bank, 2013) ve 2018'de ise 41.705 milyar dolar olmuştur (MOFCOM, 2019). 1992'den bu yana Çin ve Orta Asya arasındaki ticaret hacmi rekor düzeyine ise 50.274 milyar dolar ile 2013'de ulaşmıştır (World Bank, 2014). Mevcut duruma bakıldığında, günümüzde Çin ve Orta Asya arasındaki ticaret hacminin, 1992 ile karşılaştırıldığında yaklaşık 100 katına çıktığı görülmektedir.

Özellikle 2008 yılının, Çin-Orta Asya ticari-ekonomik ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Çünkü kısa sürede Orta Asya ülkelerinin önemli ticari ortaklarından biri haline gelen Çin, 2008'de

**ÇİN, 2008'DE
RUSYA'YI DA GERİDE
BIRAKARAK ORTA
ASYA'NIN EN BÜYÜK
TİCARİ ORTAĞI
HALİNE GELMİŞTİR**

**ҚЫТАЙ 2008 ЖЫЛЫ
РЕСЕЙДІ АРТТА ҚАЛ-
ДЫРЫП, ОРТАЛЫҚ
АЗИЯНЫҢ ЕҢ ІРІ
САУДА ӘРІПТЕСІНЕ
АЙНАЛЫП ҮЛГЕРДІ**

Қытайдың Орталық Азия нарығына кіргенінен бастап Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы екі жақты сауд көлемі тұрақты түрде өсіп келеді. Мысалы, Қытай мен Орталық Азия арасындағы екі жақты сауда көлемі 1992 жылы 463,4 млн. доллар ғана болса (Дүниежүзілік банк, 1993), 1997 жылы 863,2 млн. доллар (Дүниежүзілік банк, 1998), 2002 жылы 2,388 млрд. доллар (Дүниежүзілік банк, 2003), 2007 жылы 19,662 млрд. доллар (Дүниежүзілік банк, 2008), 2012 жылы 45,944 млрд. доллар (Дүниежүзілік банк, 2013) және 2018 жылы 41,705 млрд. доллар болды (ҚХР СМ, 2019). Қытай мен Орталық Азия арасындағы 1992 жылдан бергі рекордтық сауда көлемі 2013 жылы жарыққа шығып, 50,274 млрд. долларды құрады (Дүниежүзілік банк, 2014). Ағымдағы жағдайдан алып қарағанда, Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда көлемі 1992 жылғы көрсеткіштің 100 есесіне дейін жеткендігін байқаймыз.

Атап айтқанда, 2008 жыл Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда-экономикалық қарым-қатынас тұрғысынан маңызды кезең болып

Tablo 1: 2008-2018 Çin ve Orta Asya Arasındaki İkili Ticaret Hacmi (milyar dolar)

1-кесте: 2008-2018 жж. Қытай мен Орталық Азия арасындағы екі жақты сауда көлемі (млрд. доллар)

Үіл Жыл	Топлам ticaret Жалпы сауда көлемі	Артış Артуы	Çin'in ihracatı Қытайдың экспорты	Артış Артуы	Çin'in ithalatı Қытайдың импорты	Артış Артуы	Тicaret dengesi Сауда балансы
2008	30.823	56.8%	22.596	78.1%	8.227	18.1%	14.369
2009	23.547	-23.6%	16.670	-26.2%	6.877	-16.4%	9.793
2010	30.113	27.9%	16.531	-0.8%	13.582	97.5%	2.949
2011	39.606	31.5%	18.585	12.4%	21.021	54.7%	-2.436
2012	45.944	16.0%	21.305	14.6%	24.639	17.2%	-3.334
2013	50.274	9.4%	23.241	9.1%	27.033	9.7%	-3.792
2014	45.012	-10.5%	24.053	3.5%	20.959	-22.5%	3.094
2015	32.617	-27.5%	17.563	-27.0%	15.054	-28.2%	2.509
2016	30.047	-7.9%	17.969	2.3%	12.078	-19.8%	5.891
2017	35.981	19.7%	21.445	19.3%	14.536	20.4%	6.909
2018	41.705	15.9%	22.596	5.4%	19.109	31.5%	3.487

Кайнаклар: Word Bank (worldbank.org). FMPRC (Çin Dışışleri Bakanlığı) (fmprc.gov.cn)

Дереккөзі: Дүниежүзілік банк (worldbank.org), ҚХР CIM (fmprc.gov.cn)

Русыа'ы да geride bırakararak Orta Asya'nın en büyük ticari ortağı haline gelmiştir. Örneğін 2008'de Rusya'nın Orta Asya ülkeleriyle dış ticaret hacmi, toplam 26.753 milyar dolarken, Çin'in Orta Asya ülkeleriyle dış ticaret hacmi aynı yıl toplam 30.823 milyar olarak gerçekleşmiştir (Word Bank, 2009). 2008'de Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki toplam ticaret hacmi 30.795 milyar dolara ulaşarak %56.8 oranında artmış, ve Çin'in Orta Asya karşısındaki ticaret fazlası 2008 yılında en büyük miktar olan 14.369 milyar dolara çıkmıştır (Tablo 1).

2000'lerden sonra sürekli artan Çin-Orta Asya ticaret hacminin 2008'de Rusya-Orta Asya ticaret hacmini geçmesinin önemli jeopolitik ve jeoekonomik nedenleri vardır. Jeopolitik bakımdan incelendiğinde, öncelikle 2000'lerden sonraki dönemde Çin ve Rusya arasındaki bölgesel iş birliğinin artmasından bahsedilmelidir. Çin ve Rusya, Orta Asya'daki çıkarları açısından rekabet içerisinde olmalarına rağmen, 2001'den itibaren ABD karşısında bölgesel iş birliğine daha çok önem vermişlerdir. 2001'de ABD'nin Afganistan savaşını gerekçe göstererek Özbekistan ve Kırgızistan'daki askeri üsleri kullanmaya başlaması ve daha son-

саналады. Себебі, қысқа мерзім ішінде Орталық Азия елдерінің маңызды сауда әріптестерінің бірі болған Қытай 2008 жылы Ресейді артта қалдырып, Орталық Азияның ең ірі сауда әріптесіне айналып үлгерді. Мысалы, 2008 жылы Ресейдің Орталық Азия елдерімен сыртқы сауда көлемі 26,753 млрд. долларды құраса, ал Қытайдың Орталық Азия елдерімен сыртқы сауда көлемі 30,823 млрд. доллар болды (Дүниежүзілік банк, 2009) (Дүниежүзілік банк, 2009). 2008 жылы Қытай мен Орталық Азия елдерінің арасындағы жалпы сауда көлемі 30,823 млрд. доллар болып, 2007 жылмен салыстырғанда 56,8%-ға артса, ал Қытайдың Орталық Азиямен сол уақыттан берігі ең ірі сауда профициті 14,369 млрд. долларға жетті (1-кесте). Қытай мен Орталық Азия арасында 2000-шы жылдардан кейін тұрақты түрде артқан сыртқы сауда көлемінің 2008 жылы Ресей мен Орталық Азия арасындағы сыртқы сауда көлемінен асып түсуінің маңызды геосаяси және геοэкономикалық себептері бар. Геосаяси тұрғыдан алғанда, ең әуелі, 2000-шы жылдардан кейін Қытай мен Ресей арасындағы аймақтық ынтымақтастықтың артқанын атап өту керек. Қытай мен Ресей Орта Азиядағы мүдделері

ра 2005 yılında ortaya çıkan Kırgızistan'daki Lale Devrimi ve Özbekistan'daki Andijan Olayları, Çin ve Rusya'nın bölgede istikrarın sağlanması ve bölgesel ekonomik entegrasyonun geliştirilmesine yönelik iş birliğini artırmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) çerçevesinde Rusya'nın tepkisini çekmeden Orta Asya ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye imkân bulduğu söylenebilir. Öte yandan, bölgede Rusya'nın entegrasyon çabalarının hızlandığı ve ABD'nin varlığının arttığı bir dönemde, kendi siyasi, ekonomik ve güvenlikle ilgili çıkarlarını göz önünde bulunduran Orta Asya ülkeleri de Çin ile ticari ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeye önem vermiştir. Jeoekonomik açıdan bakıldığında, 2000'lerde Çin ekonomisinin istikrarlı bir şekilde büyümeye başlaması ve Çin'in 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) girmesinin, Çin mallarının ihracatının hızla artmasına büyük katkı sağladığı söylenebilir. Nitekim Çin'in 2000'de başlattığı Batı Çin Kalkınma Planı çerçevesinde Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin (SUÖB) altyapı, ulaşım ve ticaret koşullarının hızla gelişmesi de Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmini olumlu yönde etkilemiştir. Bunun yanı sıra, dünyada altın ve petrol fiyatının yükselmesiyle Orta Asya ülkelerinin enerji ve ham madde kaynaklarına dayalı olarak ekonomik bakımdan gelişmesi

тұрғысынан өзара бәсекелес болғандарына қарамастан, 2001 жылдан бастап АҚШ-қа қарсы өзара аймақтық ынтымақтастыққа көбірек көңіл бөлді. 2001 жылы АҚШ-тың Ауғанстандағы соғыстың қажеттілігіне байланысты Өзбекстан мен Қырғызстанда әскери базаларды қолдана бастауы, сондай-ақ, 2005 жылы туылған Қырғызстандағы «Қызғалдақ революциясы» және Өзбекстандағы Андижан оқиғасы Қытай мен Ресейдің аймақтағы тұрақтылықтың сақталу мен аймақтық экономикалық ықпалдастық тұрғысынан өзара ынтымақтастықты кеңейтулеріне түрткі болды. Бұл тұрғыда Қытайдың Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ) аясында Ресейдің қарсылығын тудырмай-ақ Орталық Азия елдерімен сауда-экономикалық қатынастарын нығайтуға мүмкіндік тапқанын айтуға болады. Тағы бір жағынан, аймақта Ресейдің интеграциялық әрекеттері күшейе түскен және АҚШ-тың да ықпалы арта бастаған кезде Орталық Азия елдері өздерінің саяси, экономикалық және қауіпсіздік мүдделерін ескере отырып, Қытаймен сауда-экономикалық қарым-қатынастарын жақсартуға мән берген болатын. Геоэкономикалық тұрғыдан алып қарағанда, 2000-шы жылдары Қытай экономикасының тұрақты өсуі және 2001 жылы Қытайдың Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) кіруі, Қытайдың тауар экс-

sonucunda, Orta Asya piyasalarının talebinin ve alım gücünün giderek yükselmesi, bölge ülkelerinin Çin ile ticari-ekonomik ilişkilerinin güçlenmesine imkân sağlamıştır.

Fakat 2009'da Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacminde önemli ölçüde düşüş gerçekleşmiştir. Örneğin, 2008'de 30.823 milyar dolara ulaşan Çin-Orta Asya ticaret hacmi, 2009'da %23.6'lık bir azalışla 23.547 milyar dolara gerilemiştir. Bu bağlamda Çin'in Orta Asya ülkelere yaptığı ihracat %26.2 azalarak 16.67 milyar dolar olarak gerçekleşmişken, Çin'in Orta Asya ülkelerinden ithalatı ise %16.4 azalarak 6.877 milyar dolar olmuştur (Tablo 1). Orta Asya ülkeleri açısından bakıldığında, 2008-2009 küresel ekonomik krizinin bölge ekonomileri üzerindeki olumsuz etkilerinin, 2009'da Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmindeki azalışa neden olduğu söylenebilir. Ancak söz konusu düşüşe neden olan en önemli faktör, 5 Temmuz 2009 tarihinde SUÖB'ün başkenti Urumçi'de yaşanan etnik çatışmalardır. 5 Temmuz Olayı olarak adlandırılan söz konusu etnik çatışmalar, tüm SUÖB ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Örneğin, 2008'de %11 olan SUÖB'ün ekonomik büyümesi, 2009'da %8.1'e gerilemiş; dış ticaret hacmi de 13.828 milyar dolar olarak 2008 yılına göre %37.8 azalmıştır (XUAR Statistic, 2010). 2008 yılıyla karşılaştırıldığında, 2009'da SUÖB ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 11.297 milyar dolar olarak %40.5 azalmıştır (Ren, 2011). 2009'da Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacminin yaklaşık %48'ini SUÖB-Orta Asya ticaretinin oluşturduğu düşünüldüğünde, Çin-Orta Asya ticaret hacminin azalmasının özellikle SUÖB-Orta Asya ticaret hacminin azalmasından kaynaklandığı söylenebilir.

2010-2013 arasında ise, Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmi tekrar istikrarlı bir artış göstermiştir. Örneğin, 2010'da 30.113 milyar dolar

ÇİN'İN ORTA ASYA ÜLKELERİNDEN PETROL, DOĞALGAZ, MADEN VE PAMUK GİBİ ÜRÜNLERİN İTHALATININ GİDEREK ARTMASI, ÇİN-ORTA ASYA TİCARETİNİN İSTİKRARLI BİR ŞEKİLDE ARTMASINA KATKI SAĞLAMIŞTIR

ҚЫТАЙДЫҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНЕН МҰНАЙ, ТАБИҒИ ГАЗ, МИНЕРАЛДАР ЖӘНЕ МАҚТА СИЯҚТЫ ӨНІМДЕРДІҢ ИМПОРТЫНЫҢ АРТУЫ ҚЫТАЙ МЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯ АРАСЫНДАҒЫ САУДАНЫҢ ТҰРАҚТЫ ӨСУІНЕ ЫҚПАЛ ЕТТІ

портының жылдам артуына үлкен ықпал еткенін айтуға болады. Сондай-ақ, Қытайдың 2000-шы жылдары бастаған Батыс Қытайды ашу жоспарының шеңберінде Шыңжаңның инфрақұрылым, көлік-тасымал және сауда шарт-жағдайының қарқынды дамуы Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда көлеміне оң әсерін тигізді. Сонымен қатар, әлемдегі алтын мен мұнай бағасының көтерілуіне байланысты Орталық Азия елдерінің энергетикалық және шикізаттық ресурстарға негізделген экономикалық дамуының нәтижесінде Орталық Азия елдерінің сұраныспен сатып алу қабілетінің күшеюі Орталық Азия елдерінің Қытаймен сауда-экономикалық қарым-қатынастарының артуына себеп болды.

Бірақ, 2009 жылы Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда көлемі айтарлықтай төмендеді. Мысалы, 2008 жылы 30,823 млрд. долларға жеткен Қытай-Орталық Азия сауда көлемі 2009 жылы 23,6%-ға төмендеп, 23,547 млрд. долларға түсті. Оның ішінде Қытайдың Орталық Азия елдеріне экспорты 26,2%-ға төмендеп 16,670 млрд. доллар болса, ал Қытайдың Орталық Азиядан импорты 16,4%-ға төмендеп 6,877 млрд. доллар болды (1-кесте). Орталық Азия елдері тұрғысынан алып қарағанда, 2008-2009 жылдардағы жаһандық экономикалық дағдарыстың Орталық Азия экономикасына теріс әсер етуі 2009 жылы Қытай мен Орталық Азия елдерінің арасындағы сауда көлемінің төмендеуіне себеп болды деуге болады. Алайда бұл төмендеуге әкеліп соқтырған маңызды фактор 2009 жылдың 5 шілдесінде Шыңжаңның орталығы Үрімшіде болған этникалық қақтығыстар болатын. «5 Шілде оқиғасы» деп аталатын бұл этникалық қақтығыс, тұтас Шыңжаңның экономикасына кері әсерін тигізген еді. Мәселен, 2008 жылы 11%

олан, дігер бір ifadeyle %27.9 oranında artan Çin-Orta Asya ticaret hacminde, 2011'de 39.606 milyar dolar olarak %31.5, 2012'de 45.944 milyar dolar olarak %16 ve 2013'te ise 50.274 milyar dolar olarak %9.4 oranında artış kaydedilmiştir. 2013'teki 50.274 milyar dolarlık ticaret hacmi, Çin-Orta Asya ticaret hacminin 1992'den bu yana ulaştığı en yüksek rakamdır. Ticaret dengesi açısından bakıldığında, 2011'de Çin, Orta Asya ülkeleri karşısında ticaret fazlası veren ülke konumundan tekrar ticaret açığı veren ülke konumuna gelerek 2013 yılına kadar üç yılda toplamda 9.562 milyar ticaret açığı vermiştir (Tablo 1). Öncelikle bu dönemde Çin'in Orta Asya ülkelerinden petrol, doğalgaz, maden ve pamuk gibi ürünlerin ithalatının giderek artması, Çin-Orta Asya ticaretinin istikrarlı bir şekilde artmasına katkı sağlamıştır. Örneğin, 2012'de Çin'in Kazakistan'dan yaptığı ham petrol ithalatı, Çin'in toplam ham petrol ithalatının %3.95'ini, Çin'in Türkmenistan'dan yaptığı doğal gaz ithalatı, Çin'in toplam doğal gaz ithalatının %51.42'sini oluşturmuştur (Gong; Song; Liu, 2015). Ayrıca, bu dönemde SUÖB'ün ihracata dayalı ekonomik büyümesi de Çin-Orta Asya ticaretinin istikrarlı artışına olumlu yansımıştır. Bu bağlamda Nisan 2012'de resmi olarak faaliyete geçen

болған Шыңжаңның экономикалық өсімі 2009 жылы 8,1%-ға дейін төмендеді; сыртқы сауда көлемі 13,828 млрд. доллар болып 2008 жылмен салыстырғанда 37,8%-ға құлдырады (ШҰАР Статистик, 2010). 2008 жылмен салыстырғанда, 2009 жылы Шыңжаң мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда көлемі 11,297 млрд. доллар ғана болып 40,5%-ға төмендеді (Рэн, 2011). 2009 жылы Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда көлемінің шамамен 48%-ын Шыңжаң мен Орталық Азия арасындағы сауда көлемі құралғанын ескере отырып, Қытай-Орталық Азия сауда көлемінің төмендеуі негізінен Шыңжаң-Орталық Азия сауда көлемінің төмендеуіне тікелей байланысты болғанын көруге болады.

2010-2013 жылдар аралығында Қытай мен Орталық Азия елдерінің арасындағы сауда көлемі қайтадан тұрақты артты. Мысалы, 2010 жылы 30,113 млрд. доллар болып 27,9%-ға өскен Қытай-Орталық Азия сауда көлемі 2011 жылы 39,606 млрд. доллар болып 31,5%-ға, 2012 жылы 45,944 млрд. доллар болып 16% және 2013 жылы 50,274 млрд. доллар болып 9,4%-ға артты. 2013 жылғы 50,274 млрд. долларлық сауда көлемі Қытай-Орталық Азия сауда

Çin-Kazakistan Uluslararası Sınır Ötesi İş Birliği Merkezi (Horgos Serbest Ekonomik Bölgesi) ve Mayıs 2010'da kurulan Kaşgar Özel Ekonomik Bölgesi'nin yanı sıra, Mart 2011'de başlatılan Çin-Avrupa Demiryolu Hattı (China-Europe Railway Express) da, Çin ve Orta Asya arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri güçlendirmektedir. SUÖB, sadece Çin'in, genelde Avrasya ve özelde Orta Asya ile ekonomik ilişkilerinde önemli rol oynamasıyla değil, Orta Asya ve Orta Doğu ile coğrafi komşuluğunun yanı sıra bu bölgelerle dini, kültürel ve etnik bağlantısı nedeniyle de çok önemlidir. SUÖB'ün bu özelliklerini iyi değerlendiren Çin hükümeti, SUÖB'ü Orta Asya, Orta Doğu, Avrasya ve hatta Avrupa'ya açılan kapı konumunda kullanarak bölgesel ve küresel alandaki ekonomik ve kültürel ilişkilerini daha da ileri seviyelere taşımaya çalışmaktadır.

Bütün bu gelişmelere rağmen 2014-2016 yılları arasında Çin ve Orta Asya arasındaki ticaret hacminde tekrar bir düşüş görülmüştür. Örneğin, 2013'te 50.274 milyar dolar olan Çin-Orta Asya ticaret hacmi, 2014'te 45.012 milyar dolar olarak %10.5, 2015'te 32.617 milyar dolar olarak %27.5 ve 2016'da ise 30.047 milyar dolar olarak %7.9 azalma göstermiştir (Tablo 1). 2014'ten itibaren Çin, Orta Asya karşısında ticaret fazlası veren ülke konumunu tekrar kazanmıştır. Örneğin, 2014'te Çin'in Orta Asya karşısında ticaret fazlası 3.094 milyar dolar olmuşken 2015'te bu rakam 2.509 milyar dolar ve 2016'da 5.891 milyar dolar olmuştur (Tablo 1). Son yıllarda petrol fiyatlarının düşmesi, Avrasya Ekonomik Birliği'nin Orta Asya ekonomisi üzerinde yarattığı etkiler ve başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin yaptırımlarından dolayı Rusya'da yaşanan finansal kriz, Orta Asya ülkelerinin ekonomik bakımdan küçülmesine neden olmuş, ve bu durum Çin ve Orta Asya arasındaki dış ticareti olumsuz yönde etkilemiştir.

ORTA ASYA ÜLKELERİNİN, ÇİN İLE TİCARİ-EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE İŞBİRLİĞİNİ GELİŞTİRİKEN BÖLGEDEKİ ÖZEL COĞRAFI VE EKONOMİK AVANTAJLARINI KULLANARAK KENDİ ULUSAL ÇIKARLARINI GERÇEKLEŞTİREBİLMELERİ GEREKMEKTEDİR

ORTALYK AZIA ELDERI QYTAYMEN SAUDA-EKONOMIKALYK QARYM-QATYNASTAR MEN YNTYMAQTAQTYQTY DAMYTU BARYSYN-DA AYMAQTAQY EREKŞE GEOGRAFIYALYK JHNE EKONOMIKALYK ARTYQŞYLYQTA-RYN PAYDALANA OTYRYP, ÖZDERİNİQ ҰЛТТЫQ МҮДДЕЛЕРІН ҚОРҒАУЫ КЕРЕК

көлемінің 1992 жылдан бергі ең жоғарғы көрсеткіші болып табылады. Сауда баланысы тұрғысынан алып қарағанда, 2011 жылы Қытайдың Орталық Азия елдерімен сыртқы саудасында алғаш рет сауда дефициті жарыққа шығып, 2013 жылға дейін үш жылдағы жалпы сауда дефициті 9,562 млрд. долларды құрады (1-кесте). Ең алдымен, бұл кезеңде Қытайдың Орталық Азия елдерінен мұнай, табиғи газ, минералдар және мақта сияқты өнімдердің импортының артуы Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауданың тұрақты өсуіне ықпал етті. Мысалы, 2012 жылы Қытайдың Қазақстаннан импорттаған шикі мұнайы Қытайдың жалпы шикі мұнай импортының 3,95%-ын, ал Түрікменстаннан импорттаған табиғи газы Қытайдың жалпы табиғи газ импортының 51,42%-ын құрады (Го және басқалар, 2015). Бұдан сырт, осы кезеңде Шыңжаңның экспортқа негізделген экономикалық дамуы Қытай-Орталық Азия саудасының тұрақты өсуіне оң әсерін тигізді. Бұл тұрғыда 2012 жылғы сәуірде ресми түрде іске қосылған «Қорғас» халықаралық шекара маңы ынтымақтастығы орталығы (Қорғас еркін экономикалық аймағы) және 2010 жылғы мамырда құрылған Қашғар арнайы экономикалық аймағы, сондай-ақ, 2011 жылдың наурыз айында басталған Қытай-Еуропа теміржол дәлізі Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда-экономикалық байланыстарды нығайта түсті. Өйткені Шыңжаң, Қытайдың жалпы алғанда Еуразиямен, атап айтқанда Орталық Азиямен экономикалық қарым-қатынасында маңызды рөл атқаратындығынан ғана емес, сонымен қатар Орталық Азия және Таяу Шығыспен географиялық көрші болып, маңызды діни, мәдени және этникалық байланысымен де өте маңызды. Шыңжаңның осы ерекшеліктерін көзде ұстаған Қытай үкіметі Шыңжаңды Орталық Азия, Таяу Шығыс,

2017'den itibaren ise Çin ve Orta Asya arasındaki ticaret hacmi tekrar artmaya başlamıştır. Örneğin, 2017'de Çin ve Orta Asya arasındaki ticaret hacmi 35.981 milyar dolar olarak 2016'ya oranla %19.8 artmıştır (Tablo 1). 2017'nin verilerine göre Çin, Orta Asya'da Kırgızistan ve Türkmenistan'ın en büyük, Kazakistan ve Özbekistan'ın ikinci büyük, Tacikistan'ın ise üçüncü büyük ticari ortağıdır. Örnekleme gerekirse, 2017'de Çin-Kırgızistan ikili ticaret hacmi 5.448 milyar dolar olarak bir önceki yıla göre %4 azalmışken, Çin'in Kırgızistan'a ihracatı 5.361 milyar dolar olarak %4.4 azalmış ve Kırgızistan'dan ithalatı ise 870 milyon dolar olarak %22.2 artmıştır (FMPRC, 2019). 2017'de Çin-Türkmenistan ikili ticaret hacmi 6.943 milyar dolar olarak bir önceki yıla göre %37.49 artış göstermiştir. Çin'in Türkmenistan'a ihracatı 370 milyon dolar olarak %8.8 artmışken, Türkmenistan'dan ithalatı ise 6.58 milyar dolar olarak %18.8 yükselmiştir (FMPRC, 2018). 2017'de Çin-Kazakistan ikili ticaret hacmi 18 milyar dolar olarak bir önceki yıla göre %37.5'lik artış sağlamışken Çin'in Kazakistan'a ihracatı 11.64 milyar dolar olarak %40.4 ve Kazakistan'dan ithalatı ise 6.36 milyar dolar olarak %32.3 artmıştır (FMPRC, 2019). Taraflar 2020'de ikili ticaret hacmini 40 milyar dolara ulaştırmayı hedeflemektedir (People's Daily, 2017). 2017'de Çin-Özbekistan ticaret hacmi %16.9'luk bir artışla 4.22 milyar dolara ulaşmışken Çin'in Özbekistan'a ihracatı, 2.75 milyar dolar olarak %37.1'lik artış ve Özbekistan'dan ithalatı ise 1.47 milyar dolar olarak %8.4'lük azalma kaydetmiştir (FMPRC, 2018). 2020'de ise bu miktarın 10 milyar dolara çıkarılması hedeflenmektedir (Kunz.uz, 2017). 2017'de Çin-Tacikistan ikili ticaret hacmi %21.9 azalmayla 1.37 milyar dolara inmişken Çin'in Tacikistan'a ihracatı, %23.2'lik azalmayla 1.324 milyar dolar ve Tacikistan'dan ithalatı %49.5 artışla 46.7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (FMPRC, 2019). Taraflar bu miktarı 2020'de 3 milyar dolara yükseltme hedefindedir (MOFCOM, 2019). 2018'de Çin ve Orta Asya arasındaki ticaret

**ORTA ASYA ÜLKELE-
Rİ ÇİN KARŞISINDA
GİDEREK ARTAN
TİCARET AÇIĞINI
AZALTMAK,
MÜMKÜNSE
KAPATMAK İÇİN
ÇİN'İN TİCARİ-
EKONOMİK UYGULA-
MALARINI, PLANLA-
RINI VE DIŞ TİCARET
ORTAMINI İYİ BİR
ŞEKİLDE TAKİP ETMELİ
VE BUNA GÖRE
İHRACATINI GELİŞTİR-
MELİDİR**

**ОРТАЛЫҚ АЗИЯ
ЕЛДЕРІ ҚЫТАЙ-
МЕН АРАДАҒЫ
ҰЛҒАЙЫП БАРА
ЖАТҚАН САУДА
ДЕФИЦИТІН АЗАЙ-
ТУ НЕМЕСЕ ЖОЮ
ҮШІН ҚЫТАЙДЫҢ
САУДА-ЭКОНОМИ-
КАЛЫҚ САЯСАТЫН,
ЖОСПАРЛАРЫН
ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САУ-
ДА ЖАҒДАЙЫН ЖІТІ
ҚАДАҒАЛАП, СОҒАН
ҚАРАЙ ҚЫТАЙҒА
ЭКСПОРТЫН ТИІСТІ
ТҮРДЕ АРТТЫРУЛА-
РЫ КЕРЕК**

Еуразия және тіпті Еуропаға шығатын жол ретінде қолданып аймақтық және жаһандық экономикалық және мәдени байланыстарды одан әрі нығайтуға тырысуда.

Осыған қарамастан, Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда көлемі 2014-2016 жылдар аралығында қайтадан төмендеді. Мысалы, 2013 жылы 50,274 млрд. долларды құраған Қытай-Орталық Азия сауда көлемі 2014 жылы 45,012 млрд. доллар болып 10,5%, 2015 жылы 32,617 млрд. доллар болып 27,3% және 2016 жылы 30,047 млрд. доллар болып 7,9%-ға төмендеді (1-кесте). Алайда, 2014 жылдан бастап Қытайдың Орталық Азиямен саудасында қайтадан сауда профициті жарыққа шықты. Мысалы, Қытайдың Орталық Азиямен сауда профициті 2014 жылы 3,094 млрд. долларды құраса, бұл көрсеткіш 2015 жылы 2,509 млрд. доллар және 2016 жылы 5,891 млрд. доллар болды (1-кесте). Соңғы жылдары мұнай бағасының төмендеуі, Еуразиялық экономикалық одақтың Орталық Азия экономикасына әсері және АҚШ бастаған Батыс елдерінің санкцияларына ұшыраған Ресейдегі қаржылық дағдарыс Орталық Азия елдерінің экономикалық құлдырауына және Қытай мен Орталық Азия арасындағы сыртқы саудаға кері әсерін тигізді.

2017 жылдан бастап Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда көлемі қайтадан көтеріле бастады. Мысалы, 2017 жылы Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда көлемі 35,981 млрд. доллар болып, 2016 жылға қарағанда 19,7 пайызға артты (1-кесте). 2017 жылғы статистикалық деректерге сәйкес, Қытай Орталық Азияда Қырғызстан мен Түркменстанның ең ірі сауда әріптесі, Қазақстан мен Өзбекстанның екінші ірі сауда әріптесі және Тәжікстанның үшінші ірі сауда серіктесі болып табылады. Мысалы, 2017 жылы Қытай мен Қырғызстан арасындағы екі жақты сауда көлемі 5,448 млрд.

hacmi 41.705 milyar dolar olarak bir önceki yıla göre %15.9'luk bir artış kaydetmiştir. Çin'in Orta Asya'ya ihracatı 22.596 milyar dolar olarak %5.1 artarken Çin'in Orta Asya'dan ithalatı ise 19.109 milyar dolar olarak %31.5 artmıştır (MOFCOM, 2019).

2017-2018 yılları arasında Çin ve Orta Asya arasındaki ticaret hacmine bakıldığında, Çin'in Orta Asya'dan ithalatının, ihracatından daha büyük oranda artış gösterdiği görülmektedir. Son yıllarda Orta Asya ülkelerinin ekonomilerini ve dış ticaret yapılarını çeşitlendirmeye yönelik attığı adımların Orta Asya ülkelerinin ihracatını olumlu etkilediği söylenebilir. Buna ek olarak, son iki yılda küresel petrol fiyatlarının tekrar artmaya başlaması, Orta Asya ülkelerinin enerji ihracatına dayalı ekonomilerinin toparlanmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca, Mart 2018'de gündeme gelen ABD-Çin ticaret savaşının, Orta Asya ülkelerinin Çin'e yaptıkları ihracatı artırma imkânı sunduğu da söylenebilir. Özellikle son bir yılda Çin'in Orta Asya ülkelerinden tarım ürünleri ithalatında ciddi bir artış görülmektedir.

Özet olarak, son yıllarda Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin

доллар болып 2016 жылға қарағанда 4%-ға төмендеді. Қытайдың Қырғызстанға экспорты 5,361 млрд. доллар болып 4,4%-ға дейін төмендесе, ал Қырғызстаннан импорт 870 млн. доллар болып 22,2%-ға артты (ҚХР СИМ, 2019). 2017 жылы Қытай мен Түрікменстан арасындағы екі жақты сауда көлемі 6,943 млрд. доллар болып, 2016 жылмен салыстырғанда 37,49%-ға өсті. Қытайдың Түрікменстанға экспорты 370 млн. долларға болып 8,8%-ға артса, ал оның Түрікменстаннан импорты 6,58 млрд. доллар болып 18,8%-ға ұлғайды (ҚХР СИМ, 2018). 2017 жылы Қытай мен Қазақстан арасындағы екі жақты сауда көлемі 18 млрд. доллар болып, 2016 жылмен салыстырғанда 37,5%-ға артты. Қытайдың Қазақстанға экспорты 11,64 млрд. доллар болып 40,4%-ға, ал Қазақстаннан импорты 6,36 млрд. доллар болып 32,3%-ға артты (ҚХР СИМ, 2019). Тараптар 2020 жылға қарай екі жақты сауда көлемін 40 млрд. долларға дейін жеткізуді көздейді (People's Daily, 2017). 2017 жылы Қытай мен Өзбекстан арасындағы екі жақты сауда көлемі 16,9%-ға артып, 4,22 млрд. долларға жетті. Қытайдың Өзбекстанға экспорты 2,75 млрд. доллар болып 37,1%-ға артса, Өз-

istikrarlı bir şekilde yükselişe geçmesi sadece Çin'e değil, bölge ülkelerinin ekonomik kalkınmasına da önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca, Çin ve Orta Asya arasındaki ekonomik ilişkilerin birbirini tamamlayan bir nitelikte önümüzdeki yıllarda da giderek ivme kazanacağı söylenebilir. Bu süreçte Orta Asya ülkelerinin, Çin ile ticari-ekonomik ilişkileri ve işbirliğini geliştirirken bölgedeki özel coğrafi ve ekonomik avantajlarını kullanarak kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirebilmeleri gerekmektedir. Çünkü Orta Asya ülkelerinin başlıca ihracat ürünlerinin dünya ham madde piyasasındaki değişikliklerden doğrudan etkilenerek olması, söz konusu ülkelerin Çin'e ihracatının istikrarlı bir şekilde artmasını engellemektedir. Bu açıdan bakıldığında, Orta Asya ülkeleri ham maddeye dayalı ekonomilerini çeşitlendirmeye büyük önem vermelidir. Orta Asya ülkeleri Çin karşısında giderek artan ticaret açığını azaltmak, hatta kapatmak için Çin'in ticari-ekonomik uygulamalarını, planlarını ve dış ticaret ortamını iyi bir şekilde takip etmeli ve buna göre ihracatını geliştirmelidir. Ayrıca, Orta Asya ülkelerinin kendi aralarındaki bölgesel, ekonomik entegrasyona da önem vermeleri gerekmektedir. Sadece ekonomi değil, her alanda çeşitlilik ve farklı alternatiflere sahip olmak çok önemlidir.

Kaynaklar:

1. Word Bank (1993). 1992'de Ülke ve Bölgelere Göre Çin'in İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/1992/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 04.06.2019.
2. Word Bank (1998). 1997'de Ülke ve Bölgelere Göre Çin'in İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/1997/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 04.06.2019.
3. Word Bank (2003). 2002'de Ülke ve Bölgelere Göre Çin'in İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2002/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 04.06.2019.
4. Word Bank (2008). 2007'de Ülke ve Bölgelere Göre Çin'in İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2007/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 04.06.2019.
5. Word Bank (2013). 2012'de Ülke ve Bölgelere Göre Çin'in İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2012/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 04.06.2019.
6. MOFCOM (2019). 2018'de Çin'in Avrasya Ülkeleriyle Ticaret İstatistikleri. <http://oys.mofcom.gov.cn/article/>

бекстаннан импорты 1,47 млрд. доллар болып 8,4%-ға төмендеді (ҚХР СИМ, 2018). 2020 жылы бұл соманы 10 млрд. долларға жеткізу көзделіп отыр (Kunz.uz, 2017). 2017 жылы Қытай мен Тәжікстан арасындағы тауар айналымы 21,9%-ға төмендеп, 1,37 млрд. доллар болды. Қытайдың Тәжікстанға экспорты 23,2%-ға өсіп 1,324 млрд. доллар болса, ал Тәжікстаннан импорты 49,5%-ға артып 46,7 млн. долларды құрады (ҚХР СИМ, 2019). Тараптар 2020 жылға қарай бұл соманы 3 млрд. долларға дейін жеткізуді жоспарлап отыр (ҚХР СИМ, 2019). Ал, 2018 жылы Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда көлемі 41,705 млрд. доллар болып, 2017 жылмен салыстырғанда 15,9%-ға артты. Қытайдың Орталық Азияға экспорты 22,596 млрд. доллар болып 5,1%-ға артса, ал Қытайдың Орталық Азиядан импорты 19,109 млрд. доллар болып 31,5%-ға өсті (ҚХР СИМ, 2019).

2017-2018 жылдар аралығында Қытай мен Орталық Азия арасындағы сауда көлеміне қарағанда, Қытайдың Орталық Азиядан импортының экспортына қарағанда көбірек артқаны байқалады. Соңғы жылдары Орталық Азия елдерінің өз экономикаларын және сыртқы сауда құрылымдарын әртараптандыру бағытында жасаған қадамдары Орталық Азия елдерінің экспортына жағымды әсер етті деуге болады. Сонымен қатар, соңғы екі жылдағы әлемдік мұнай бағасының қайтадан өсе бастауы Орталық Азия елдерінің энергия экспортына негізделген экономикаларының қалпына келуіне мүмкіндік берді. Бұдан сырт, 2018 жылдың наурызынан басталған АҚШ-Қытай сауда соғысы да Орталық Азия елдерінің Қытайға экспортын ұлғайтуына мүмкіндік бергенін атап өткен жөн. Әсіресе, соңғы бір жылда Қытайдың Орталық Азия елдерінен ауыл шаруашылығы өнімдерін импорттауы айтарлықтай артқаны байқалды.

Қысқаша айтқанда, соңғы жылдары Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда-экономикалық қатынастардың тұрақты өсуі тек Қытайға ғана емес, сондай-ақ, аймақтағы елдердің экономикалық дамуына да оң ықпал етуде. Сонымен қатар, Қытай мен Орталық Азия арасындағы экономикалық байланыстардың алдағы жылдарда да бірін-бірі толықтай отырып нығая түсетінін

tjsj/mytj/201903/20190302_842979.shtml. Erişim tarihi: 05.06.2019.

7. Word Bank (2014). 2013'de Ülke ve Bölgelere Göre Çin'in İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2013/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 05.06.2019.
8. Word Bank (2009). 2008'de Ülke ve Bölgelere Göre Rusya'nın İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/Year/2008/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 06.06.2019.
9. Word Bank (2009). 2008'de Ülke ve Bölgelere Göre Çin'in İhracatı, İthalatı ve Ticaret Dengesi. Alınan yer: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2008/TradeFlow/EXPIMP>. Erişim tarihi: 06.06.2019.
10. XUAR Statistic (2010). Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin 2009 Yılı Ekonomik ve Sosyal Gelişimi İstatistiği. Alınan yer: http://www.xjtj.gov.cn/sjcx/tjgb_3414/201410/t20141012_431833.html. Erişim tarihi: 07.06.2019.
11. Ren, Qunluo (2011). SUÖB ve Beş Orta Asya Ülkesi Arasındaki Dış Ticaret Artışının Karşılaştırılması. Finance & Economics of Xinjiang. 2011:2. S.61-67.
12. Gong, Peiping; Song, Zhouying; Liu, Weidong (2015). Çin'in Rusya ve Orta Asya İle Ticaret Modeli Üzerine Bir Değerlendirme. Geographical Research 2015:34(5). S.812-824.
13. FMPRC (2019). Çin-Kirgizistan İlişkileri. Alınan yer: http://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676548/sbgx_676552/. Erişim tarihi: 17.06.2019.
14. FMPRC (2018). Çin-Türkmenistan İlişkileri. Alınan yer: <http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgm->

bolжауға болады. Бұл үдерісте Орталық Азия елдері Қытаймен сауда-экономикалық қарым-қатынастар мен ынтымақтастықты дамыту барысында аймақтағы ерекше географиялық және экономикалық артықшылықтарын пайдалана отырып, өздерінің ұлттық мүдделерін қорғауы керек. Өйткені, Орталық Азия елдерінің негізгі экспорттық өнімдерінің әлемдік шикізат нарығындағы өзгерістердің тікелей әсеріне ұшырауы, осы елдердің Қытайға экспортының тұрақты өсуіне кедергі болып келеді. Осы тұрғыдан алғанда, Орталық Азия елдері шикізатқа негізделген экономикаларын әртараптандыруға үлкен мән беруі тиіс. Орталық Азия елдері Қытаймен арадағы ұлғайып бара жатқан сауда дефицитін азайту немесе жою үшін Қытайдың сауда-экономикалық саясатын, жоспарларын және сыртқы сауда жағдайын жіті қадағалап, соған қарай Қытайға экспортын тиісті түрде арттырулары керек. Сондай-ақ, Орталық Азия елдері өзара аймақтық және экономикалық интеграцияға да мән берулері тиіс. Экономикада ғана емес, әр саланы кемелдендіріп, түрлі балама жолдарды табу өте маңызды.

zysx/yz/1206_32/1206x1/t7123.htm. Ерісім tarihi: 17.06.2019.

15. FMPRC (2019). Çin-Kazakistan İlişkileri. Alınan yer: http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgm-zysx/yz/1206_11/1206x1/t6935.htm. Ерісім tarihi: 17.06.2019.
16. People's Daily (2017). Zhang Gaoli Kazakistan Cumhurbaşkanı İle Biraraya Geldi ve Çin-Kazakistan İşbirliği Komitesinin 8. Toplantısına Başkanlık Etti. Alınan yer: <http://cpc.people.com.cn/n1/2017/0419/c64094-29220118.html>. Ерісім tarihi: 17.06.2019.
17. FMPRC (2018). Çin-Özbekistan İlişkileri. Alınan yer: http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgm-zysx/yz/1206_34/1206x1/t7155.htm. Ерісім tarihi: 18.06.2019.
18. Kunz.uz (2017). Özbekistan ve Çin İkili Ticaret Hacmini 10 Milyar Dolara Çıkarmayı Planlamaktadırlar. Alınan yer: <https://kun.uz/uz/news/2017/03/24/uzbekiston-va-hitoj-ikki-tomonlama-savdo-azmini-10-milliard-dollariga-etkazmokci?q=%2Fuz%2Fnews%2F2017%2F03%2F24%2Fuzbekiston-va-hitoj-ikki-tomonlama-savdo-azmini-10-milliard-dollariga-etkazmokci>. Ерісім tarihi: 18.06.2019.
19. FMPRC (2019). Çin-Tacikistan İlişkileri. Alınan yer: http://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676908/sbgx_676912/. Ерісім tarihi: 18.06.2019.
20. MOFCOM (2019). Çin ve Orta Asya "Kuşak ve Yol Girişimi"nde. Alınan yer: http://www.mofcom.gov.cn/article/i/jyj/e/201806/20180602_751930.shtml. Ерісім tarihi: 18.06.2019.

Дереккөз:

1. Дүниежүзілік банк (1993). 1992 ж. Қытайдың елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/1992/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 04.06.2019.
2. Дүниежүзілік банк (1998). 1997 ж. Қытайдың елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/1997/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 04.06.2019.
3. Дүниежүзілік банк (2003). 2002 ж. Қытайдың елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2002/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 04.06.2019.
4. Дүниежүзілік банк (2008). 2007 ж. Қытайдың елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2007/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 04.06.2019.
5. Дүниежүзілік банк (2013). 2012 ж. Қытайдың елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2012/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 04.06.2019.
6. ҚХР СМ (2019). 2018 жылы Қытайдың Еуразия елдерімен сауда статистиктері. Сілтеме: <http://oys.mofcom.gov.cn/article/tjsj/mytj/201903/20190302842979.shtml>. Қаралған уақыты: 05.06.2019.

7. Дүниежүзілік банк (2014). 2013 ж. Қытайдың елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2013/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 05.06.2019.
8. Дүниежүзілік банк (2009). 2008 ж. Ресейдің елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/Year/2008/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 06.06.2019.
9. Дүниежүзілік банк (2009). 2008 ж. Қытайдың елдер мен аймақтар бойынша экспорты, импорты және сауда балансы. Сілтеме: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2008/TradeFlow/EXPIMP>. Қаралған уақыты: 06.06.2019.
10. ШҰАР Статистик (2010). Шыңжаңның 2009 жылғы экономикалық және әлеуметтік даму статистиктері. Сілтеме: http://www.xjtj.gov.cn/sjcx/tjgb_3414/201410/t20141012_431833.html. Қаралған уақыты: 07.06.2019.
11. Рэн, Чунло (2011). Шыңжаң мен Орталық Азияның бес елінің арасындағы сыртқы сауданың даму деңгейлерін салыстыру. Шыңжаң Қаржы және Экономика журналы. 2011.2. 61-676.
12. Го, Пипин және басқалар (2015). Қытаймен және Орталық Азиямен Қытайдың сауда құрылымын зерттеу. Geographical Research 2015:34(5). S.812-824.
13. ҚХР СМ (2019). Қытай-Қырғызстан қарым-қатынасы. Сілтеме: http://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676548/sbgx_676552/. Қаралған уақыты: 17.06.2019.
14. ҚХР СМ (2018). Қытай-Түркменстан қарым-қатынасы. Сілтеме: http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgmzysx/yz/1206_32/1206x1/t7123.htm. Қаралған уақыты: 17.06.2019.
15. ҚХР СМ (2019). Қытай-Қазақстан қарым-қатынасы. Сілтеме: http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgmzysx/yz/1206_11/1206x1/t6935.htm. Қаралған уақыты: 17.06.2019.
16. People's Daily (2017). Чжан Гаоли Қазақстан Президентімен кездесті және Қазақстан-Қытай ынтымақтастығы комитетінің 8-ші отырысына төрағалық етті. Сілтеме: <http://cpc.people.com.cn/n1/2017/0419/c64094-29220118.html>. Қаралған уақыты: 17.06.2019.
17. ҚХР СМ (2018). Қытай-Өзбекстан қарым-қатынасы. Сілтеме: http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgmzysx/yz/1206_34/1206x1/t7155.htm. Қаралған уақыты: 18.06.2019.
18. Kunz.uz (2017). Өзбекстан мен Қытай екі жақты сауда көлемін 10 млрд долларға жеткізбекші. Сілтеме: <https://kun.uz/uz/news/2017/03/24/uzbekiston-va-hitoj-ikki-tomonlama-savdo-azmini-10-milliard-dollariga-etkazmokci?q=%2Fuz%2Fnews%2F2017%2F03%2F24%2Fuzbekiston-va-hitoj-ikki-tomonlama-savdo-azmini-10-milliard-dollariga-etkazmokci>. Қаралған уақыты: 18.06.2019.
19. ҚХР СМ (2019). Қытай-Тәжікстан қарым-қатынасы. Сілтеме: http://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676908/sbgx_676912/. Қаралған уақыты: 18.06.2019.
20. ҚХР СМ (2019). Қытай мен Орталық Азия «Белдеу және жол» бастамасы аясында тығыз ынтымақтасуда. Сілтеме: <http://www.mofcom.gov.cn/article/i/jyj/e/201806/20180602751930.shtml>. Қаралған уақыты: 18.06.2019.

UN POPULATION PROSPECTS: CASE OF CENTRAL ASIA

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОГНОЗЫ ООН: ПРИМЕР ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

According to the UN World Population Prospects report published on June 17, 2019, the world's population is expected to increase by 2 billion people within the next 30 years, from current 7.7 billion to 9.7 billion in 2050 [UN, 2019]. By the end of the 21st century, the world population is likely to reach its peak at about 11 billion people. Projections show that along with the growth of the total size of the population there are very dynamic ongoing processes that bring important changes into its structure.

One of the most obvious and important processes is the overall aging of the global population. Year 2018 marked an important benchmark when the population aged 65 or above outnumbered children under five years. With the increase of life expectancy and falling fertility rates, the population is getting older worldwide, and a greater number of developed countries are experiencing the population reduction. Since 1990, the average life expectancy at birth for the world experienced a significant increase from 64.2 years in 1990 to current 72.6 years, and by 2050, it is likely to reach 77.1 years. The share of the population at the age over 65 would increase from the current 9% to 16% by 2050. These

THE WORLD'S POPULATION IS EXPECTED TO INCREASE BY 2 BILLION PEOPLE WITHIN THE NEXT 30 YEARS, FROM CURRENT 7.7 BILLION TO 9.7 BILLION IN 2050

НАСЕЛЕНИЕ ПЛАНЕТЫ УВЕЛИЧИТСЯ НА 2 МЛРД. ЧЕЛОВЕК В ТЕЧЕНИЕ СЛЕДУЮЩИХ 30 ЛЕТ – С НЫНЕШНИХ 7,7 МЛРД. ДО 9,7 МЛРД. В 2050 ГОДУ

Согласно докладу ООН «Мировые демографические прогнозы», опубликованному 17 июня 2019 года, ожидается, что население планеты увеличится на 2 млрд. человек в течение следующих 30 лет – с нынешних 7,7 млрд. до 9,7 млрд. к 2050 году [ООН, 2019]. К концу XXI века население мира, вероятно, достигнет своего пика примерно в 11 млрд. человек. Прогнозы показывают, что наряду с ростом общей численности населения происходят очень динамичные процессы, которые вносят важные изменения в его структуру.

Одним из наиболее очевидных и важных процессов является общее старение населения планеты. 2018 год стал той важной вехой, когда численность населения в возрасте 65 лет и старше превысила число детей в возрасте до пяти лет. С увеличением продолжительности жизни и снижением коэффициентов рождаемости население стареет во всем мире, и все большее число развитых стран сталкивается с проблемой сокращения населения. С 1990 года средняя ожидаемая продолжительность жизни в мире значительно увеличилась – с 64,2 лет в 1990 году до нынешних 72,6 лет, а к 2050 году она, вероят-

figures vary greatly from country to country, and estimates for some parts of the world are even more dramatic. By 2050, in the wealthiest parts of the world such as North America, Europe, Japan, and South Korea, over one-quarter of the population are expected to be aged 65 or over. In global terms, the population aged 80 years or over is projected to triple by 2050, rising from the current 143 million to 426 million.

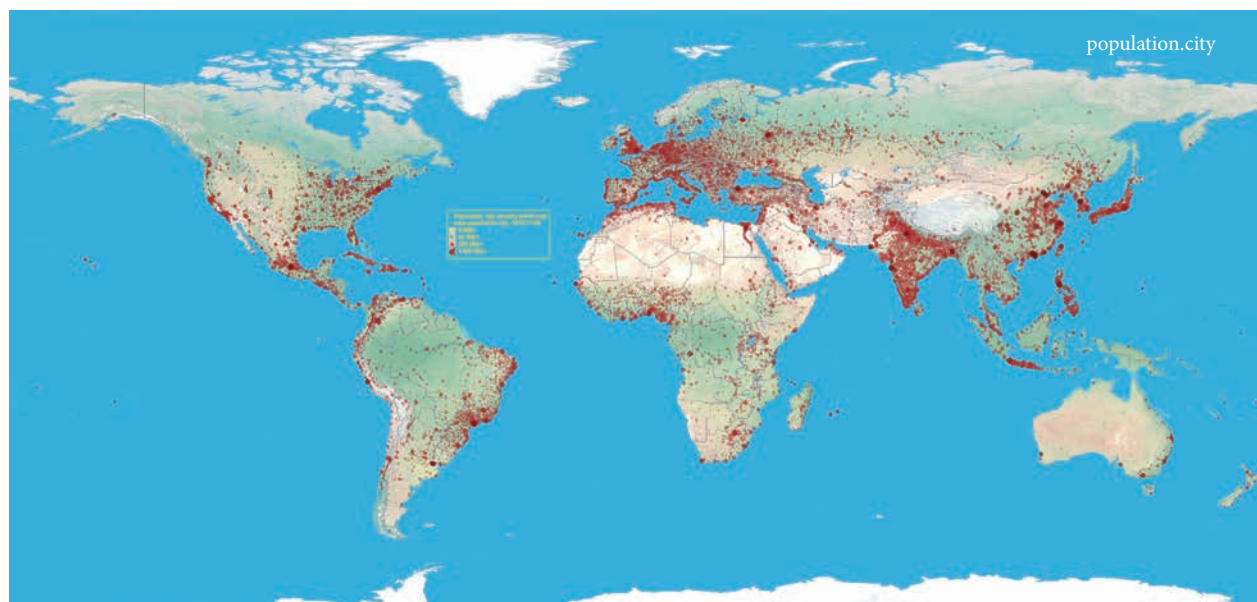
At the same time, there is a clear trend of falling fertility rates worldwide. Since 1990, there has been a significant decline in fertility rates from 3.2 births per woman in 1990 to current 2.5. By 2050, this figure is expected to fall down to 2.2, which is slightly above the rate at which the replacement population is ensured. Thus, low fertility rates have already caused a 1% or higher population loss since 2010 in at least 27 countries.

However, one of the important factors determining global demography is the gap in many indicators that persist between most developed countries and the developing world. Although the rates of migration are expected to increase worldwide, the natural growth or decline of the population is expected to be the dominant factor in determining the global population distribution. Thus, according to the UN projection, nine countries will be responsible for more than half of the projected

но, достигнет 77,1 лет. Доля населения в возрасте старше 65 лет увеличится к 2050 году с нынешних 9% до 16%. Эти цифры сильно различаются от страны к стране, а для некоторых частей мира оценки еще более впечатляют. Ожидается, что к 2050 году в наиболее богатых частях мира, таких как Северная Америка, Европа, Япония и Южная Корея, более четверти населения будет в возрасте 65 лет и старше. В глобальном масштабе, согласно прогнозам, население в возрасте 80 лет и старше утроится к 2050 году, увеличившись с нынешних 143 млн. до 426 млн.

В то же время во всем мире наблюдается четкая тенденция снижения коэффициентов рождаемости. С 1990 года отмечается значительный спад показателей рождаемости с 3.2 рождений на одну женщину в 1990 году до нынешних 2.5. Ожидается, что к 2050 году эта цифра упадет до 2.2, что немного выше показателя, при котором обеспечивается простое воспроизводство населения. Таким образом, с 2010 года низкие показатели рождаемости уже привели к убыли населения на 1% или более как минимум в 27 странах.

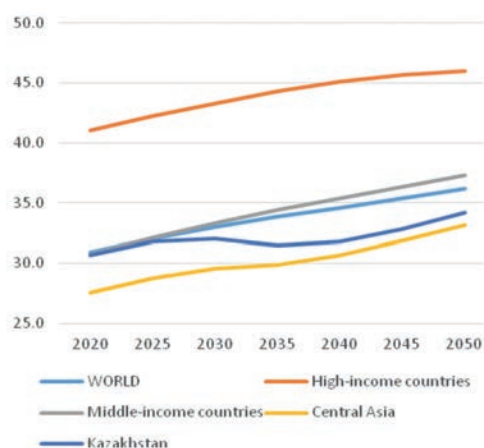
Однако одним из важных факторов, определяющих глобальную демографию, является разрыв во многих показателях, который сохраняется между большинством

growth of the global population from 2019 to 2050. These are India, Nigeria, Pakistan, the Democratic Republic of the Congo (DRC), Ethiopia, Tanzania, Indonesia, Egypt and the United States. One of the most interesting benchmarks in this regard is that India is expected to become the most populated country overtaking China by 2027. Thus, by 2050, the top ten countries in terms of their population size would be India (1,639 million), China (1,402 million), Nigeria (401 million), the United States (379 million), Pakistan (338 million), Indonesia (331 million), Brazil (229 million), Ethiopia (205 million), the DRC (194 million) and Bangladesh (193 million).

When it comes to Central Asia, in terms of many demographic parameters, the region is either close to the middle of the global ranking or a bit closer to more developed parts of the world. Between 1990 and 2019, the total population of Central Asia has grown by 46.1% from 50.1 million people to 73.2 million, which is almost the same as the worldwide relative population growth. By 2050, the population of Central Asia is expected to grow by 36.9%, which is higher than the world average of 26.2%, crossing the benchmark of 100 million people. Uzbekistan would remain the most populous state of the region with 42.9 million people, followed by Kazakhstan (24.0 million), Tajikistan (16.2 million), Kyrgyzstan (9.1 million) and Turkmenistan (7.9

Figure 1. The median age of the population
Рисунок 1. Медианный возраст населения

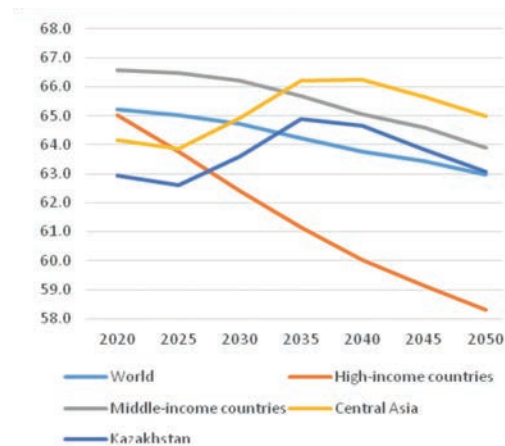

Source: UN World Population Prospects 2019
Источник: доклад ООН «Мировые демографические прогнозы» 2019 года

развитых стран и развивающимся миром. Хотя ожидается, что темпы миграции повысятся во всем мире, естественный прирост или сокращение численности населения будут доминирующим фактором в определении глобального распределения населения. Так, согласно прогнозу ООН, более половины прогнозируемого роста населения планеты с 2019 по 2050 годы придется на девять стран. Это Индия, Нигерия, Пакистан, Демократическая Республика Конго (ДРК), Эфиопия, Танзания, Индонезия, Египет и США. Одним из наиболее интересных ориентиров в этом отношении является то, что к 2027 году Индия, как ожидается, станет самой населенной страной, обогнав Китай. Таким образом, к 2050 году в десятку стран с наибольшим населением будут входить Индия (1 639 млн.), Китай (1 402 млн.), Нигерия (401 млн.), США (379 млн.), Пакистан (338 млн.), Индонезия (331 млн.), Бразилия (229 млн.), Эфиопия (205 млн.), ДРК (194 млн.) и Бангладеш (193 млн.).

Что касается Центральной Азии, то по многим демографическим параметрам регион находится либо в середине глобального рейтинга, либо немного ближе к более развитым частям мира. В период с 1990 по 2019 годы общая численность населения Центральной Азии выросла на

Figure 2. Percentage of working age population
Рисунок 2. Процент населения трудоспособного возраста

Source: UN World Population Prospects 2019
Источник: доклад ООН «Мировые демографические прогнозы» 2019 года

million).

The UN population projections are highly important in terms of forecasting the socio-economic development of a country, and one of the most valuable parameters is the median age of the population, which is the boundary that divides a population into two numerically equal groups. Basically, a lower median age implies a larger proportion of younger working age population and therefore is more favorable for economic growth. Consequently, the higher it gets the more difficult it becomes to stimulate economic growth. As we can see from Figure 1, the projected median age for Kazakhstan for 2020-2050 is between 31 and 34 years, which can be considered as favorable for the economy in general. Although it is higher than the median age projection for entire Central Asia, it is lower than in other middle-income countries and the world average, and it is way much lower than in high-income countries. It is interesting to note that throughout 2030-2040 the median age in Kazakhstan is expected to decline slightly, probably due to an expected increase in the number of births.

Another key demographic parameter for forecasting economic development is the percentage of the working age population, which is the percentage share of the population within the age group from 15 to 65 years out of the total population. It is rather straightforward that high economic growth rates are more feasible in countries with larger shares of the working age population. As we can see from Figure 2, the share of the working population in Kazakhstan as well as in Central Asia, in general, is expected to increase during the period between 2025 and 2035, which is very different from the worldwide patterns. However, after 2035, this indicator is expected to start a gradual

BY 2050, THE POPULATION OF CENTRAL ASIA IS EXPECTED TO GROW BY 36.9%, WHICH IS HIGHER THAN THE WORLD AVERAGE OF 26.2%, CROSSING THE BENCHMARK OF 100 MILLION PEOPLE

ОЖИДАЕТСЯ, ЧТО К 2050 ГОДУ НАСЕЛЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ВЫРАСТЕТ НА 36.9%, ЧТО ВЫШЕ СРЕДНЕМИРОВОГО ПОКАЗАТЕЛЯ В 26.2%, ПРЕОДОЛЕВ ОТМЕТКУ В 100 МЛН. ЧЕЛОВЕК

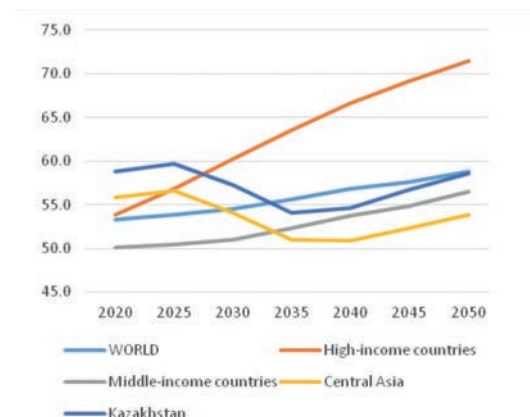
46,1% с 50,1 млн. до 73,2 млн. человек, что почти соответствует общемировому относительному росту населения. Ожидается, что к 2050 году население Центральной Азии вырастет на 36.9%, что выше среднемирового показателя в 26.2%, преодолев отметку в 100 млн. человек. Узбекистан останется самым густонаселенным государством региона с 42,9 млн. человек, далее идут Казахстан (24,0 млн.), Таджикистан (16,2 млн.), Кыргызстан (9,1 млн.) и Туркменистан (7,9 млн.).

Демографические прогнозы ООН очень важны с точки зрения прогнозирования социально-экономического развития страны, и одним из наиболее значимых параметров является медианный возраст населения, представляющий собой границу, которая делит население на две численно равные группы. По сути, более низкий медианный возраст подразумевает большую долю населения молодого трудоспособного возраста и поэтому более благоприятен для экономического роста. Следовательно, чем выше он становится, тем труднее становится стимулировать экономический рост. Как видно из рисунка 1, прогнозируемый медианный возраст для Казахстана на 2020–2050 годы составляет от 31 до 34 лет, что можно считать благоприятным для экономики в целом. Хотя он выше прогнозируемого медианного возраста для всей Центральной Азии, он ниже, чем в других странах со средним уровнем дохода, ниже среднемирового уровня и намного ниже, чем в странах с высоким уровнем дохода. Интересно отметить, что в течение 2030-2040 годов медианный возраст в Казахстане, как ожидается, несколько снизится, вероятно, из-за ожидаемого увеличения числа рождений.

Другим ключевым демографическим параметром для прогнозиро-

Figure 3. Dependency ratio

Рисунок 3. Коэффициент демографической нагрузки

Source: UN World Population Prospects 2019

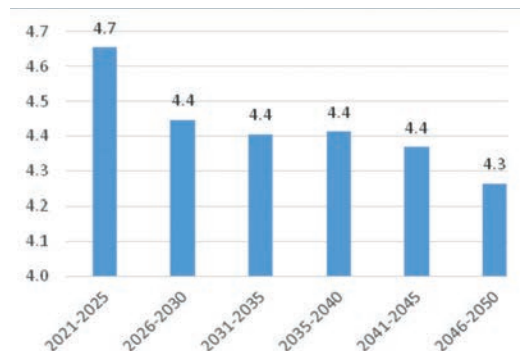
Источник: доклад ООН «Мировые демографические прогнозы» 2019 года

decline.

Another indicator that is used to predict economic sustainability and is directly related to the previous ones is the dependency ratio, which is a measure of the number of dependents aged under 15 and over 65, compared with the total working-age population aged between 15 and 65. Hence, a higher depen-

Figure 4. The minimum annual real GDP growth rate necessary for retaining the current economic position relative to the rest of the world for Kazakhstan

Рисунок 4. Минимальный годовой темп роста реального ВВП Казахстана, необходимый для сохранения текущего экономического положения относительно остального мира

Source: the author's calculations based on the data from the UN World Population Prospects and the Committee on Statistics of Kazakhstan

Источник: расчеты автора на основе данных доклада ООН «Мировые демографические прогнозы» и Комитета по статистике Казахстана

вания экономического развития является процент населения трудоспособного возраста, который представляет собой процентную долю населения в возрастной группе от 15 до 65 лет от общей числен-

dependency ratio makes the economy less responsive to stimulative measures. We can see from Figure 3 that, according to the UN projections, during 2020-2025 the dependency ratios for Kazakhstan and Central Asia is higher than for the rest of the world including even high-income countries. However, after 2025 this indicator is expected to drop significantly and remain below the world average at about the same level with other middle-income countries.

According to the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of Kazakhstan, in 2018, the GDP of the country grew by 4.1% reaching \$172.9 billion. According to the latest IMF World Economic Outlook, the world GDP is expected to grow by 3.6% in 2020 [IMF, 2019]. Based on the UN demographic projections and assuming that the world GDP would grow at 3.6% yearly until 2050, we can obtain a minimum real GDP growth necessary for Kazakhstan in order to maintain the same GDP per capita as it currently has. The estimates presented in Figure 4 show that under the UN demographic projections Kazakhstan would need to maintain its yearly real GDP growth between 4.3% and 4.7% throughout 2020-2050 in order to maintain its current level of welfare relative to the rest of the world. In other words, these growth rates would allow Kazakhstan to grow at 3.6% yearly in absolute terms and at the same time, it would stay at the same level in terms of GDP per capita relative to the rest of the world. The gradual descent of the necessary growth rate is related to the fact that the population growth of Kazakhstan would gradually decelerate from current 1.2-1.3% to around 0.8% by the mid-21st century.

The UN World Population Prospects 2019 show that the world's demographic picture in the 21st century

UNDER THE UN DEMOGRAPHIC PROJECTIONS, KAZAKHSTAN WOULD NEED TO MAINTAIN ITS YEARLY REAL GDP GROWTH BETWEEN 4.3% AND 4.7% THROUGHOUT 2020-2050 IN ORDER TO MAINTAIN ITS CURRENT LEVEL OF WELFARE

В СООТВЕТСТВИИ С ДЕМОГРАФИЧЕСКИМИ ПРОГНОЗАМИ ООН КАЗАХСТАНУ БУДЕТ НЕОБХОДИМО ПОДДЕРЖИВАТЬ ЕЖЕГОДНЫЙ РОСТ РЕАЛЬНОГО ВВП МЕЖДУ 4.3% И 4.7% В ТЕЧЕНИЕ 2020-2050 ГОДОВ, ЧТОБЫ СОХРАНЯТЬ ТЕКУЩИЙ УРОВЕНЬ БЛАГОСОСТОЯНИЯ

ности населения. Совершенно очевидно, что высокие темпы экономического роста более достижимы в странах с большей долей населения трудоспособного возраста. Как видно из рисунка 2, ожидается, что доля работающего населения в Казахстане, а также в Центральной Азии в целом увеличится в период между 2025 и 2035 годами, что сильно отличается от общемировых показателей. Однако предполагается, что после 2035 года этот показатель начнет постепенно снижаться.

Еще одним показателем, который используется для прогнозирования экономической устойчивости и напрямую связан с предыдущими, является коэффициент демографической нагрузки, который является мерой количества иждивенцев в возрасте до 15 лет и старше 65 лет по сравнению с общей численностью населения трудоспособного возраста от 15 до 65 лет. Следовательно, более высокий коэффициент демографической нагрузки делает экономику менее восприимчивой к мерам стимулирования. Из рисунка 3 видно, что, согласно прогнозам ООН, в течение 2020-2025 годов коэффициент демографической нагрузки для Казахстана и Центральной Азии выше, чем для остального мира, включая даже страны с высоким уровнем дохода. Однако после 2025 года ожидается, что этот показатель значительно снизится, оставаясь ниже среднемирового уровня и примерно на том же уровне, что и в других странах со средним уровнем дохода.

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Казахстана, в 2018 году ВВП страны вырос на 4.1%, достигнув 172.9 млрд. долл. Согласно последнему докладу МВФ «Перспективы развития мировой экономики», ожидается, что мировой

will be shaped by the current demographic trends such as declining birth rates, increasing life expectancies, demographic transition, migration, and others. As a result, we can expect dramatic changes in the age structure and spatial distribution of the world's population. It is clear that these and other processes would generate serious economic challenges for most of the countries. Central Asia is a region that is expected to experience a higher relative population growth (36.9%) compared to the world average (26.2%) by the middle of the 21st century. The analysis of some indicators, which are highly important for the economic performance of a country, shows that Kazakhstan, as well as the entire region of Central Asia, has a demographic profile that is very favorable for economic growth within the next three decades. The factors such as the relatively faster population growth, the younger median age, the larger share of the working age population and the descending dependency ratio will provide the Central Asian states with significant opportunities for economic growth. On the other hand, the demographic growth at the rates above the world average will require faster economic growth. Simple estimates based on the new demographic data show that for Kazakhstan it is necessary to

ВВП вырастет на 3,6% в 2020 году [МВФ, 2019]. Исходя из демографических прогнозов ООН и предполагая, что мировой ВВП будет расти на 3,6% ежегодно до 2050 года, мы можем получить минимальный рост реального ВВП, необходимый Казахстану, чтобы поддерживать такой же ВВП на душу населения, как сейчас. Оценки, представленные на рисунке 4, показывают, что в соответствии с демографическими прогнозами ООН Казахстану будет необходимо поддерживать ежегодный рост реального ВВП между 4.3% и 4.7% в течение 2020-2050 годов, чтобы сохранять текущий уровень благосостояния по сравнению с остальным миром. Другими словами, эти темпы роста позволяют Казахстану расти на 3.6% в год в абсолютном выражении, и в то же время он останется на том же уровне по показателю ВВП на душу населения относительно остального мира. Постепенное снижение необходимого темпа роста связано с тем, что рост населения Казахстана будет постепенно замедляться с нынешних 1.2-1.3% до примерно 0.8% к середине XXI века.

Доклад ООН «Мировые демографические прогнозы» 2019 года показывает, что демографическая картина мира в XXI веке

maintain 4.3-4.7% of an annual real GDP growth in order to retain its current economic position relative to the rest of the world.

References:

1. Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of Kazakhstan (2019). Integrated accounts. Retrieved from http://old.stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNationalAccountIntegrated?_afLoop=12667865384117604#%40%3F_afLoop%3D12667865384117604%26_adf.ctrl-state%3D7gylf90x1_34. Accessed on 23.06.2019.
2. Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of Kazakhstan (2019). Population. Retrieved from http://old.stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersPopulation?_afLoop=12667999701153268#%40%3F_afLoop%3D12667999701153268%26_adf.ctrl-state%3D7gylf90x1_51. Accessed on 23.06.2019.
3. United Nations (2019). World Population Prospects. Retrieved from https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf. Accessed on 20.06.2019.
4. International Monetary Fund (2019). World Economic Outlook Update. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/01/11/weo-update-january-2019>. Accessed on 23.06.2019.

будет зависеть от текущих демографических тенденций, таких как снижение рождаемости, увеличение продолжительности жизни, демографический переход, миграция и других. В результате мы можем ожидать кардинальных изменений в возрастной структуре и территориальном распределении населения мира. Понятно, что эти и другие процессы вызовут серьезные экономические проблемы для большинства стран. Центральная Азия является регионом, который, как ожидается, к середине XXI века достигнет более высокого относительного роста населения (36.9%), чем в среднем по миру (26.2%). Анализ некоторых показателей, которые крайне важны для экономического развития страны, показывает, что Казахстан, как и весь регион Центральной Азии, имеет

KAZAKHSTAN, AS WELL AS THE ENTIRE REGION OF CENTRAL ASIA, HAS A DEMOGRAPHIC PROFILE THAT IS VERY FAVORABLE FOR ECONOMIC GROWTH WITHIN THE NEXT THREE DECADES

КАЗАХСТАН, КАК И ВСЬ РЕГИОН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ, ИМЕЕТ ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ, КОТОРЫЕ ВЕСЬМА БЛАГОПРИЯТНЫ ДЛЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В ТЕЧЕНИЕ СЛЕДУЮЩИХ ТРЕХ ДЕСЯТИЛЕТИЙ

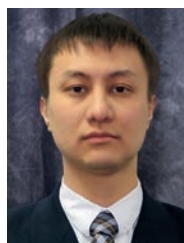

демографические характеристики, которые весьма благоприятны для экономического роста в течение следующих трех десятилетий. Такие факторы, как относительно более быстрый рост населения, более молодой медианный возраст, большая доля населения трудоспособного возраста и снижающийся коэффициент демографической нагрузки, обеспечат государства Центральной Азии значительными возможностями для экономического роста. С другой стороны, демографический рост по темпам выше среднемирового уровня потребует более быстрого экономического роста. Упрощенные оценки, основанные на новых демографических данных, показывают, что Казахстану необходимо поддерживать 4.3-4.7% годового роста реального ВВП, чтобы сохранить свое текущее экономическое положение относительно остального мира.

Источники:

1. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Казахстана (2019). Интегрированные счета. Доступен по адресу: http://old.stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNationalAccountIntegrated?_afLoop=12667865384117604#%40%3F_afLoop%3D12667865384117604%26_adf.ctrl-state%3D7gylf90x1_34. Дата обращения: 23.06.2019.
2. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Казахстана (2019). Население. Доступен по адресу: http://old.stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersPopulation?_afLoop=12667999701153268#%40%3F_afLoop%3D12667999701153268%26_adf.ctrl-state%3D7gylf90x1_51. Дата обращения: 23.06.2019.
3. Организация Объединенных Наций (2019). Мировые демографические прогнозы. Доступен по адресу: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf. Дата обращения: 20.06.2019.
4. Международный валютный фонд (2019). Перспективы развития мировой экономики. Доступен по адресу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/01/11/weo-update-january-2019>. Дата обращения: 23.06.2019.

U.S.-IRAN RELATIONSHIP: WHAT DOES DONALD TRUMP WANT TO ACHIEVE?

ASSET ORDABAYEV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ США И ИРАНОМ: ЧЕГО ХОЧЕТ ДОСТИЧЬ ДОНАЛЬД ТРАМП?

The 1979 Islamic Revolution in Iran and consequent events, including the seizure of the U.S. embassy and the hostage crisis, deprived the United States of influence in this country and still negatively affect the relations between the two countries, preventing them from reestablishing diplomatic relations. Since then, Iran has been considered a threat to U.S. interests in the Middle East, and the White House's policy in one way or another has been to exert constant pressure on Tehran. Perhaps only the Obama administration tried to change the approach and find a compromise, and this was partly due to political changes throughout the Middle East. The actions of Barack Obama were based, firstly, on his conviction that pressure had never led to a visible weakening of the regime. The modern history of Iran demonstrates a remarkable resilience of the country and society. Largely due to the fact that Iran has implemented the principle of social justice, expressed in multi-billion state grants to the population for essential goods, medical care and other vital needs, this largely smoothes the recurring socio-economic and domestic political tensions in the country. Besides, due to

SINCE 1979, IRAN HAS BEEN CONSIDERED A THREAT TO U.S. INTERESTS IN THE MIDDLE EAST, AND THE WHITE HOUSE'S POLICY IN ONE WAY OR ANOTHER HAS BEEN TO EXERT CONSTANT PRESSURE ON TEHRAN

С 1979 ГОДА ИРАН СЧИТАЕТСЯ УГРОЗОЙ ИНТЕРЕСАМ США НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ, И ПОЛИТИКА БЕЛОГО ДОМА ТАК ИЛИ ИНАЧЕ ПРЕДСТАВЛЯЕТ СОБОЙ ОКАЗАНИЕ ПОСТОЯННОГО ДАВЛЕНИЯ НА ТЕГЕРАН

Исламская революция 1979 года в Иране и последовавшие за ней события, включая захват посольства США и кризис с заложниками, лишили США влияния в этой стране и по-прежнему негативно влияют на отношения между двумя странами, не позволяя им восстановить дипломатические отношения. С тех пор Иран считается угрозой интересам США на Ближнем Востоке, и политика Белого дома так или иначе представляет собой оказание постоянного давления на Тегеран. Возможно, только администрация Обамы пыталась изменить подход и найти компромисс, и это было отчасти связано с политическими изменениями на всем Ближнем Востоке. Действия Барака Обамы основывались, во-первых, на его убежденности в том, что давление никогда не приводило к заметному ослаблению режима. Современная история Ирана демонстрирует удивительную жизнеспособность страны и общества. Во многом благодаря тому, что в Иране реализован принцип социальной справедливости, выражающийся в многомиллиардных государственных субсидиях населению на товары первой необходимости, меди-

constant pressure and threats from the U.S. administrations, the anti-Western ideology of the regime continues to work effectively, and Iran's strong anti-American sentiment persists. Consequently, the more pressure has been exerted by Washington, the greater has been the readiness of the Iranian society to oppose the United States. Secondly, a mounting U.S. pressure on Iran increases Tehran's dependence on the U.S. main geopolitical opponents – China and Russia. The Obama administration saw this as a key threat to Washington's position in the Middle East and in global terms.

However, the Donald Trump administration drastically changed Obama's strategy and decided to put unprecedented pressure on Tehran. In addition to the standard set of sanc-

тинское обслуживание и другие жизненно важные потребности, это в значительной степени смягчает периодические социально-экономические и внутривнутриполитические противоречия в стране. К тому же, из-за постоянного давления и угроз со стороны администраций США антизападная идеология режима продолжает эффективно работать, и сильные антиамериканские настроения в Иране сохраняются. Следовательно, чем сильнее оказывалось давление со стороны Вашингтона, тем больше была готовность иранского общества противостоять США. Во-вторых, возрастание давления США на Иран усиливает зависимость Тегерана от основных геополитических противников США – Китая и России. Администрация Обамы видела в этом ключевую угрозу позиции Вашингтона

tions, Washington decided to add Iran's Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC) to the list of foreign terrorist organizations [BBC, 2019]. The reason for such a punitive measure was accusations against the IRGC in the organization of hacker attacks on the websites of U.S. organizations and the theft of their data, as well as the support of various extremist groups. In addition, the White House believes that the IRGC is responsible for the death of more than six hundred U.S. troops in Iraq.

For the first time in history, the United States recognized the official structure of another state as a terrorist organization. Moreover, the IRGC is not just an elite military-political formation. It is an important institution for the political sphere. For example, the IRGC has the Basij special paramilitary organization, which performs the broadest functions in the state not limited to military ones. Its area of responsibility includes the implementation of social programs, assistance to the population, holding religious ceremonies, supervision over the appearance, behavior and political sentiments of the country's residents. Beyond that, the IRGC controls most of the country's air and seaports, builds railroads and subways, produces cars, owns hospitals and telecommunication companies, and is closely connected with the oil and gas and mining industries. All this demonstrates what significant role the Revolutionary Guard plays in the life of the Iranian state and society.

One of the results of the Trump administration's actions should be increased regional pressure on Iran. The decision concerning the IRGC will positively affect the formation of an anti-Iranian coalition from regional leaders and Israel, as well as will demonstrate the absence of disagreements between Jerusalem and Washington, on the one hand, and their Arab partners, on the other.

PERHAPS ONLY THE OBAMA ADMINISTRATION TRIED TO CHANGE THE APPROACH AND FIND A COMPROMISE, AND THIS WAS PARTLY DUE TO POLITICAL CHANGES THROUGHOUT THE MIDDLE EAST

ВОЗМОЖНО, ТОЛЬКО АДМИНИСТРАЦИЯ ОБАМЫ ПЫТАЛАСЬ ИЗМЕНИТЬ ПОДХОД И НАЙТИ КОМПРОМИСС, И ЭТО БЫЛО ОТЧАСТИ СВЯЗАНО С ПОЛИТИЧЕСКИМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ НА ВСЕМ БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ

на Ближнем Востоке и в мировом масштабе.

Однако администрация Дональда Трампа кардинальным образом изменила стратегию Обамы и решила оказать беспрецедентное давление на Тегеран. В дополнение к стандартному набору санкций Вашингтон решил добавить иранский Корпус стражей исламской революции (КСИР) в список иностранных террористических организаций [BBC, 2019]. Поводом для такой карательной меры послужили обвинения в адрес КСИР в организации хакерских атак на сайты американских организаций и краже их данных, а также в поддержке различных экстремистских групп. Кроме того, Белый дом считает, что КСИР несет ответственность за гибель более шестисот американских солдат в Ираке.

Впервые в истории США признали официальную структуру другого государства террористической организацией. Более того, КСИР – это не просто элитное военно-политическое формирование. Это важный институт и для политической сферы. Например, в КСИР действует специальная военизированная организация «Басидж», которая выполняет самые широкие функции в государстве, а не только военные. В сферу его ответственности входят реализация социальных программ, оказание помощи населению, проведение религиозных церемоний, наблюдение за внешностью, поведением и политическими настроениями жителей страны. Помимо этого, КСИР контролирует большую часть воздушных и морских портов страны, строит железные дороги и метро, производит автомобили, владеет больницами и телекоммуникационными компаниями, а также тесно связан с нефтегазовой и горнодобывающей промышленностью. Все это показывает, какую значительную роль в жизни иран-

Saudi Arabia welcomed the decision to add the IRGC to the list of terrorist organizations, calling it a practical and serious step, while Bahrain took a similar position, emphasizing the significance of this measure in the fight against the hostile terrorist activities of Iran. All this happened against the backdrop of the recognition by Donald Trump of the Jewish state's sovereignty over the Golan Heights [Reuters, 2019].

It is obvious that the monarchies of the Persian Gulf, especially Saudi Arabia, are ready to support the anti-Iranian actions of the current U.S. administration in order to exclude any possibility of Iran's turning into a key actor in the Middle East that will form its own agenda. The U.S. actions find support in the Middle East since they significantly complicate Iran's support for the Palestinian radical organization Hamas, Houthi insurgency in Yemen, and the Lebanese organization Hezbollah, as well as Tehran's military-political presence in Iraq and Syria. Iran's ability to act independently increases the unpredictability of geopolitics in the region. Therefore, the monarchies try to drive Tehran into a corner, using all possible means for that, including cooperation with Israel and the implicit support of Washington in its policy on the Palestinian issue.

Relying on the support of its Middle Eastern allies, Washington tries to deprive Iran of any financial income from the oil trade. In August 2018, the White House imposed sanctions on Tehran [Harris and Ewing, 2018]. At the time it decided to give an exemption from sanctions for the major importers of the Iranian oil (China, India, South Korea, Turkey, Italy, Greece, Japan and Taiwan). In early May 2019, these exceptions were terminated. While the majority of these countries, including India, have found a replacement for the Iranian oil, China and Turkey have criticized the U.S. move

INDIA IS APPARENTLY SATISFIED THAT WASHINGTON DID NOT IMPOSE SANCTIONS ON THE IRANIAN PORT OF CHABAHAR AND DOES NOT WANT TO RISK ITS INVESTMENTS

ИНДИЯ, ОЧЕВИДНО, УДОВЛЕТВОРЕНА ТЕМ, ЧТО ВАШИНГТОН НЕ ВВЕЛ САНКЦИИ В ОТНОШЕНИИ ИРАНСКОГО ПОРТА ЧАБАХАР, И НЕ ХОЧЕТ РИСКОВАТЬ СВОИМИ ИНВЕСТИЦИЯМИ

ского государства и общества играет Революционная гвардия.

Одним из результатов действий администрации Трампа должно стать усиление регионального давления на Иран. Решение по КСИР положительно повлияет на формирование антииранской коалиции из региональных лидеров и Израиля, а также продемонстрирует отсутствие разногласий между Иерусалимом и Вашингтоном, с одной стороны, и их арабскими партнерами, с другой. Саудовская Аравия приветствовала решение о включении КСИР в список террористических организаций, назвав это практическим и серьезным шагом, в то время как Бахрейн занял аналогичную позицию, подчеркнув важность этой меры в борьбе с враждебной террористической деятельностью Ирана. Все это произошло на фоне признания Дональдом Трампом суверенитета еврейского государства над Голанскими высотами [Reuters, 2019].

Очевидно, что монархии Персидского залива, особенно Саудовская Аравия, готовы поддержать антииранские действия нынешней администрации США, чтобы исключить любую возможность превращения Ирана в ключевого игрока на Ближнем Востоке, который сформирует собственную повестку дня. Действия США находят поддержку на Ближнем Востоке, поскольку они значительно усложняют поддержку Ираном палестинской радикальной организации ХАМАС, повстанцев-хуситов в Йемене и ливанской организации «Хезболла», а также военно-политическое присутствие Тегерана в Ираке и Сирии. Способность Ирана действовать независимо увеличивает непредсказуемость geopolitics в регионе. Поэтому монархии пытаются загнать Тегеран в угол, используя для этого все возможные средства, включая сотрудничество с Израй-

and seek indirect ways to continue trading with Iran. India is apparently satisfied that Washington did not impose sanctions on the Iranian port of Chabahar and does not want to risk its investments [RIA Novosti, 2018].

Besides, the United States has differences with its European allies on the issue of sanctions, but European businesses are ready to comply with them. Therefore, Iran will indeed lose oil revenues. Tehran understands this and has already made a threat that it will block the Strait of Hormuz if Washington continues its policy [Bloomberg, 2019]. In this case, the situation may take a very radical turn, including a military conflict. At the same time, it cannot be ruled out that there are supporters of such a scenario in the U.S. administration for whom retaliatory actions of Tehran will serve as an excellent reason to start a war, and no one can guarantee that Donald Trump will not take such a step. Most likely, a military operation against Iran will find support from Israel and the monarchies of the Persian Gulf. We can only hope for the pragmatism of all parties of this possible confrontation, since an open conflict is too risky for every involved country. The situation has significantly deteriorated after the Iranian air defense system shot down a U.S. Global Hawk surveillance drone on June 20, 2019. Given the fact that the military of the two countries are close to each other and the situation is quite tense, any such incident can

лем и косвенную поддержку Вашингтона в его политике по палестинскому вопросу.

Опираясь на поддержку своих ближневосточных союзников, Вашингтон пытается лишить Иран любых финансовых доходов от торговли нефтью. В августе 2018 года Белый дом ввел санкции против Тегерана [Харрис и Юинг, 2018]. Тогда было принято решение об освобождении от санкций крупных импортеров иранской нефти (Китай, Индия, Южная Корея, Турция, Италия, Греция, Япония и Тайвань). В начале мая 2019 года эти исключения были отменены. В то время как большинство этих стран, включая Индию, нашли замену иранской нефти, Китай и Турция подвергли действия США критике и ищут не прямые пути продолжения торговли с Ираном. Индия, очевидно, удовлетворена тем, что Вашингтон не ввел санкции в отношении иранского порта Чабахар, и не хочет рисковать своими инвестициями [РИА Новости, 2018].

Кроме того, у США имеются разногласия с европейскими союзниками по вопросу санкций, но европейский бизнес готов их соблюдать. Поэтому Иран действительно потеряет доходы от продажи нефти. Тегеран это понимает и уже выступил с угрозой, что заблокирует Ормузский пролив, если Вашингтон продолжит свою политику [Bloomberg, 2019]. В этом случае ситуация может принять очень радикальный пово-

lead to a military conflict.

In conclusion, analyzing Donald Trump's policy toward Iran, a number of conclusions can be made. First, there is an understanding among the U.S. Middle Eastern allies that Iran is a greater threat than Israel, thus it is possible to negotiate with the latter. Therefore, Washington is ready to satisfy Tel Aviv's wishes, justifying that by increasing pressure on Iran. Thus, the United States is further strengthening its value for Israel, since all the recent acquisitions of the Jewish state are completely dependent on U.S. guarantees. Second, in Washington, the role of people willing to resolve the Iran issue by military means has apparently increased, and they can initiate provocative actions against Tehran to force it to make a mistake and give them a reason to start a war. Third, Donald Trump seems

“

IN WASHINGTON, THE ROLE OF PEOPLE WILLING TO RESOLVE THE IRAN ISSUE BY MILITARY MEANS HAS APPARENTLY INCREASED, AND THEY CAN INITIATE PROVOCATIVE ACTIONS AGAINST TEHRAN

В ВАШИНГТОНЕ, ПО ВСЕЙ ВИДИМОСТИ, ВОЗРОСЛА РОЛЬ ЛЮДЕЙ, ЖЕЛАЮЩИХ РЕШИТЬ ПРОБЛЕМУ ИРАНА ВОЕННЫМИ СРЕДСТВАМИ, И ОНИ МОГУТ ИНИЦИИРОВАТЬ ПРОВОКАЦИОННЫЕ ДЕЙСТВИЯ ПРОТИВ ТЕГЕРАНА

”

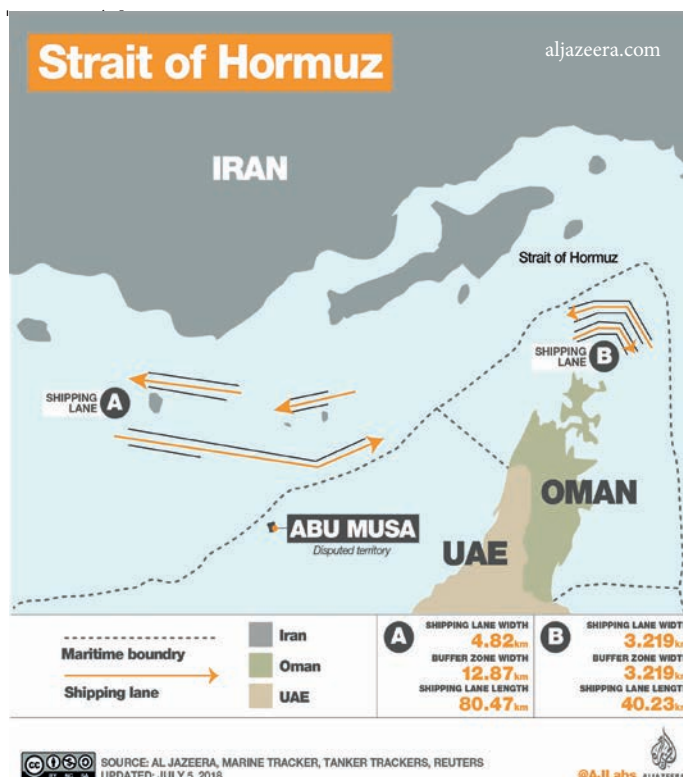
рот и даже перейти в военный конфликт. В то же время нельзя исключать, что в администрации США есть сторонники такого развития событий, для которых ответные действия Тегерана послужат отличным поводом для начала войны, и никто не может гарантировать, что Дональд Трамп не пойдет на такой шаг. Скорее всего, военная операция против Ирана найдет поддержку со стороны Израиля и монархий Персидского залива. Мы можем только надеяться на прагматизм всех сторон этого возможного противостояния, поскольку открытый конфликт слишком рискован для каждой вовлеченной страны. Ситуация значительно ухудшилась после того, как 20 июня 2019 года система противовоздушной обороны Ирана сбила американский беспилотник Global Hawk. С учетом того, что военные двух стран

to believe that no one can be trusted in the Middle East, except Israel, and is therefore ready to give Tel Aviv any support.

References:

1. BBC (2019). Revolutionary Guard Corps: US labels Iran force as terrorists. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-47857140>. Accessed on 21.04.2019.
2. Bloomberg (2019). Iran Raises Stakes in U.S. Showdown With Threat to Close Hormuz. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-04-22/iran-will-close-strait-of-hormuz-if-it-can-t-use-it-fars>. Accessed on 21.04.2019.
3. Harris, Gardiner and Jack Ewing (2018). U.S. to Restore Sanctions on Iran, Deepening Divide With Europe. Retrieved <https://www.nytimes.com/2018/08/06/us/politics/iran-sanctions-trump.html>. Accessed on 20.04.2019.
4. Reuters (2019). Trump signs decree recognizing Israeli sovereignty over Golan Heights. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-usa-israel-golan/trump-signs-decree-recognizing-israeli-sovereignty-over-golan-heights-idUSKCN1R61XK>. Accessed on 20.04.2019.
5. RIA Novosti (2018). The United States withdrew the Iranian port Chabahar from sanctions. Retrieved from <https://ria.ru/20181106/1532240136.html>. Accessed on 22.04.2019.

располагаются близко друг к другу, а обстановка довольно напряженная, любой такой инцидент может привести к военному конфликту.

В заключение, анализируя политику Дональда Трампа в отношении Ирана, можно сделать ряд выводов. Во-первых, у союзников США на Ближнем Востоке есть понимание, что Иран представляет большую угрозу, чем Израиль, поэтому с последним можно договориться. Вследствие этого Вашингтон готов удовлетворять пожелания Тель-Авива, оправдывая это усилением давления на Иран. Таким образом, США еще больше укрепляют свое значение для Израиля, поскольку все недавние приобретения еврейского государства полностью зависят от американских гарантий. Во-вторых, в Вашингтоне, по всей видимости, возросла роль людей, желающих решить проблему Ирана военными средствами, и они могут инициировать провокационные действия против Тегерана, чтобы заставить его совершить ошибку и дать им повод начать войну. В-третьих, Дональд Трамп, похоже, считает, что доверять кому-либо на

Ближнем Востоке, кроме Израиля, нельзя, и поэтому готов оказать Тель-Авиву любую поддержку.

Источники:

1. BBC (2019). Корпус стражей революции: США отнесли военную организацию Ирана к числу террористических. Доступен по адресу: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-47857140>. Дата обращения: 21.04.2019
2. Bloomberg (2019). Иран повышает ставки в противостоянии с США, угрожая закрыть Ормуз. Доступен по адресу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-04-22/iran-will-close-strait-of-hormuz-if-it-can-t-use-it-fars>. Дата обращения: 21.04.2019.
3. Харрис, Гардинер и Джек Юинг (2018). США восстановят санкции против Ирана, углубляя разрыв с Европой. Доступен по адресу: <https://www.nytimes.com/2018/08/06/us/politics/iran-sanctions-trump.html>. Дата обращения: 20.04.2019.
4. Reuters (2019). Трамп подписал указ о признании суверенитета Израиля над Голанскими высотами. Доступен по адресу: <https://www.reuters.com/article/us-usa-israel-golan/trump-signs-decree-recognizing-israeli-sovereignty-over-golan-heights-idUSKCN1R61XK>. Дата обращения: 20.04.2019.
5. РИА Новости (2018). США вывели из-под санкций иранский порт Чабахар. Доступен по адресу: <https://ria.ru/20181106/1532240136.html>. Дата обращения: 22.04.2019.

THE SECOND BELT AND ROAD FORUM: IN SUPPORT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

AZHAR SERIKKALIYEVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ВТОРОЙ ФОРУМ «ПОЯСА И ПУТИ»: В ПОДДЕРЖКУ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

In April 2019, the Second Belt and Road forum for international cooperation was concluded with the adoption by more than 60 participating countries and organizations of the joint communique titled "Belt and Road Cooperation: Shaping a Brighter Shared Future". The promotion of a new type of international relations and sustainable development was most visible in official documents and statements of the leaders of involved countries. The joint communique repeatedly referred to achieving "sustainable development in its three dimensions – economic, social and environmental – in a balanced and integrated manner" [MFA of the PRC, 2019]. Since 1994, when China released the national Agenda 21, sustainable development has been the watchword of the government in various fields such as family planning, poverty alleviation, health, environmental protection through water protection, pollution control, solid waste management, natural resources management, natural disaster prevention, renewable energy, and urbanization. In pursuit of these objectives, in 2000, China established a re-organized leading group to facilitate sustainable development projects.

THE COMMUNIQUE REFERRED TO ACHIEVING "SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ITS THREE DIMENSIONS – ECONOMIC, SOCIAL AND ENVIRONMENTAL – IN A BALANCED AND INTEGRATED MANNER"

В СОВМЕСТНОМ КОММЮНИКЕ НЕОДНОКРАТНО УПОМИНАЛОСЬ ДОСТИЖЕНИЕ «УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ТРЕХ ЕГО ИЗМЕРЕНИЯХ – ЭКОНОМИЧЕСКОМ, СОЦИАЛЬНОМ И ЭКОЛОГИЧЕСКОМ – СБАЛАНСИРОВАННЫМ И КОМПЛЕКСНЫМ ОБРАЗОМ»

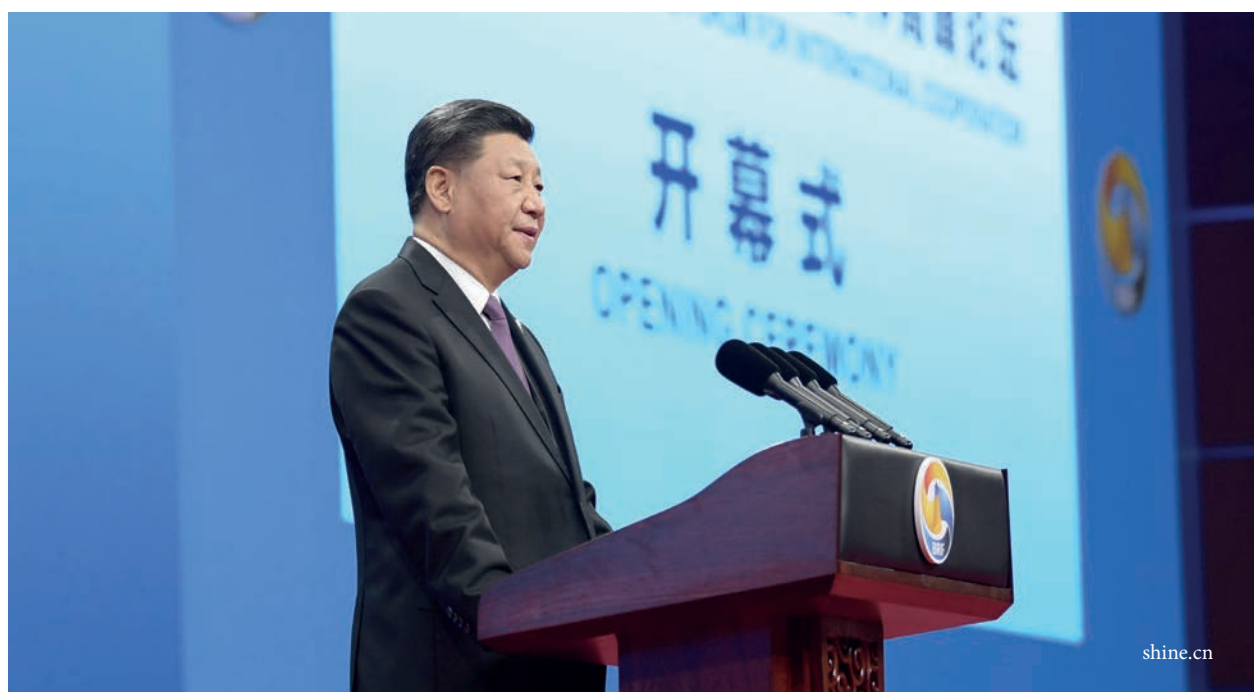
Прошедший в апреле 2019 года второй форум международного сотрудничества «Пояса и пути» завершился принятием более чем 60 участвовавшими в его работе странами и организациями совместного коммюнике «Сотрудничество в рамках «Пояса и пути»: формирование общего светлого будущего». Ориентир на новый тип международных отношений и устойчивое развитие явственно проявился в официальных документах и заявлениях лидеров вовлеченных в инициативу стран. В совместном коммюнике неоднократно упоминалось достижение «устойчивого развития в трех его измерениях – экономическом, социальном и экологическом – сбалансированным и комплексным образом» [МИД КНР, 2019]. С 1994 года, когда Китай обнародовал национальную «Повестку дня на XXI век», устойчивое развитие стало лозунгом правительства в различных областях, таких как планирование семьи, борьба с нищетой, здравоохранение, охрана окружающей среды посредством охраны вод, контроль за загрязнением, утилизация твердых отходов, рациональное использование природных ресурсов, предотвра-

The government also published a position paper on the issue of sustainable development and suggested that it would follow “the road of mutual benefit, win-win cooperation, and common development” and “contribute to the construction of a community of shared destiny” [MFA of the PRC, 2016].

As a major project of the 21st century, the Belt and Road Initiative (BRI) that aims to connect three continents also needs to develop a long-term sustainable development model. The concept of sustainable development was a logical transition to the greening of scientific knowledge and socio-economic development, which began rapidly in the 1970s when humanity faced global environmental problems [Coggburn and Rahm, 2007]. The response to this concern was the creation of international non-governmental scientific organizations to study global processes on Earth. The main goal of sustainable development in the field of ecology is the stability of physical and ecological systems [Griggs et al, 2014]. Promoting environmental protection is considered to be a part of the long-term sustainable development process of humanity [Daly, 1990]. BRI projects, despite their primary focus on economic development, also have much to contribute to the sustainable

щение стихийных бедствий, возобновляемые источники энергии и урбанизация. Для достижения этих целей в 2000 году Китай создал реорганизованную ведущую группу для содействия проектам в области устойчивого развития. Правительство также опубликовало документ с изложением позиции по вопросу устойчивого развития и подтвердило свою приверженность «пути взаимной выгоды, беспроигрышного сотрудничества и общего развития» и «участию в построении сообщества единой судьбы» [МИД КНР, 2016].

Будучи масштабным проектом XXI века, инициатива «Пояс и путь» (ИПП), направленная на соединение трех континентов, также должна разработать долгосрочную модель устойчивого развития. Концепция устойчивого развития была логическим переходом к экологизации научных знаний и социально-экономического развития, набравшей обороты в 1970-х годах, когда человечество столкнулось с глобальными экологическими проблемами [Коггберн и Рам, 2007]. Реакцией на эту обеспокоенность стало создание международных неправительственных научных организаций для изучения глобальных процессов на Земле. Основной целью устойчивого развития в области экологии является ста-

development process, including in the ecological field.

The BRI mostly involves developing countries, which have focused on economic growth, specifically on the GDP increase, in the past few decades. However, this approach has not resolved the issue of inclusive development. These economic models have also shown weaknesses in terms of social, gender, regional and ecological balances [Xu et al, 2017]. The BRI projects provide a scope for implementing sustainable development practices as the vision documents and other statements released recently suggest “green financing”, community development and environmental protection along the BRI route. For instance, the Vision document of the BRI mentions “diversified, independent, balanced and sustainable development in these countries” [Liu, 2016]. The BRI has provisions for the sustainable development of China for many reasons. Firstly, by linking the powerhouses of the eastern coastal regions of the country with the resource-rich western regions, as well as with the Eurasian region, China will be able to make a sustainable progress stabilizing the energy consumption and demand of the country, for example, by producing more environmental friendly gas and using renewable energy resources [Liu and Hao, 2018]. Secondly, the BRI intends to connect Asia, Africa, and Europe via modern connectivity lines. Speaking at the forum, Chinese President Xi Jinping named the New Eurasian Land Bridge, the China-Pakistan Economic Corridor, and the China-Mongolia-Russia Corridor as the main infrastructure projects, including their telecommunications networks, railways, and pipeline systems. This connectivity bridges the high growth areas with the relatively backward regions providing a scope for leveling up in economic indicators in the longer run, thus fulfilling one of the

AS A MAJOR PROJECT OF THE 21ST CENTURY, THE BRI THAT AIMS TO CONNECT THREE CONTINENTS ALSO NEEDS TO DEVELOP TO A LONG-TERM SUSTAINABLE DEVELOPMENT MODEL

**БУДУЧИ
МАСШТАБНИМ
ПРОЕКТОМ ХХІ ВЕКА,
ИПП, НАПРАВЛЕННАЯ
НА СОЕДИНЕНИЕ
ТРЕХ КОНТИНЕНТОВ,
ТАКЖЕ ДОЛЖНА
РАЗРАБОТАТЬ
ДОЛГОСРОЧНУЮ
МОДЕЛЬ
УСТОЙЧИВОГО
РАЗВИТИЯ**

бильность физических и экологических систем [Григгс и др., 2014]. Содействие охране окружающей среды считается частью долгосрочного процесса устойчивого развития человечества [Дейли, 1990]. Несмотря на то, что основное внимание в рамках проектов ИПП уделяется экономическому развитию, инициатива также может внести большой вклад в процесс устойчивого развития, в том числе в области экологии.

В ИПП в основном вовлечены развивающиеся страны, которые в последние несколько десятилетий сосредоточились на экономическом росте, в частности, на увеличении ВВП. Однако этот подход не решил проблему инклюзивного развития. Эти экономические модели также показали слабость в плане социального, гендерного, регионального и экологического баланса [Сью и др., 2017]. Проекты ИПП пре-

objectives of sustainable economic development. In addition, Beijing pursues a policy of combining BRI projects with the development strategies of the participating countries: a clear example is aligning the BRI with the Russia-led Eurasian Economic Union, Kazakhstan's Nuryly Zhol state program and Mongolia's Steppe Road program, which thereby forms an extensive multimodal transport system. Thirdly, the BRI has chances of sustaining globalization with infrastructure projects and combining production, consumption and distribution aspects in the coming decades, thus reducing and overcoming the ongoing financial crises and possibly triggering new diversified economic models of development rather than the current ones focused on external trade. Domestically, China had made a shift from export orientation towards domestic consumption in the 12th and 13th five year plans. Fourthly, the "low carbon" investments for specific projects in infrastructure and environmental protection have the potential to provide an alternative to the current trend of spending on ecologically harmful projects. Reportedly, the forum participants signed 283

доставляют возможности для внедрения практики устойчивого развития, поскольку недавно опубликованные концептуальные документы и другие заявления предлагают «зеленое финансирование», развитие сообществ и защиту окружающей среды вдоль маршрута ИПП. Например, документ «Видение ИПП» упоминает «диверсифицированное, независимое, сбалансированное и устойчивое развитие в этих странах» [Лю, 2016]. Есть много причин, по которым ИПП предусматривает условия для устойчивого развития Китая. Во-первых, соединяя производственные центры восточных прибрежных районов страны с богатыми ресурсами западными районами, а также с евразийским регионом, Китай сможет добиться устойчивого прогресса, стабилизируя потребление и спрос на энергию в стране, например, путем производства большего количества экологически чистого газа и использования возобновляемых источников энергии [Лю и Хао, 2018]. Во-вторых, ИПП намеревается соединить Азию, Африку и Европу современными линиями связи. Выступая на форуме, прези-

agreements totaling more than \$64 billion. However, the list of projects has not been published yet. Thus, we cannot determine if green investment sectors are considered or not. Fifthly, the BRI suggests improving urban development through smart cities. In the long term, this could integrate various environmentally friendly industrial, transport and energy projects related to sustainable development. While addressing ecological concerns of the regions, China also provides for utilizing extra capacities generated in the recent reform and opening up period.

The forum summarized the implementation of the BRI since 2015, that is, since the adoption of its action plan. A great emphasis at the forum was placed on anti-protectionist and globalization-well-being-for-all ideas. Based on the argument that in the period from 2014 to 2016 (just after the BRI announcement) China's trade with the BRI countries exceeded \$3 trillion, China put forward an initiative for uninterrupted trade ties among the BRI countries. Furthering

дент Китая Си Цзиньпин назвал Новый Евразийский сухопутный мост, Китайско-пакистанский экономический коридор, а также коридор Китай-Монголия-Россия в качестве основных инфраструктурных проектов, включая их телекоммуникационные сети, железные дороги и трубопроводные системы. Эти линии связи соединяют области с высокими темпами роста с относительно отстающими регионами, предоставляя возможность для выравнивания экономических показателей в более долгосрочной перспективе, таким образом выполняя одну из целей устойчивого экономического развития. Кроме того, Пекин проводит политику сочетания проектов ИПП со стратегиями развития участвующих стран: наглядным свидетельством является сопряжение ИПП с Евразийским экономическим союзом, в котором ведущую роль играет Россия, государственной программой Казахстана «Нурлы жол» и программой Монголии «Степная дорога», что формирует тем самым разветвленную

trade and investments across the BRI regions could trigger economic interdependencies between the continents and lead to more sustainable development practices. As stated at the forum, the facilitation of trade and investment norms within the BRI led to a 90% reduction of the time spent on customs clearance of agricultural products imported to China from the Central Asian countries; 56 trade and economic cooperation zones were established, with 180,000 jobs created; the Asian Infrastructure Investment Bank's loans to the BRI countries totaled \$1.7 billion; and China's total investments in the BRI countries amounted to \$50 billion [CPEC, 2019].

It is obvious that China tries to position itself as a country driving contemporary international relations and providing global sustainable development. Moreover, China is already

THE VISION DOCUMENT OF THE BRI SUGGESTS "DIVERSIFIED, INDEPENDENT, BALANCED AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THESE COUNTRIES"

ДОКУМЕНТ «ВИДЕНИЕ ИПП» УПОМИНАЕТ «ДИВЕРСИФИЦИРОВАННОЕ, НЕЗАВИСИМОЕ, СБАЛАНСИРОВАННОЕ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ В ЭТИХ СТРАНАХ»

мультимодальную транспортную систему. В-третьих, у ИПП есть шансы поддержать глобализацию с помощью инфраструктурных проектов и объединить аспекты производства, потребления и распределения в ближайшие десятилетия, тем самым уменьшая и преодолевая текущие финансовые кризисы и, возможно, возвращая новые диверсифицированные экономические модели развития, отличные от нынешних, ориентированных на внешнюю торговлю. Внутри страны Китай перешел от экспортной ориентации к внутреннему потреблению в период 12-й и 13-й пятилеток. В-четвертых, «низкоуглеродистые» инвестиции в конкретные проекты в области инфраструктуры и охраны окружающей среды могут стать альтернативой нынешней тенденции вложения средств в экологически вредные проекты. Как сообщается, участники форума подписали 283 соглашения на общую сумму более 64 млрд. долл. Однако список проектов еще не опубликован. Таким образом, мы не можем определить, входят ли в них секторы зеленых инвестиций. В-пятых, ИПП предлагает усовершенствование городского развития через «умные города». В долгосрочной перспективе это может объединить различные экологически безопасные промышленные, транспортные и энергетические проекты, связанные с устойчивым развитием. Решая экологические проблемы регионов, Китай также предусматривает использование избыточных мощностей, созданных в ходе недавнего периода реформ и открытости.

На форуме были подведены итоги реализации ИПП с 2015 года, то есть с момента принятия его плана действий. Большое внимание на форуме было уделено идеям анти-протекционизма и обеспечения благ глобализации для всех. Исходя из аргумента, что в период с 2014 по

perceived as the architect of a new type of international affairs based on transparency without a bloc approach, pluralism of political systems, as well as an integrated security concept. Clearly, the large-scale forum has become a platform where China puts forward its own vision of global governance, increasingly linking it with sustainable development goals and objectives. Thus, China proves the consistency and legitimacy of the grand BRI project, which, according to Beijing, not only develops a new multimodal infrastructure network but also greatly contributes to the development of education, environmental protection and cultural dialogue among the countries along the BRI route.

References:

1. China-Pakistan Economic Corridor (2019). The complete text of President Xi Jinping's speech at the Belt and Road Forum for International Cooperation 2019. Retrieved from <http://www.cpecinfo.com/news/the-complete-text-of-president-xi-jinping-speech-at-the-belt-and-road-forum-for-international-cooperation-2019/NzAw-MQ=>. Accessed on 20.06.2019.
2. Coggburn, Jerrell and Diane Rahm (2007). Government Green Procurement in the U.S.: an Approach to Meeting Global Environmental Challenges. Handbook of Globalization and the Environment, CRC Press, Boca Raton.
3. Daly, Herman (1990). Sustainable Development: from Concept and Theory to Operational Principles. Population and Development Review, Vol. 16, Supplement: Resources, Environment, and Population: Present Knowledge, Future Options, pp. 25-43. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2808061>. Accessed on 20.06.2019.
4. Griggs, David, Smith, Mark Stafford, Rockström, Johan, Ohman, Marcus, Gaffney, Owen, Glaser, Gisbert, Kanie, Norichika, Noble, Ian, Steffen, Will, and Priya Shyamsundar (2014). An integrated framework for sustainable development goals. Ecology and Society, Vol. 19 (4), Art. 49. Retrieved from <https://www.ecologyandsociety.org/vol19/iss4/art49/>. Accessed on 20.06.2019.
5. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2016). China's Position Paper on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1357701.shtml. Accessed on 22.06.2019.
6. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2019). Joint Communique of the Leaders' Roundtable of the 2nd

THE LARGE-SCALE FORUM HAS BECOME A PLATFORM WHERE CHINA PUTS FORWARD ITS OWN VISION OF GLOBAL GOVERNANCE, INCREASINGLY LINKING IT WITH SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

КРУПНОМАСШТАБНЫЙ ФОРУМ СТАЛ ПЛАТФОРМОЙ, НА КОТОРОЙ КИТАЙ ВЫДВИГАЕТ СВОЕ ВИДЕНИЕ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ, ВСЕ БОЛЬШЕ СВЯЗЫВАЯ ЕГО С ЦЕЛЯМИ В ОБЛАСТИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

2016 годы (сразу после объявления об ИПП) объем торговли Китая со странами ИПП превысил 3 трлн. долл., Китай выдвинул инициативу о непрерывных торговых связях между странами ИПП. Дальнейшее развитие торговли и инвестиций по всем регионам, охваченным ИПП, может вызвать экономическую взаимозависимость между континентами и привести к более устойчивым практикам развития. Как было заявлено на форуме, упрощение торговых и инвестиционных норм в рамках ИПП привело к сокращению на 90% времени таможенного оформления сельскохозяйственной продукции, импортируемой в Китай из стран Центральной Азии; создано 56 зон торгово-экономического сотрудничества со 180 тыс. рабочих мест; кредиты Азиатского банка инфраструктурных инвестиций в страны ИПП составили 1,7 млрд. долл.; общие инвестиции Китая в страны ИПП достигли 50 млрд. долл. [СРЕС, 2019].

Очевидно, что Китай пытается позиционировать себя в качестве страны, которая задает тон современным международным отношениям и продвигает глобальное устойчивое развитие. Более того, Китай уже воспринимается как архитектор нового типа международных отношений, основанных на прозрачности без блокового подхода, плюрализме политических систем, а также на концепции интегрированной безопасности. Несомненно, что крупномасштабный форум стал платформой, на которой Китай выдвигает свое видение глобального управления, все больше связывая его с целями и задачами в области устойчивого развития. Таким образом, Китай доказывает последовательность и легитимность грандиозного проекта ИПП, который, по мнению Пекина, не только развивает новую мульти-

Belt and Road Forum for International Cooperation. Retrieved from https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1658766.shtml. Accessed on 20.06.2019.

7. Liu, Qing (2016). China needs to pave 'One Belt One Road' with green finance. Retrieved from <https://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/8532-China-needs-to-pave-One-Belt-One-Road-with-green-finance-say-experts>. Accessed on 19.05.2019.
8. Liu, Yunyang and Yu Hao (2018). The dynamic links between CO2 emissions, energy consumption and economic development in the countries along "the Belt and Road". Science of the Total Environment, Vol. 645, pp. 674-683. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969718325452?via%3Dihub>. Accessed on 26.05.2019.
9. Xu, Li-jun, Fan, Xiao-chao, Wang, Wei-qing, Xu, Lei, Duan, You-lian, and Rui-jing Shi (2017). Renewable and sustainable energy of Xinjiang and development strategy of node areas in the "Silk Road Economic Belt". Renewable and Sustainable Energy Reviews, Vol. 79, pp. 274-285. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032117306731>. Accessed on 26.05.2019.

модальную инфраструктурную сеть, но и вносит значительный вклад в развитие образования, защиту окружающей среды и культурный диалог между странами вдоль маршрута ИПП.

Источники:

1. China-Pakistan Economic Corridor (2019). Полный текст выступления президента Си Цзиньпина на Форуме международного сотрудничества «Пояс и путь» 2019 года. Доступен по адресу: <http://www.cpecinfo.com/news/the-complete-text-of-president-xi-jinping-speech-at-the-belt-and-road-forum-for-international-cooperation-2019/NzAwMQ==>. Дата обращения: 20.06.2019.
2. Коггберн, Джеррелл и Дайан Рам (2007). Государственные «зеленые» закупки в США: подход к решению глобальных экологических проблем. Handbook of Globalization and the Environment, CRC Press, Boca Raton.

3. Дейли, Герман (1990). Устойчивое развитие: от концепции к теории к оперативным принципам. Population and Development Review, Vol. 16, Supplement: Resources, Environment, and Population: Present Knowledge, Future Options, pp. 25-43. Доступен по адресу: <https://www.jstor.org/stable/2808061>. Дата обращения: 20.06.2019.
4. Григгс, Дэвид, Смит, Марк Стаффорд, Рокстрём, Йохан, Охман, Маркус, Гаффни, Оуэн, Глэйсер, Гисберт, Кание, Норичика, Ноубл, Ян, Стеффен, Уилл и Прия Шьямсундар (2014). Интегрированная структура для целей устойчивого развития. Ecology and Society, Vol. 19 (4), Art. 49. Доступен по адресу: <https://www.ecologyandsociety.org/vol19/iss4/art49/>. Дата обращения: 20.06.2019.
5. Министерство иностранных дел Китайской Народной Республики (2016). Документ о позиции Китая по реализации «Повестки дня в области устойчивого развития на период до 2030 года». Доступен по адресу: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1357701.shtml. Дата обращения: 22.06.2019.
6. Министерство иностранных дел Китайской Народной Республики (2019). Совместное коммюнике по итогам круглого стола лидеров 2-го форума международного сотрудничества «Пояса и пути». Доступен по адресу: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1658766.shtml. Дата обращения: 20.06.2019.
7. Лю, Цинь (2016). Китаю необходимо проложить «Один пояс – один путь» зелеными финансами. Доступен по адресу: <https://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/8532-China-needs-to-pave-One-Belt-One-Road-with-green-finance-say-experts>. Дата обращения: 19.05.2019.
8. Лю, Юньян и Юй Хао (2018). Динамичные связи между выбросами CO2, потреблением энергии и экономическим развитием в странах, расположенных вдоль «Пояса и пути». Science of the Total Environment, Vol. 645, pp. 674-683. Доступен по адресу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969718325452?via%3Dihub>. Дата обращения: 26.05.2019.
9. Сюй, Ли-цзюнь, Фань, Сяо-чао, Ван, Вэй-цин, Сюй, Лэй, Дуань, Ю-лянь и Жуй-цин Ши (2017). Возобновляемая и устойчивая энергия Синьцзяна и стратегия развития узловых зон в Экономическом поясе Шелкового пути. Renewable and Sustainable Energy Reviews, Vol. 79, pp. 274-285. Доступен по адресу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032117306731>. Дата обращения: 26.05.2019.

NAVOI FREE ECONOMIC ZONE: OPPORTUNITIES FOR REGIONAL ECONOMIC COOPERATION

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

СВОБОДНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЗОНА «НАВОИ»: ВОЗМОЖНОСТИ РЕГИО- НАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

On May 16, 2019, President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev signed a decree on the Navoi region free economic zone. According to the decree, the entire territory of the Navoi region is declared a free economic zone where enterprises will operate without paying almost all types of taxes. Special economic regulations in the region will apply to innovative, high-tech, export-oriented and import-substituting industries until at least January 1, 2030. Enterprises that will obtain a status of a participant of the free economic zone will be exempted from paying a wide range of taxes and other payments to the state for a period from three to ten years depending on the total amount of investments. During 2019-2020, over 500 investment projects with a total cost of over \$3 billion are planned to be implemented in the region creating 17.4 thousand new jobs [Rosbalt.ru, 2019].

The practice of creating a free economic zone in the Navoi region is not totally new. In 2008, there was already a free economic zone covering 564 hectares there. Besides, two

THERE ARE MANY GEOGRAPHIC, ECONOMIC, SOCIAL AND OTHER FACTORS THAT MAKE UZBEKISTAN VERY DIFFERENT FROM KAZAKHSTAN, AND THEREFORE FREE ECONOMIC ZONES CAN BRING OTHER RESULTS

ПО МНОГИМ ГЕОГРАФИЧЕСКИМ, ЭКОНОМИЧЕСКИМ, СОЦИАЛЬНЫМ И ДРУГИМ ФАКТОРАМ УЗБЕКИСТАН ЗНАЧИТЕЛЬНО ОТЛИЧАЕТСЯ ОТ КАЗАХСТАНА, ПОЭТОМУ СОЗДАНИЕ СЭЗ МОЖЕТ ПРИНЕСТИ ЗДЕСЬ ДРУГИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ

16 мая 2019 года президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев подписал указ об определении Навоийской области свободной экономической зоной (СЭЗ). Согласно указу, вся территория Навоийской области объявляется СЭЗ, в которой предприятия будут работать без уплаты практически всех видов налогов. В области будут действовать особые экономические нормы для инновационных, высокотехнологичных, ориентированных на экспорт и импортозамещающих отраслей, как минимум, до 1 января 2030 года. Предприятия, получившие статус участника СЭЗ, будут освобождены от уплаты широкого спектра налогов и других платежей государству на срок от трех до десяти лет в зависимости от общего объема инвестиций. В течение 2019-2020 годов в области планируется реализовать свыше 500 инвестиционных проектов на общую сумму более 3 млрд. долл., что позволит создать 17,4 тыс. новых рабочих мест [Rosbalt.ru, 2019].

Практика создания СЭЗ в Навоийской области не нова. В 2008 году

other free economic zones previously existed in Uzbekistan – in Angren and Jizzakh. In January 2017, shortly after he came to power, President Mirziyoyev signed a decree on the establishment of four new free economic zones in the Bukhara, Samarkand, Fergana and Khorezm regions. On May 5, 2017, he signed another decree establishing six additional free economic zones in the Jizzakh, Namangan, Syrdarya, Surkhandarya, Tashkent regions and the Republic of Karakalpakstan [Tj.sputniknews.ru, 2017]. It was decided to exempt all enterprises in the free economic zones from land tax, income tax, single tax for small enterprises, as well as contributions to specific state funds. These free economic zones were aimed primarily at enhancing the development of pharmaceutical and other related industries with medium and high valued added capacity.

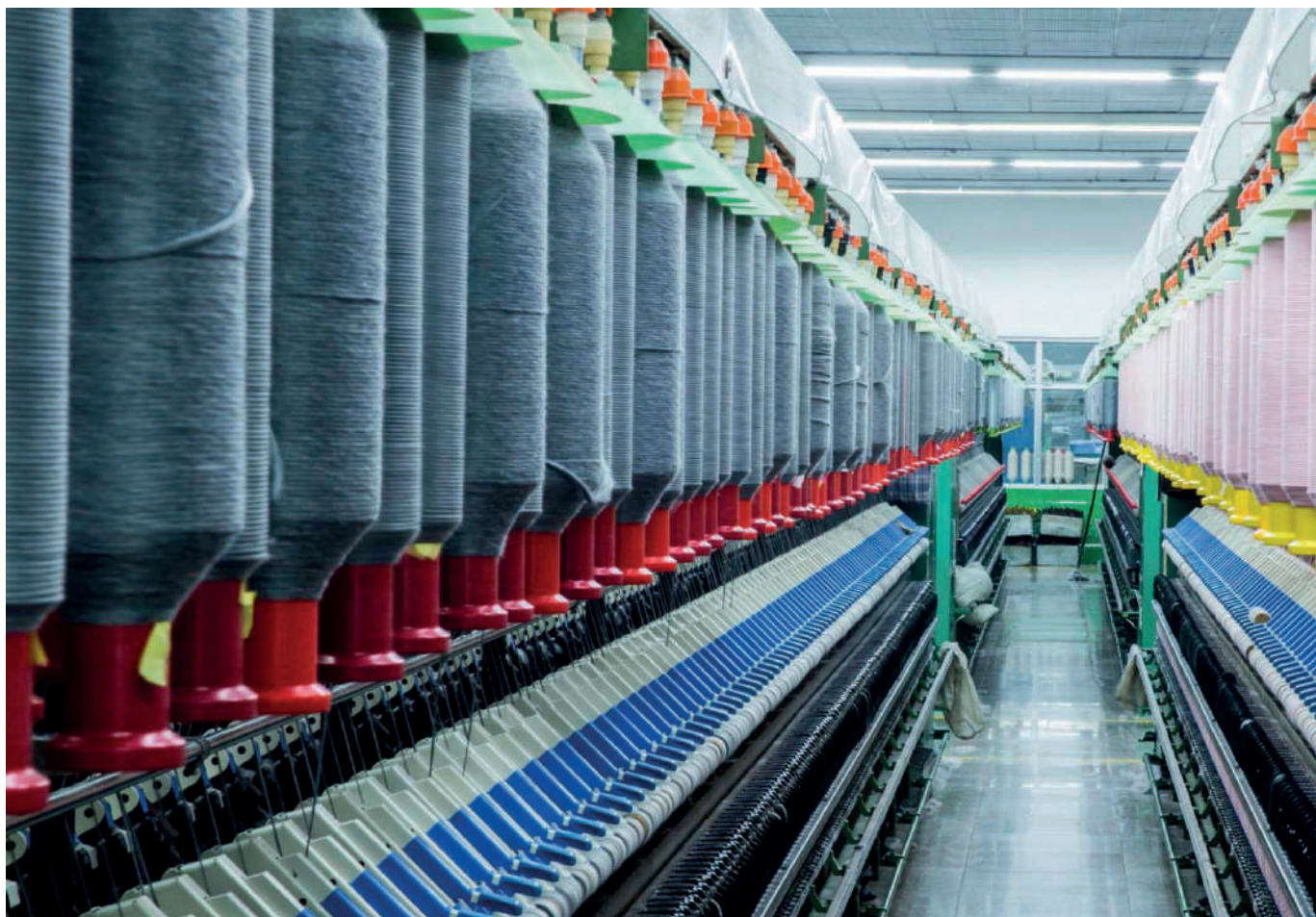
It is worth mentioning that Uzbekistan's practice of creating free economic zones to

здесь уже существовала СЭЗ площадью 564 гектара. Кроме того, в Узбекистане до этого существовали еще две СЭЗ – в Ангрене и Джизаке. В январе 2017 года, вскоре после своего прихода к власти, президент Мирзиёев подписал указ о создании четырех новых СЭЗ в Бухарской, Самаркандской, Ферганской и Хорезмской областях. 5 мая 2017 года он подписал очередной указ о создании еще шести СЭЗ – в Джизакской, Наманганской, Сырдарьинской, Сурхандарьинской, Ташкентской областях и Республике Каракалпакстан [Tj.sputniknews.ru, 2017]. Было принято решение освободить все предприятия в СЭЗ от земельного налога, подоходного налога, единого налога для малых предприятий, а также от взносов в отдельные государственные фонды. Создание этих СЭЗ было в первую очередь направлено на развитие фармацевтической и других смежных отраслей с потенциалом по производству продукции со средней и высокой добавленной стоимостью.

stimulate growth in certain priority industries is not unique in Central Asia. For example, the history of creating free economic zones in Kazakhstan began as early as in November 1990 when the law "On Free Economic Zones in the Kazakh Soviet Socialist Republic" was passed. However, all free economic zones launched in the 1990s did not last very long and failed within 2-3 years [Zakon.kz, 2015]. Currently, there are 12 free economies zones functioning in Kazakhstan where 183 projects were implemented. However, none of them achieved the targets specified before their launch, and their overall economic effect remains weak. In particular, despite substantial tax benefits and advanced infrastructure, the percentage share of private investments is less than 50% in most of the functioning free economic zones. Moreover, very few of them have at least some share of foreign invest-

Следует отметить, что практика Узбекистана по созданию СЭЗ для стимулирования роста в некоторых приоритетных отраслях не является уникальной в Центральной Азии. История создания СЭЗ в Казахстане началась еще в ноябре 1990 года, когда был принят закон «О СЭЗ в Казахской Советской Социалистической Республике». Однако все СЭЗ, созданные в 1990-х годах, просуществовали недолго и исчезли в течение 2-3 лет [Zakon.kz, 2015]. В настоящее время в Казахстане действуют 12 СЭЗ, в которых реализовано 183 проекта. Однако ни один из них не достиг целей, указанных до их запуска, и общий экономический эффект от СЭЗ остается слабым. В частности, несмотря на значительные налоговые льготы и развитую инфраструктуру, в большинстве действующих СЭЗ доля частных инвестиций составляет менее 50%. Кроме

ments [Expertonline.kz, 2015]. In Uzbekistan, the first law "On Free Economic Zones" was passed on April 25, 1996 and was based on generally accepted standards of other countries. Similar to Kazakhstan, the first attempts of organizing free economic zones during 1990s in Uzbekistan were unsuccessful due to a number of reasons such as a poor infrastructure, a weak legislative basis, a lack of investments, etc. [Finance.uz, 2019]. Beginning in 2008, Uzbekistan restarted this practice by launching the Navoi free economic zone.

We should bear in mind though that there are many geographic, economic, social and other factors that make Uzbekistan very different from Kazakhstan, and therefore local free

ONE OF THE MAIN REASONS EXPLAINING THE CHOICE OF THE NAVOI REGION AS A FREE ECONOMIC ZONE IS TO GIVE AN IMPETUS TO OTHER INDUSTRIES, AND ESPECIALLY TO KNOWLEDGE-INTENSIVE INDUSTRIES, IN ORDER TO DIVERSIFY THE REGION'S ECONOMY

ОДНА ИЗ ОСНОВНЫХ ПРИЧИН, ОБЪЯСНЯЮЩИХ ВЫБОР НАВОЙСКОЙ ОБЛАСТИ В КАЧЕСТВЕ СЭЗ, ЗАКЛЮЧАЕТСЯ В СТРЕМЛЕНИИ ПРИДАТЬ ИМПУЛЬС ДРУГИМ ОТРАСЛЯМ, ОСОБЕННО НАУКОЕМКИМ, С ЦЕЛЬЮ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ ОБЛАСТИ

того, очень немногие из них имеют хотя бы некоторую долю иностранных инвестиций [Expertonline.kz, 2015]. В Узбекистане первый закон «О СЭЗ» был принят 25 апреля 1996 года и основан на общепринятых стандартах других стран. Как и в Казахстане, первые попытки организации СЭЗ в 1990-х годах в Узбекистане были неудачными из-за ряда причин, таких как плохая инфраструктура, слабая законодательная база, отсутствие инвестиций и т.д. [Finance.uz, 2019]. Начиная с 2008 года, Узбекистан возобновил эту практику, создав Навоийскую СЭЗ.

Необходимо учитывать, что по многим географическим, экономическим, социальным и другим факторам Узбекистан значительно отличается от Казахстана, поэтому создание СЭЗ может принести здесь другие результаты. Во-первых, Узбекистан гораздо меньше Казахстана с точки зрения пространства, что подразумевает значительно более сильную концентрацию и более высокую плотность факторов производства. Плотность населения в Узбекистане составляет 74,1 человека на 1 кв. км, тогда как в Казахстане она составляет около 6,7 человека на 1 кв. км. [Всемирный банк, 2019]. Высокая плотность и низкие транспортные расходы, особенно в восточных и южных регионах Узбекистана, позволяют промышленным предприятиям использовать эффект масштаба. Узбекистан и Казахстан также сильно различаются с точки зрения общей экономической диверсификации и относительного размера обрабатывающей промышленности. Более трех четвертей казахстанского экспорта составляют сырьевые и полусырьевые товары, тогда как доля добывающей промышленно-

economic zones can bring other results. First of all, Uzbekistan is much less extensive than Kazakhstan in terms of space, which implies significantly stronger concentration effects and a higher density of factors of production. The population density of Uzbekistan is 74.1 people per sq. km, whereas that of Kazakhstan is only about 6.7 people per sq. km [World Bank, 2019]. High density and low transportation costs, especially in the eastern and southern regions of Uzbekistan allow the industries to take advantage of the economies of scale. Uzbekistan and Kazakhstan also differ a lot in terms of overall economic diversification and relative sizes of their manufacturing industries. More than three-fourths of Kazakhstan's exports consist of primary mineral commodities and related products, while the share of the extractive industry in Uzbeki-

сти в экспорте Узбекистана составляет не более одной трети. Также важно отметить, что Узбекистан начал создавать многие из своих СЭЗ сравнительно недавно, и социально-экономические факторы, которые присутствовали десять лет назад, больше не актуальны. С тех пор, как Шавкат Мирзиёев стал президентом, в Узбекистане был проведен целый ряд важных экономических реформ. Поэтому многие факторы позволяют ожидать более позитивных результатов от новой инициативы по созданию СЭЗ.

Несмотря на то, что Навоийская область является вторым наименее населенным регионом Узбекистана с населением 940 тыс. человек, что составляет всего 2.9% от населения страны, она важна с экономической точки зрения – на ее долю

stan's exports is not more than one third. It is also important to mention that Uzbekistan started to create many of its free zones quite recently, and many socio-economic factors that were present ten years ago are not relevant anymore. Since Shavkat Mirziyoyev be-

приходится 5,3% национального ВВП. Это один из ведущих регионов Узбекистана по добыче золота, что делает его самой богатой областью по ВРП на душу населения. В 2008 году в Навоийской области рост ВРП составил 3,4%. Одной из экономиче-

Figure 1. Map of Uzbekistan.

Рисунок 1. Карта Узбекистана.

Source: ezilon.com

Источник: ezilon.com

came president, Uzbekistan has undergone a number of important economic reforms. Therefore, many factors allow us to expect a more positive outcome from the initiative of creating free economic zones in Uzbekistan.

ских проблем области, однако, является недостаточное разнообразие ее экспорта, поскольку добыча золота обеспечивает более 85% экспортных доходов. Фактически одна из основных причин, объясняющих выбор Навоийской области в качестве СЭЗ, заключается в стремлении придать импульс другим отраслям, особенно наукоемким, с целью диверсификации экономики области.

Despite being the second least populated region of Uzbekistan with the population of 940 thousand people, which is only 2.9% of the country's population, the Navoi region is rather important in economic terms and accounts for 5.3% of the national GDP. It is one of the leading regions of Uzbekistan in term of gold extraction, which makes it the wealthiest region in terms of the GRP per capita. In 2008, the Navoi region showed a 3.4% GRP

Существуют определенные географические факторы, которые отличают Навоийскую область от остальных областей Узбекистана, в том числе с экономической точки зрения. В отличие от восточных и юж-

growth. One of the region's economic problems though is the low diversity of its exports, as gold mining provides over 85% of the region's exports revenues. In fact, one of the main reasons explaining the choice of the Navoi region as a free economic zone is to give an impetus to other industries, and especially to knowledge-intensive industries, in order to diversify the region's economy.

There are certain geographic factors that make the Navoi region different from the rest of Uzbekistan's regions, including in economic terms. Unlike the eastern and southern regions of the country, the Navoi region is sparsely populated with only 8.4 people per sq. km, which makes it the least densely populated region of Uzbekistan. Over four-fifths of the region lies on the Kyzylkum plateau and is covered with deserts. This shapes the local economy to a certain extent because the same productive structures based on agriculture and water consuming industries that are present in other regions of Uzbekistan are costly to establish. For instance, due to a predominantly arid terrain and a lack of arable land, the share of the urban population in the Navoi region is close to 50%, whereas nationwide this figure is around 30%. So, the Navoi region is different from the rest of Uzbekistan in many ways and more similar to Kazakhstan's Kyzylorda region, with which it has a common border of about 440 km.

It is interesting to note that, despite the shared border, there are no any checkpoints or cross-border transport connection between the Navoi region and the Kyzylorda region. In this light, one of the options that would help to develop the two regions' economies would be to foster interregional cooperation. For

A ROAD CONNECTING THE KAZAKH CITY OF KYZYLORDA AND THE UZBEK TOWN OF UCHKUDUK WOULD BE ESSENTIALLY BENEFICIAL FOR LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT, BILATERAL TRADE, AND TRANSPORT CONNECTIVITY

ДОРОГА, КОТОРАЯ СОЕДИНИЛА БЫ КАЗАХСТАНСКИЙ ГОРОД КЫЗЫЛОРДУ И УЗБЕКСКИЙ ГОРОД УЧКУДУК, БЫЛА БЫ КРАЙНЕ ПОЛЕЗНА ДЛЯ МЕСТНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ, ДВУСТОРОННЕЙ ТОРГОВЛИ И ТРАНСПОРТНОГО СООБЩЕНИЯ

ных регионов страны, эта область мало населена и имеет всего 8,4 человека на кв. км, что делает ее наименее густонаселенным регионом Узбекистана. Более четырех пятых территории приходится на Кызылкумское плато и покрыто пустыней. Это в определенной степени формирует местную экономику, потому что такие же производственные структуры, основанные на сельском хозяйстве и водоемких отраслях, которые существуют в других областях Узбекистана, требуют здесь больших затрат. Из-за преимущественно засушливой местности и отсутствия пахотных земель доля городского населения в Навоийской области близка к 50%, тогда как в целом по стране этот показатель составляет около 30%. Таким образом, Навоийская область во многом отличается от остальной части Узбекистана и более похожа на Кызылординскую область Казахстана, с которой она имеет общую границу протяженностью около 440 км.

Интересно отметить, что, несмотря на общую границу, между Навоийской областью и Кызылординской областью нет каких-либо контрольно-пропускных пунктов или трансграничного транспортного сообщения. В этой связи одним из вариантов, который помог бы развитию экономики двух регионов, могло бы стать развитие межрегионального сотрудничества. Например, дорога, которая соединила бы казахстанский город Кызылорду и узбекский город Учкудук, была бы крайне полезна для местного экономического развития, двусторонней торговли и транспортного сообщения (см. Рисунок 1). Дорога протяженностью 366 км, которая соединила бы два города, обойдет-

instance, a road connecting the Kazakh city of Kyzylorda and the Uzbek town of Uchkuduk would be essentially beneficial for local economic development, bilateral trade, and transport connectivity (see Figure 1). A 366-km road connecting the two locations would cost about \$444 million, based on estimates of the costs of roads built in similar geographical conditions. The importance of this road would extend beyond the regional scale since it would also connect the central and northern regions of Kazakhstan with the northwestern regions of Uzbekistan and facilitate the transport connection of Kazakhstan with Turkmenistan.

Kazakhstan has very limited trade with other Central Asian countries, and the Kyzylorda region is an illustrative example of this. For instance, despite the geographical proximity, the trade volume between the Kyzylorda region and Uzbekistan in 2018 barely exceeded \$10 million, which is only 1.1% of the region's total trade turnover. Actually, the Kyzylorda region conducts more trade with more remote countries such as India, Tajikistan and even Afghanistan. This disproportionality of trade is partially due to the availability of transport connection and lower trade costs, therefore improving connectivity between the Kyzylorda region of Kazakhstan and the Navoi region of Uzbekistan would certainly greatly contribute to regional trade and economic development.

References:

1. Expertonline.kz (2015). Why are free economic zones skidding in Kazakhstan? Retrieved from <http://expertonline.kz/a13646/>. Accessed on 21.05.2019.
2. Ezilon.com (2009). Map of Uzbekistan. Retrieved from <https://www.ezilon.com/maps/images/asia/political-map-of-Uzbekistan.gif>. Accessed on 21.05.2019.
3. Finance.uz (2019). Muzafar Karimov: Free

DESPITE THE GEOGRAPHICAL PROXIMITY, THE TRADE VOLUME BETWEEN THE KYZYLORDA REGION AND UZBEKISTAN IN 2018 BARELY EXCEEDED \$10 MILLION, WHICH IS ONLY 1.1% OF THE REGION'S TOTAL TRADE TURNOVER

НЕСМОТЯ НА ГЕОГРАФИЧЕСКУЮ БЛИЗОСТЬ, ОБЪЕМ ТОРГОВЛИ МЕЖДУ КЫЗЫЛОРДИНСКОЙ ОБЛАСТЬЮ И УЗБЕКИСТАНОМ В 2018 ГОДУ ЕДВА ПРЕВЫСИЛ 10 МЛН. ДОЛЛ., ЧТО СОСТАВЛЯЕТ ВСЕГО 1,1% ОТ ОБЩЕГО ТОВАРООБОРОТА ОБЛАСТИ

ся примерно в 444 млн. долл., если брать в расчет стоимость строительства дорог в аналогичных географических условиях. Значение этой дороги вышло бы за региональные рамки, поскольку она также соединила бы центральные и северные районы Казахстана с северо-западными регионами Узбекистана и облегчила бы транспортное сообщение Казахстана с Туркменистаном.

Казахстан имеет очень малый объем торговли с другими странами Центральной Азии, и Кызылординская область является наглядным свидетельством этого. Так, несмотря на географическую близость, объем торговли между Кызылординской областью и Узбекистаном в 2018 году едва превысил 10 млн. долл., что составляет всего 1,1% от общего товарооборота области. На самом деле Кызылординская область ведет более активную торговлю с такими более отдаленными странами, как Индия, Таджикистан и даже Афганистан. Эта диспропорция в торговле частично обусловлена наличием транспортного сообщения и более низкими торговыми издержками, поэтому улучшение связей между Кызылординской областью Казахстана и Навоийской областью Узбекистана, несомненно, внесло бы значительный вклад в региональную торговлю и экономическое развитие.

Источники:

1. Expertonline.kz (2015). Почему буксуют СЭЗ в Казахстане? Доступен по адресу: <http://expertonline.kz/a13646/>. Дата обращения: 21.05.2019.
2. Ezilon.com (2009). Карта Узбекистана. Доступен по адресу: <https://www.ezilon.com/maps/images/asia/political-map-of-Uzbekistan.gif>. Дата обращения: 21.05.2019.
3. Finance.uz (2019). Музафар Каримов: Свободные экономические зоны

Economic Zones of Uzbekistan – 10 Years of Development. Retrieved from <https://finance.uz/index.php/ru/mneniya-i-kejsy/4050-svobodnye-ekonomicheskije-zony-uzbekistana-10-let-razvitiya>. Accessed on 22.05.2019.

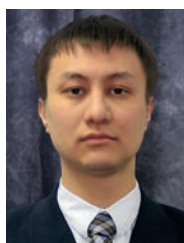
4. Rosbalt.ru (2019). Mirziyoyev made the Navoi region of Uzbekistan a free economic zone. Retrieved from <https://www.rosbalt.ru/world/2019/05/15/1781117.html>. Accessed on 20.05.2019.
5. State Committee Republic of Uzbekistan on Statistics (2019). Quarterly reports. Retrieved from https://stat.uz/ru/otkrytye-dannye/ekonomicheskoe-razvitiye-regionov/158-otkrytye-dannye/index.php?option=com_content&view=article&id=2780&catid=183&lang=ru-RU. Accessed on 21.05.2019.
6. Tj.sputniknews.ru (2017). Mirziyoev opened seven free economic zones in Uzbekistan. Retrieved from <https://tj.sputniknews.ru/asia/20170505/1022228161/mirziyoev-uzbekistan-svobodnaya-ekonomicheskaya-zona.html>. Accessed on 21.05.2019.
7. World Bank (2019). Population density (people per sq. km of land area). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST>. Accessed on 22.05.2019.
8. Zakon.kz (2015). Free economic zones will revive the regional economy. Retrieved from <https://www.zakon.kz/4682378-svobodnye-jekonomicheskije-zony-ozhivjat.html>. Accessed on 21.05.2019.

Узбекистана – 10 лет развития. Доступен по адресу: <https://finance.uz/index.php/ru/mneniya-i-kejsy/4050-svobodnye-ekonomicheskije-zony-uzbekistana-10-let-razvitiya>. Дата обращения: 22.05.2019.

4. Rosbalt.ru (2019). Мирзиёев сделал Навоийскую область Узбекистана свободной экономической зоной. Доступен по адресу: <https://www.rosbalt.ru/world/2019/05/15/1781117.html>. Дата обращения: 20.05.2019.
5. Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике (2019). Ежеквартальные доклады. Доступен по адресу: https://stat.uz/ru/otkrytye-dannye/ekonomicheskoe-razvitiye-regionov/158-otkrytye-dannye/index.php?option=com_content&view=article&id=2780&catid=183&lang=ru-RU. Дата обращения: 21.05.2019.
6. Tj.sputniknews.ru (2017). Мирзиёев открыл в Узбекистане 7 свободных экономических зон. Доступен по адресу: <https://tj.sputniknews.ru/asia/20170505/1022228161/mirziyoev-uzbekistan-svobodnaya-ekonomicheskaya-zona.html>. Дата обращения: 21.05.2019.
7. Всемирный банк (2019). Плотность населения (чел. на кв. км земельной площади). Доступен по адресу: <https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST>. Дата обращения: 22.05.2019.
8. Zakon.kz (2015). Свободные экономические зоны оживят экономику регионов. Доступен по адресу: <https://www.zakon.kz/4682378-svobodnye-jekonomicheskije-zony-ozhivjat.html>. Дата обращения: 21.05.2019.

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN INDIA: TRIUMPH OF ANTI-ELITE VOTING

ASSET ORDABAYEV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В ИНДИИ: ТРИУМФ АНТИ- ЭЛИТНОГО ГОЛОСОВАНИЯ

In May 2019, the elections were held to the lower house of the Indian parliament Lok Sabha, which became a historical event for the entire modern electoral system, with more than 900 million registered voters, more than half a billion people who voted, about a million polling stations, and the election process accompanied by 11 million officials and volunteers. The voting itself stretched out for seven stages from April 11 to May 19, and the results were announced on May 23.

According to the election results, the Bharatiya Janata Party (Indian People's Party, BJP) of incumbent Prime Minister Narendra Modi won 303 out of 543 seats in Lok Sabha [Safi, 2019]. The party has not only improved its performance compared to the 2014 elections when it received 268 seats, but also set a historic achievement as no party held such a large number of seats in the parliament during the whole period of Indian democracy. For India, this is not just unusual, but a violation of certain political rules of the last decades. Typically, a party that has won elections comes to a start of a next election campaign five years later with a train of unpopular decisions and corruption scandals, then gains a hard victory and forms a

THE INDIAN PARLIAMENTARY ELECTIONS BECAME A HISTORICAL EVENT, WITH MORE THAN 900 MILLION REGISTERED VOTERS, MORE THAN HALF A BILLION PEOPLE WHO VOTED AND ABOUT A MILLION POLLING STATIONS

ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В ИНДИИ СТАЛИ ИСТОРИЧЕСКИМ СОБЫТИЕМ: БОЛЕЕ 900 МЛН. ЗАРЕГИСТРИРОВАННЫХ ИЗБИРАТЕЛЕЙ, БОЛЕЕ ПОЛУМИЛЛИАРДА ПРОГОЛОСОВАВШИХ И ОКОЛО МИЛЛИОНА ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ

В мае 2019 года были проведены выборы в нижнюю палату индийского парламента Лок Сабха, которые стали историческим событием для всей современной избирательной системы: более 900 млн. зарегистрированных избирателей, более полумиллиарда проголосовавших, около миллиона избирательных участков и процесс выборов, сопровождавшийся 11 млн. чиновников и волонтеров. Само голосование растянулось на семь этапов с 11 апреля по 19 мая, а результаты были объявлены 23 мая.

По результатам выборов партия нынешнего премьер-министра Нарендры Моды «Бхаратия джаната парти» (Индийская народная партия, БДП) получила 303 из 543 мест в Лок Сабха [Сафи, 2019]. Партия не только улучшила свой показатель по сравнению с выборами 2014 года, когда она получила 268 мест, но и установила историческое достижение, поскольку ни одна партия не занимала такого большого количества мест в парламенте за весь период индийской демократии. Для Индии это не просто необычно, а является нарушением определенных политических правил последних десятилетий. Обычно партия, победившая

coalition government.

The main rival of the BJP, the Indian National Congress (INC) won in 52 constituencies and slightly improved its result compared with 2014 when it only had 44 seats [BBC, 2019a]. However, the party failed to gain 10% of the seats and therefore cannot be considered as the official opposition. The INC is the oldest political party in India, and its representatives ruled the country most of the time after the country gained independence. This party made India what it is known to the world today, and due to the economic reforms implemented by the INC in the early 1990s, India is now one of the world leaders in terms of economic growth.

The last time that the INC was in power was from 2004 to 2014, when Manmohan Singh, who was not a member of the Nehru-Gandhi family, served as the prime minister. However, after the 2014 electoral defeat, the INC decided to rejuvenate its leadership. At first, Sonia Gandhi, the widow of Rajiv Gandhi and an ethnic Italian, became the party's leader,

на выборах, спустя пять лет приходит к началу следующей избирательной кампании с чередой непопулярных решений и коррупционных скандалов, затем одерживает непростую победу и формирует коалиционное правительство.

Главный конкурент БДП «Индийский национальный конгресс» (ИНК) победил в 52 избирательных округах и немного улучшил свой результат по сравнению с 2014 годом, когда у него было всего 44 места [BBC, 2019a]. Однако партия не смогла набрать 10% мест и поэтому не может считаться официальной оппозицией. ИНК является старейшей политической партией в Индии, и ее представители правили страной большую часть времени после обретения страной независимости. Эта партия сделала Индию такой, какой она известна сегодня миру, и благодаря экономическим реформам, осуществленным ИНК в начале 1990-х годов, Индия является сейчас одним из мировых лидеров по темпам экономического роста.

but polls showed that she was losing popularity. Therefore, in 2017, her son Rahul Gandhi led the party. He was supposed to be a representative of the new generation of the oldest political clan of India. However, this did not work: Rahul is an educated and energetic man, but lacks charisma and competencies of an experienced politician, especially against Narendra Modi with his rich professional background. Perhaps the most tragic episode in this story is that Rahul lost in his constituency, where his father, uncle and even mother had previously been elected. He only became a member of parliament because he was also nominated in another electoral district where he managed to win.

The Dravidian Progressive Conference became the third largest party in the parliament having won 23 seats. The fourth and fifth places were shared by the All India Trinamool Congress and the YSR (Youth, Labor and Farmers) Congress Party with 22 seats each. In total, 32 parties are represented in the parliament, and 12 of them have only one seat each [BBC, 2019b].

It appears that two main factors are responsible for the triumphant victory of the BJP. The first factor is related to the growing popularity of anti-elite voting. In the United States, an enormous number of votes were given to Trump because voters perceived him as a politician not associated with the Washington political elite. This trend was also visible at the presidential election in Brazil, and there are some more examples when the electorate voted against traditional political elites. At the same time, today we observe a rise of populism, which is the main rhetorical tool of elected leaders, such as President of the Philippines Rodrigo Duterte and President of Indonesia Joko Widodo, both of whom are examples of anti-elite vot-

THE MOST TRAGIC EPISODE IN THIS STORY IS THAT RAHUL GANDHI LOST IN HIS CONSTITUENCY, WHERE HIS FATHER, UNCLE AND EVEN MOTHER HAD PREVIOUSLY BEEN ELECTED

ПОЖАЛУЙ, НАИБОЛЕЕ ТРАГИЧЕСКИЙ ЭПИЗОД В ЭТОЙ ИСТОРИИ – ЭТО ТО, ЧТО РАХУЛ ГАНДИ ПРОИГРАЛ В СВОЕМ ИЗБИРАТЕЛЬНОМ ОКРУГЕ, ГДЕ РАНЕЕ ИЗБИРАЛИСЬ ЕГО ОТЕЦ, ДЯДЯ И ДАЖЕ МАТЬ

ИНК в последний раз находился у власти с 2004 по 2014 год, когда премьер-министром был Манмохан Сингх, который не был членом семьи Неру-Ганди. Однако после поражения на выборах 2014 года ИНК решила обновить свое руководство. Сначала лидером партии стала Соня Ганди, вдова Раджива Ганди и этническая итальянка, но опросы показывали, что она теряет популярность. Поэтому в 2017 году партию возглавил ее сын Рахул Ганди. Он должен был стать представителем нового поколения старейшего политического клана Индии. Тем не менее, это не сработало: Рахул – образованный и энергичный человек, но ему не хватает харизмы и качеств искушенного политика, особенно на фоне Нарендры Моды, который обладает богатым профессиональным опытом. Пожалуй, наиболее трагический эпизод в этой истории – это то, что Рахул проиграл в своем избирательном округе, где ранее избирались его отец, дядя и даже мать. Он смог стать парламентарием только благодаря тому, что выдвинул свою кандидатуру еще в одном избирательном округе, где смог выиграть.

Третьей по численности партией в парламенте стала «Федерация дравидского прогресса», которая завоевала 23 места. Четвертое и пятое места разделили партии «Всеиндийский тринамул конгресс» и «Конгресс молодежи, труда и крестьянства», получив по 22 места. В общей сложности в парламенте представлены 32 партии, и у 12 из них есть только один представитель [BBC, 2019b].

По-видимому, триумфальная победа БДП обусловлена двумя основными факторами. Первый фактор связан с растущей популярностью антиэлитного голосования. В США огромное количество голосов

ing.

In 2019, the Indian electorate voted actively against the traditional political clans, or the "families". As a result, representatives of influential local clans, for instance in such large states as Uttar Pradesh and Bihar, are among the most well-known losers, whose lists were published for almost a month by the Indian press. The old national and regional elites, who ruled the country for more than 70 years, lost these elections. Against them, Narendra Modi looks like an ideal. He comes from a socially disadvantaged caste, is ascetic in personal habits, prefers simple traditional clothes, even at international meetings, actively uses Hindi, and does not hide his adherence to Hinduism, which he considers as one of the foundations of the Indian identity. For voters, Modi is ordinary and straightforward, unlike many politicians who are more

↑

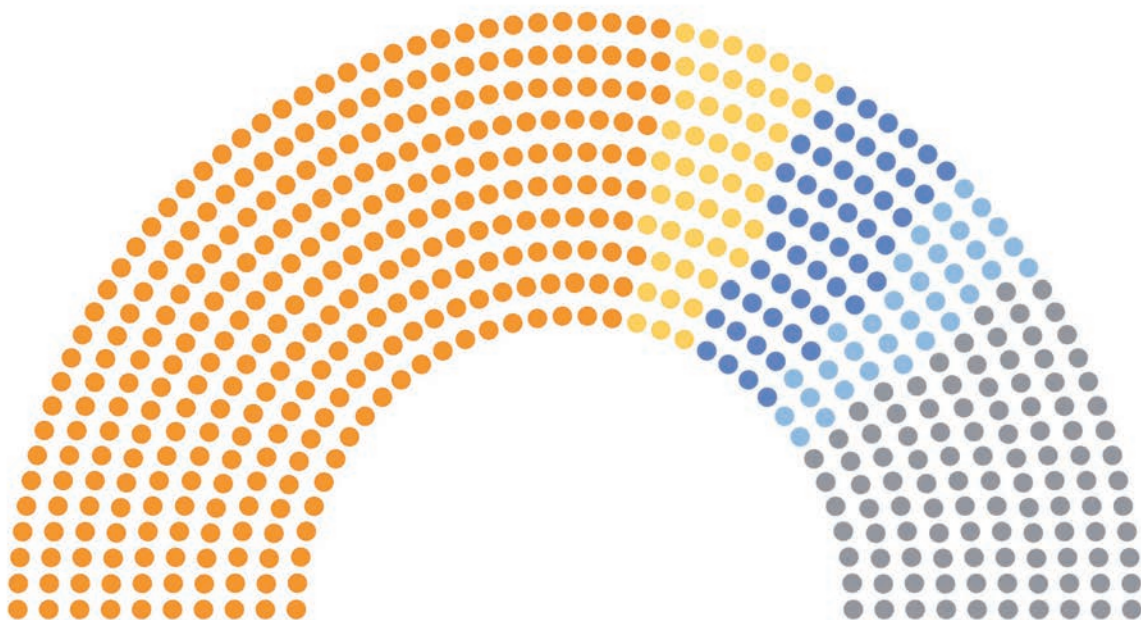
было отдано Трампу, потому что избиратели воспринимали его как политика, не связанного с политической элитой Вашингтона. Эта тенденция была также заметна на президентских выборах в Бразилии, и есть еще ряд примеров, когда электорат голосовал против традиционных политических элит. В то же время сегодня мы наблюдаем рост популизма, который стал основным инструментом риторики избранных лидеров, таких как президент Филиппин Родриго Дутерте и президент Индонезии Джоко Видодо, каждый из которых представляет собой пример антиэлитного голосования.

В 2019 году индийские избиратели активно голосовали против традиционных политических кланов или «семей». В результате представители влиятельных местных кланов, например, в таких крупных штатах

BJP gained 21 new seats in a major victory

2019 general election result

● BJP 303 ● Other NDA 47 ● Congress 52 ● Other UPA 33 ● Others 108

Note: The poll was cancelled in one constituency, so only 542 seats were elected

Source: Election Commission of India

BBC

concerned about the wellbeing of their numerous relatives. Modi has no family and seems completely absorbed in caring for India, so voters perceive this image with delight.

The opposition, trying to use the mistakes of the Modi government and deprive him of votes, accused the ruling party of not addressing the problems of poor peasantry, not achieving a sharp increase in the number of jobs and not attracting massive foreign investment. The government was also accused in failing to prevent unemployment in India from reaching the highest rate in 45 years, 6.1%, in 2018 [Gettleman and Kumar, 2019]. In the 2018-19 financial year, farm incomes have fallen to the lowest level in 18 years [Kishore, 2019], while the number of farmers who committed suicide because of debts have sharply increased [Kurup, 2019]. However, the opposition neglected one important aspect – active participation of women in the voting. Many of them voted for Modi's party simply because it began building public toilets, delivering gas cylinders to remote areas and trying to save Muslim women from the humiliating practice of talaq (a divorce at the will of a husband).

The second factor was foreign policy: against a backdrop of the growing Hindu nationalism, Narendra Modi successfully used the old political maneuver exploiting the image of an external enemy. The parliamentary elections were held following India's air strike against Pakistan in response for a terrorist attack by a Pakistan-based militant group in the state of Jammu and Kashmir. Such a tough reaction demonstrated Prime Minister Modi's determination not to let the country be intimidated. During a retaliatory airstrike by the Pakistani Air Force, an Indian warplane was shot down, which further strengthened the desire of the Indian people to repel Pakistan

FOR VOTERS, MODI IS ORDINARY AND STRAIGHTFORWARD, UNLIKE MANY POLITICIANS WHO ARE MORE CONCERNED ABOUT THE WELLBEING OF THEIR NUMEROUS RELATIVES

ДЛЯ ИЗБИРАТЕЛЕЙ МОДИ ПРОСТ И ПОНЯТЕН В ОТЛИЧИЕ ОТ МНОГИХ ПОЛИТИКОВ, КОТОРЫЕ БОЛЬШЕ ОБЕСПОКОЕНЫ БЛАГОСОСТОЯНИЕМ СВОЕЙ МНОГОЧИСЛЕННОЙ РОДНИ

как Уттар-Прадеш и Бихар, попали в число самых известных проигравших, списки которых почти месяц публиковала индийская пресса. На этих выборах проиграли старые национальные и региональные элиты, которые правили страной более 70 лет. На их фоне Нарендра Модии выглядит как идеал. Он – выходец из социально ущемленной касты, аскетичен в личных привычках, предпочитает простую традиционную одежду – даже на международных встречах, активно использует хинди и не скрывает своей приверженности индуизму, который считает одной из основ индийской идентичности. Для избирателей Модии прост и понятен в отличие от многих политиков, которые больше обеспокоены благополучием своей многочисленной родни. У Модии нет семьи, и кажется, что он полностью погружен в заботы об Индии, так что избиратели воспринимают такой имидж с восторгом.

В попытке использовать ошибки правительства Модии и лишить его голосов, оппозиция обвиняла правящую партию в том, что она не решала проблем бедного крестьянства, не добилась резкого увеличения числа рабочих мест и не смогла привлечь крупного объема иностранных инвестиций. Правительство также обвинили в том, что оно не смогло предотвратить роста безработицы в Индии в 2018 году до 6,1% – самого высокого уровня за 45 лет [Геттлман и Кумар, 2019]. В 2018-19 финансовом году доходы фермерских хозяйств упали до самого низкого уровня за 18 лет [Кишор, 2019], в то время как число фермеров, совершивших самоубийство из-за долгов, резко возросло [Куруп, 2019]. Однако оппозиция пренебрегла одним важным аспектом – активным

and its “aggressive policy”.

It should be noted that during his first term Narendra Modi actively supported the image of a strong leader and a defender of the country's national interests. In 2016, the Indian special forces penetrated into a Pakistan-controlled territory in the disputed state of Jammu and Kashmir and attacked the camps of terrorists [DW, 2016]. In 2017, the Indian and Chinese troops had a long stand-off on the Doklam Plateau at the junction of the borders of India, China and Bhutan [Panda, 2017]. Modi's determination in both cases had a positive effect on his image. Therefore, the aggravation of relations with Pakistan during the pre-election period did not come as a surprise and assisted the BJP to collect additional votes.

The BJP's victory is unique in that it was achieved despite the government's failure to accomplish its promises and complete its programs. “Pure India”, launched in October 2014 with the goal to remove garbage from the country's streets and make India clean by October 2, 2019, will not most likely meet the deadline. The “Make in India” program to attract foreign producers into the country has not led to the growth of investments as western companies are worried by the uncertainty of the legislative basis, protectionism, and the complex Indian bureaucracy. However, voters are satisfied with a mere fact that Modi has started these programs and tries to change the quality of people's lives. Today, Narendra Modi has a historically high level of support in the country and can initiate sweeping changes, but without sustained economic growth India may confront serious hardships, in which case the prime minister's popularity will not save him.

**AGAINST A
BACKDROP OF THE
GROWING HINDU
NATIONALISM,
NARENDRA MODI
SUCCESSFULLY
USED THE OLD
POLITICAL MANEUVER
EXPLOITING THE
IMAGE OF AN
EXTERNAL ENEMY**

**НА ФОНЕ РОСТА
ИНДУИСТСКОГО
НАЦИОНАЛИЗМА
НАРЕНДРА МОДИ
УСПЕШНО ПРИМЕ-
НИЛ СТАРЫЙ
ПОЛИТИЧЕСКИЙ
МАНЕВР, ИСПОЛЬЗУЯ
ОБРАЗ ВНЕШНЕГО
ВРАГА**

участием женщин в голосовании. Многие из них проголосовали за партию Моды просто потому, что она начала строить общественные туалеты, доставлять газовые баллоны в отдаленные районы и пытаться спасти мусульманских женщин от унижительной практики талака (развода по желанию мужа).

Вторым фактором стала внешняя политика: на фоне роста индуистского национализма Нарендра Моди успешно применил старый политический маневр, используя образ внешнего врага. Парламентские выборы прошли вслед за авиаударом Индии по Пакистану в ответ на террористический акт, совершенный в штате Джамму и Кашмир базирующей в Пакистане группировкой боевиков. Такая жесткая реакция продемонстрировала решимость премьер-министра Моды не позволить запугать страну. Во время ответного воздушного удара пакистанских ВВС был сбит индийский военный самолет, что еще больше усилило желание индийского народа дать отпор Пакистану и его «агрессивной политике».

Следует отметить, что в течение своего первого срока Нарендра Моди активно поддерживал имидж сильного лидера и защитника национальных интересов страны. В 2016 году индийские силы специального назначения проникли на территорию, контролируемую Пакистаном в спорном штате Джамму и Кашмир, и атаковали лагеря террористов [DW, 2016]. В 2017 году индийские и китайские войска долгое время противостояли друг другу на плато Доклам на стыке границ Индии, Китая и Бутана [Панда, 2017]. В обоих случаях решительность Моды положительно сказалась на его имидже. Поэтому обострение отношений с Пакиста-

References:

1. BBC (2019a). India election results 2019. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-48347081>. Accessed on 10.06.2019.
2. BBC (2019b). Lok Sabha: India general election results 2019. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-48315659>. Accessed on 10.06.2019.
3. DW (2016). Deadly cross-border firing over Kashmir. Retrieved from <https://www.dw.com/en/deadly-cross-border-firing-over-kashmir/a-35919785>. Accessed on 15.06.2019.
4. Gettleman, Jeffrey and Hari Kumar (2019). India's Leader Is Accused of Hiding Unemployment Data Before Vote. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/01/31/world/asia/india-unemployment-rate.html>. Accessed on 17.06.2019.
5. Kishore, Roshan (2019). Worst price slump in 18 years shows scale of farm crisis. Retrieved from <https://www.hindustantimes.com/india-news/worst-price-slump-in-18-years-shows-scale-of-farm-crisis/story-P2niBeuqAcaxgms3HmFCTK.html>. Accessed on 17.06.2019.
6. Kurup, Deepa (2019). India elections: Will farm crisis be PM Narendra Modi's undoing? Retrieved

ном в предвыборный период не стало неожиданностью и помогло БДП собрать дополнительные голоса.

Победа БДП является уникальной в том смысле, что она была достигнута, несмотря на неспособность правительства выполнить свои обещания и завершить свои программы. «Чистая Индия», запущенная в октябре 2014 года с целью вывоза мусора с улиц страны и превращения Индии в чистую страну к 2 октября 2019 года, скорее всего, не уложится в срок. Программа «Сделай в Индии» по привлечению иностранных производителей в страну не привела к росту инвестиций, поскольку западные компании обеспокоены неопределенностью законодательной базы, протекционизмом и сложной индийской бюрократией. Однако избиратели удов-

from <https://www.aljazeera.com/news/2019/04/india-elections-farm-crisis-pm-narendra-modi-190418191725241.html>. Accessed on 17.06.2019.

7. Panda, Ankit (2017). The Doklam Standoff Between India and China Is Far From Over. Retrieved from <https://thediplomat.com/2017/10/the-doklam-standoff-between-india-and-china-is-far-from-over/>. Accessed on 17.06.2019.
8. Safi, Michael (2019). India election results 2019: Modi claims landslide victory. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2019/may/23/india-election-results-narendra-modi-bjp-victory>. Accessed on 12.06.2019.

летворены тем фактом, что Моді запустил эти программы и пытается изменить качество жизни людей. Сегодня Нарендра Моді имеет исторически высокий уровень поддержки в стране и может инициировать кардинальные изменения, но без устойчивого экономического роста Индия может столкнуться с серьезными трудностями, и тогда популярность премьер-министра его не спасет.

Источники:

1. BBC (2019a). Результаты выборов 2019 года в Индии. Доступен по адресу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-48347081>. Дата обращения: 10.06.2019.
2. BBC (2019b). Лок Сабха: итоги всеобщих выборов 2019 года в Индии. Доступен по адресу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-48315659>. Дата обращения: 10.06.2019.
3. DW (2016). Смертельная трансграничная стрельба над Кашмиром. Доступен по адресу: <https://www.dw.com/en/deadly-cross-border-firing-over-kashmir/a-35919785>. Дата обращения: 15.06.2019.
4. Геттлман, Джеффри и Хари Кумар (2019). Лидер Индии обвиняется в сокрытии данных о безработице перед голосованием. Доступен по адресу: <https://www.nytimes.com/2019/01/31/world/asia/india-unemployment-rate.html>. Дата обращения: 17.06.2019.
5. Кишор, Рошан (2019). Худший спад цен за 18 лет свидетельствует о масштабах фермерского кризиса. Доступен по адресу: <https://www.hindustantimes.com/india-news/worst-price-slump-in-18-years-shows-scale-of-farm-crisis/story-P2niBeuqAcaxgms3HmFCTK.html>. Дата обращения: 17.06.2019.
6. Куруп, Дипа (2019). Выборы в Индии: приведет ли фермерский кризис к падению премьер-министра Нарендры Моді? Доступен по адресу: <https://www.aljazeera.com/news/2019/04/india-elections-farm-crisis-pm-narendra-modi-190418191725241.html>. Дата обращения: 17.06.2019.
7. Панда, Анкит (2017). Противостояние на Докламе между Индией и Китаем далеко не окончено. Доступен по адресу: <https://thediplomat.com/2017/10/the-doklam-standoff-between-india-and-china-is-far-from-over/>. Дата обращения: 17.06.2019.
8. Сафи, Майкл (2019). Итоги выборов 2019 года в Индии: Моді одерживает уверенную победу. Доступен по адресу: <https://www.theguardian.com/world/2019/may/23/india-election-results-narendra-modi-bjp-victory>. Дата обращения: 12.06.2019.

HAZAR DENİZİ'NDE AŞKABAT-MOSKOVA DİYALOĞU

YERKINAY ONGAROVA

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
ARAŞTIRMACI

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ СОТРУДНИК

КАСПИЙ ТЕҢІЗІ БОЙ- ЫНША АШХАБАД- МӘСКЕУ ДИАЛОГЫ

Hazar Sözleşmesi kıyıdaş devletlerce imzalanmış fakat Rusya ile İran tarafından henüz onaylanmamıştır. Hazar Sözleşmesi kıyı devletler tarafından imzalanınca çıkarlarını teşvik eden rotaları desteklemeye girişmişlerdir. Bu konuda Rusya ve İran'ın çıkarları göz ardı edilecekse Hazar Sözleşmesini onaylamaları imkansız gibi görünmektedir. Moskova, bölge kaynaklarından önce Hazar Denizi'ndeki üçüncü tarafın askeri varlığından endişe duyduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda Türkmenistan, doğal gaz rezervi noktasında Rusya, İran ve Katar'dan sonra dünyanın dördüncü en büyük ülkesidir. Bu doğrultuda Türkmenistan enerji taşıma rotasını Rusya üzerinden ve Rusya'yı dahil ederek şekillendirebilmektedir.

Genel olarak, Türkmenistan topraklarında şu anda açık olan 190'dan fazla petrol ve gaz sahaları mevcuttur. Hazar Denizi'nin derin sularındaki hidrokarbon rezervleri 12 milyar ton petrol ve yaklaşık 6 trilyon metreküp doğal gazı oluşturmaktadır. Türkmenistan'daki Cheleken ve Okarem petrolünün taşımacılığı Vitol şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir. Cheleken yıllık 2.4 milyon ton petrol rezervine sahipken Okarem sahasındaki rezerv 300 bin ton civarındadır [Avto Trans Info, 2019]. Şubat 2018'de Vitol şirketi 2 yıllık aranın ardından Rusya taraflı faaliyetlerini Türkmenistan'da devam ettirmektedir. Vitol Hazar Denizi'nin Cheleken ve Okarem alanlarından ham maddeleri Novorossiysk limanına bağlamak için Makhachkala'ya ulaştırmaktadır. Transneft sistemi üzerinden Türkmen petrolünün tran-

Каспий Конвенциясына жағалау елдер тарапынан қол қойылды бірақ Ресей мен Иран әлі ратификациялаған жоқ. Каспий конвенциясы жағалау елдер тарапынан қол қойылғаннан бастап өз мүдделерін қанағаттандыратын бағыттарды қолдауға кірісті. Дегенмен, Ресей мен Иранның қызығушылық мүдделері назардан тыс қалатын болса Каспий келісімшартын ратификацияламауы мүмкін. Мәскеу болса аймақтық энергия ресурстарымен қатар, Каспий теңізіндегі үшінші тараптың әскери араласуына алаңдаулы екенін атап көрсетеді. Аймақта Түркменстан Ресей, Иран және Катармен бірге табиғи газ қорлары бойынша әлемдегі төртінші ірі мемлекеттердің бірі болып табылады. Бұл тұрғыда Түрікменстан энергетикалық тасымал бағытын Ресей арқылы немесе Ресейді қоса отырып бағыттай алған.

Жалпы Түрікменстанда 190-дан астам ашық мұнай және газ кен орындары бар. Каспий теңізінің тереңіндегі көмірсутегі қорлары 12 миллиард тонна мұнай және шамамен 6 триллион текше метр табиғи газды құрайды. Түрікменстандағы Челкен және Окарем мұнай тасымалы Витол компаниясы арқылы жүзеге асады. Челкен жылына 2,4 миллион тонна мұнай шығара алады және Окарем кен орны болса 300 мың тонна мұнай шығара алады [Авто-ТрансИнфо, 2019]. 2018 жылдың ақпан айында Түрікменстанда Ресейлік Витол компаниясы 2 жылдық үзіліс артынан қызметін жалғастыра бастады. Витол компаниясы

sit geçişinin yeniden yapılanması Rus petrol boru hatlarındaki ham madde kalitesini de artıracaktır [NeftKapital., 2019]. Böylece Vitol şirketi tüm Türkmen petrolünün tek alıcısı haline gelmiştir. Bu ise adı geçen ham madde kaynaklarını Rusya'nın Makhachkala limanlarından ve Rusya'nın Transneft sistemi ile Novorossiysk'ten Karadeniz'e ulaştıracak demektir [Reuters, 2019].

Türkmenistan genellikle ayda 200 bin tona kadar ham petrol ihraç etmektedir. Ancak 2019 Şubat sonu ve Mart başı birkaç hafta içerisinde akış yarı yarıya azalmıştır. Bu, Türkmen üreticilerinin, eski SOCAR devlet şirketinin yönünü indirerek İsviçreli Vitol şirketinin yardımı ile Rusya üzerinden petrol ihraç etmeye karar vermesinden kaynaklanmaktadır. Rusya Enerji Bakanlığı'na göre, Türkmen petrolünün Rusya üzerinden ihracatı Ocak ayında gerçekleşmemiştir. Şubat ayında, Karadeniz Novorossiysk limanına sadece 80 bin ton petrol taşınmıştır [Yershov ve ark., 2019].

Daha önce 2 Ekim 2018'de, Rusya Federasyonu'nun girişimiyle Rusya'nın Lipetsk kentinde 7. Türkmenistan-Rusya Ekonomi Forumu çerçevesinde Türkmen ve Rus iş adamları temsilcileri bir araya gelmiştir. 5 Ekim 2018'de, Hindistan'ın başkentinde Rusya Federasyonu Başkanı'nın da katılımıyla Rusya-Hindistan zirvesinde Moskova-Delhi ile Rusya-Kazakistan-Türkmenistan-İran-Umman-Hindistan koridorunun oluşturulması konusunda görüşmeler yapılmıştır. 11 Ekim 2018'de, Aşgabat'ta Rusya'nın Gazprom Başkanı ile Türkmenistan Devlet Başkanı arasında müzakereler yapılmıştır. Taraflar, Türkmen doğalgazını satın alma hakkında sözleşmeyi imzalamanın, Hazar Denizi'nde ticaret ve ekonomik iş birliği durumuna olumlu bir etkisi olacağını vurgulamıştır [Mir Finansov, 2019].

Ancak, Hazar bölgesinde Avrupa Bir-

**TÜRKMENİSTAN'IN
RUSYA'NIN DESTEĞİ-
NİN BULUNMADIĞI
PROJELERE DOĞRU
MEYLETMESİ MOS-
KOVA'NIN HAZAR
SÖZLEŞMESİNİ
ONAYLAMAMASINA
SEBEBİYET VEREBİLİR**

**ТҮРКМЕНИСТАННЫҢ
РЕСЕЙДІҢ ҚОЛДАУЫ
БОЛМАҒАН ЖО-
БАЛАРҒА ТІКЕЛЕЙ
КІРІСУІ МӘСКЕУДІҢ
КАСПИЙ КОНВЕНЦИ-
ЯСЫН РАТИФИКАЦИ-
ЯЛАМАУЫНА ЖОЛ
АШУЫ МҮМКІН**

Каспийдің Челкен және Окарем аудандарының шикізатын Новороссийск портына жалғау мақсатында Махачкалаға тасымалдауда. Транснефть жүйесі арқылы Түрікмен мұнайының транзит жолының қайта құрылуы Ресей мұнай құбырларында шикізат сапасын көтеретін болады. [НефтьКапитал., 2019]. Осылайша Витол барлық түркмен мұнайының жалғыз сатып алушысына айналды. Бұл аталған шикізат ресурстарының Ресейдің Махачкала портынан және Ресейдің Транснефть жүйесі арқылы Новороссийсктен Қара теңізге тасымалданатынын көрсетеді [Reuters, 2019].

Түрікменстан әдетте айына 200 мың тонна өңделмеген мұнай экспорттайды. Алайда, 2019 жылдың ақпан айының соңы және наурыз айының басы тасымалдау көлемі бірнеше апта ішінде жартылай қысқарды. Бұл Түрікмен өндірушілердің, бұрынғы ГНКАР мемлекеттік компаниясының бағытын тоқтатып, швейцариялық Витол компаниясының көмегімен Ресей арқылы мұнай экспорттау шешімін қабылдауынан туындап отыр. Ресейдің Энергетика министрлігінің мәліметі бойынша, Түркмен мұнайының Ресей арқылы экспорты қаңтар айында жүзеге асырылған жоқ. Ақпан айында Қара теңіздің Новороссийск портына тек қана 80 мың тонна мұнай тасымалданған [Ершов т.б., 2019].

Одан алдын 2018 жылдың 2 қазанында Ресей Федерациясының бастамасы бойынша Ресейдің Липецк қаласында, 7-ші Түрікменстан-Ресей экономикалық форумы аясында Түрікмен және Ресейлік кәсіпкерлердің өкілдері бас қосты. 2018 жылдың 5 қазанында, Үндістанның астанасында Ресей Федерациясы Президентінің қатысуымен Ресей-Үндістан саммитінде Мәскеудің Делимен Ресей-Қазақстан-Түрікменстан-Иран-Оман-Үндістан дәлізін құру туралы

liği-ABD yönündeki işbirliği yakın zamanlara kadar bir yükseliş kazanmıştır. Bu girişimleri başlatanlardan biri ise Aşkabat olmuştur. Ayrıca AB temsilcisi, Türkmenistan ve Romanya, Hazar Denizi-Karadeniz Taşımacılığı ve transit koridoru konularını görüşmüşlerdir. Bu bağlamda, Sergey Lavrov Aşkabat'tan Avrasya ulaşım ve transit koridoruna katılma planlarını açıklamalarını istemiştir. Avrasya koridorunun doğu kısmından yani Türkmen kıyılarından Hazar Denizi'nin batı kıyılarına yani Azerbaycan kıyılarına ve oradan Gürcistan'a, Karadeniz'den Romanya'ya geçiş koridoru, Rusya'nın katılımı olmadan gerçekleştirilen bir projedir. Bu projeler Rusya'nın çıkarlarını koruyamazsa, Moskova sözleşmeyi onaylamayabilir. Zira adı geçen girişimler Moskova tarafından hoş karşılanmamaktadır [Panfilova, 2019]. Çünkü, güvenlik nedenleriyle Rusya ve İran, her şeyden önce, Hazar'ı çeşitli kilit bölgelerin kavşak noktalarında jeopolitik çıkarlar alanı olarak görmektedirler. Bu bağlamda, Moskova ile Tahran, bölgedeki petrol ve doğal gaz üzerinden gerçekleştirilen ticari bir gelişimden endişe duymamakta fakat; Hazar Denizi'ndeki üçüncü tarafın askeri varlığını önlemeye çalış-

kelissözдері жүргізілді. 2018 жылы 11 қазанда, Ашхабадта Ресейдің Газпром басшысы және Түрікменстан президенті келіссөздер жүргізді. Тараптар, Түрікмен табиғи газын сатып алу туралы шартқа қол қою, Каспий теңізінде сауда-экономикалық ынтымақтастық жағдайына оң нәтиже беретінін атап өтті [Мир финансов, 2019].

Алайда Каспий аймағында Еуропалық Одақ-АҚШ арасындағы ынтымақтастық жақын арада қарқынды дами бастады. Осы бастамалардың көшбасшыларының бірі Ашхабад болды. Сонымен қатар ЕО өкілі Түрікменстан және Румыния, Каспий теңізі-Қара теңіз тасымалдау және транзит дәліздері мәселелері бойынша кездесулер жүргізді. Осыған байланысты Сергей Лавров Ашхабадтан Еуразия тасымалы мен транзиттік дәлізге қосылу жоспарларын түсіндіруін талап еткен. Еуразия дәлізінің шығыс бөлігінен атап айтқанда Түрікмен жағалауларынан Каспийдің батыс жағалауларына, яғни Әзірбайжан жағалауына және одан Грузияға, Қара теңізден Румынияға кесіп өтетін транзит жобасы Ресейдің қатысуынсыз жүзеге асырылатын жоба

maktadırlar. Öyleyse, Түркменістан'ın Бaтa дeстeғi илe Русyа'ы атлaмaсa имкaнсыздaр [ЕurаAsiaDaily, 2018].

Аvаz'dа гeрçеклeшeн X. Gаz Kоng-resi'nde, Түркменістан'ın өнceliғi олaн Түркменістан-Аfғaнистaн-Рaкис-tаn-Ниндистaн (TAPI) gаz бору hаттa pоjesi sunulmuştur. Bu pоje yаlnızcа Түркменістан'ın yеni pаzаrа girmesine yаrdımcı оlmаklа kаlmаyаcаk, аynı zаmаndа kоmşu Аfғаnистaн'dа bаrışın sаğlаnmаsı için bir dаyаnаk nоktаsı оlаcаktır. Түркменістан'ın еnеrғi gүvеnliғini sаğlаmаyа vе бөлge үлkelерinin сүрдүрүлeбilir kаlkınmаsına kаtkıdа bulunаn TAPI pоjesinin inşаtı Түркменістан'dа үйкsek дүzeyde uyyulanmаktаdır [Gündоgаr News, 2019]. Аdı gеçeн pоje Русyа'nın dа ilğisini çekmiştir. Русyа kеndi gаzını dаhil еtmeye çalışmıştır. Bu bаğlаm-dа Түркменістан'ın Русyа'nın dеstеғi илe bu pоjeyi hаyаtа gеçirebileceғini sөyleyebiliriz.

Hаzаr Sөzleşmesi'nin kаbulü илe Түркmenістан, Түркmen dоğаlgаzını dış pаzаrlаrа аktаrmа sorununu çözecek gаz ihrаcаtını çeşitlendireceғini dүşünmektedir [örneğін, Аvrupа үлкеlerine]. Ашкaбат Sөzleşme'nin Hаzаr Denizi'nden Азербайcаn'a bir Trans Hаzаr gаz бору hаттa inşа edilmesine izin vereceғine inаnmаktаdır. Оrаdаn ise Trans-Аnаdоlu Gаz Bору Hаттı'nа bаğlаnаcаktır. Аdı gеçeн gаz бору hаттa Азербайcаn'dаn Gүrcистаn'a vе Түркiye үzerinden Yunаnistаn sınırına, оrаdаn dа Gүney Аvrupа'yа Tаns Аdriаtik Bору Hаттı'nа devаm еderek gаz temini sаğlаyаcаktır [Turkish Forum, 2018]. Аdı gеçeн pоje Русyа tаrаfındаn destеklenmemiştir. Түркmen gаzının Бaтa pаzаrlаrına teslim еdecek Trans Hаzаr бору hаттa pоjesi 1990'lı yıllаrın орtаlаrındа genіş çаptа tаrtışılmıştır. Аncаk, Түркiye илe Русyа аrаsındаki Mаvi Аkım dоğаl gаz бору hаттının inşаsı Trans Hаzаr'ı gеciktirmiştir. Bu girişimin uyyulanmаsını önlemек için, Mоskovа Түркmenістан

**SERGEI LAVROV
HAZAR KИYIDAŞ
DEVLETLERİ RUSYA,
AZERBAJCAN, KAZAKISTAN,
İRAN VE TÜRKMENİSTAN'IN
SORUMLU OLDU-
ĞU BÖLGE OLARAK
DEVAM EDECEĞİNİ
AÇIKLAMIŞTIR**

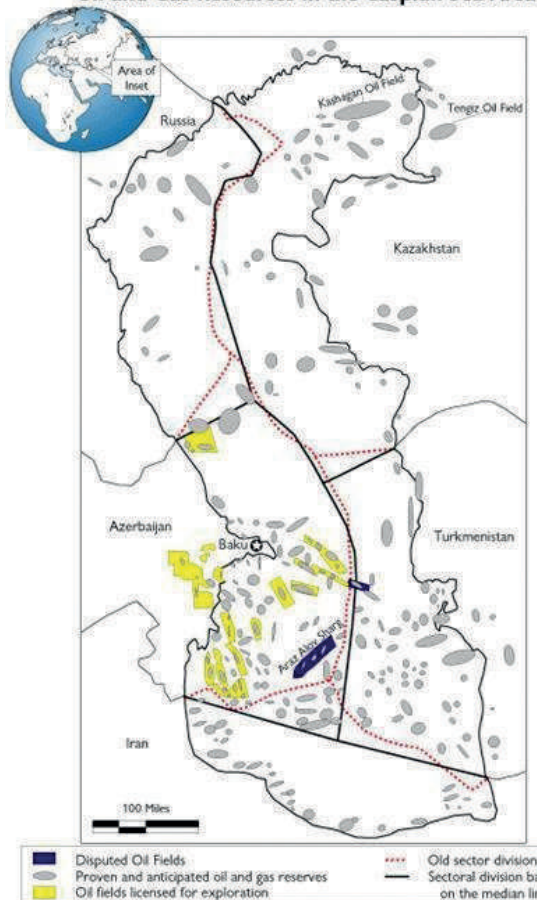
**СЕРГЕЙ ЛАВРОВ
КАСПИЙ ТЕҢІЗІ
КАСПИЙ ЖАҒАЛАУ
ЕЛДЕРІ РЕСЕЙ,
АЗЕРБАЙДЖАН,
ҚАЗАҚСТАН,
ИРАН ЖӘНЕ
ТҮРІКМЕНСТАННИҢ
ЖАУАПКЕРШІЛІК
АЙМАҒЫ РЕТІНДЕ
ЖАЛҒАСАТЫНЫН
АШЫҚ АЙТТЫ**

болып табылады. Егер бұл жобалар Ресейдің мүдделерін қорғай алмаса, Мәскеу Конвенцияны ратификацияламауы мүмкін. Өйткені аталмыш бастамаларды Мәскеу өз тарапынан қолдамайды [Панфилова, 2019]. Өйткені қауіпсіздік мақсатында Ресей мен Иран, ең алдымен Каспийді әртүрлі негізгі аймақтардың қиылысында орналасқан геосаяси қызығушылықтар алаңы ретінде қарастырады. Бұл тұрғыда Мәскеу мен Тегеран аймақтағы мұнай мен табиғи газдың дамуына алаңдамайды, тек Каспий теңізіндегі үшінші тараптың әскери енуін болдырмауға тырысады. Олай болса, Түрікменстанның Батыстың қолдауымен Ресейді айналып өту мүмкін емес [ЕuraAsiaDaily, 2018].

Аvаzдa жүзеге асқан X Gаz kоngресін-dе Түрiкменстанның бастамасымен

Oil and Gas Resources in the Caspian Sea Area

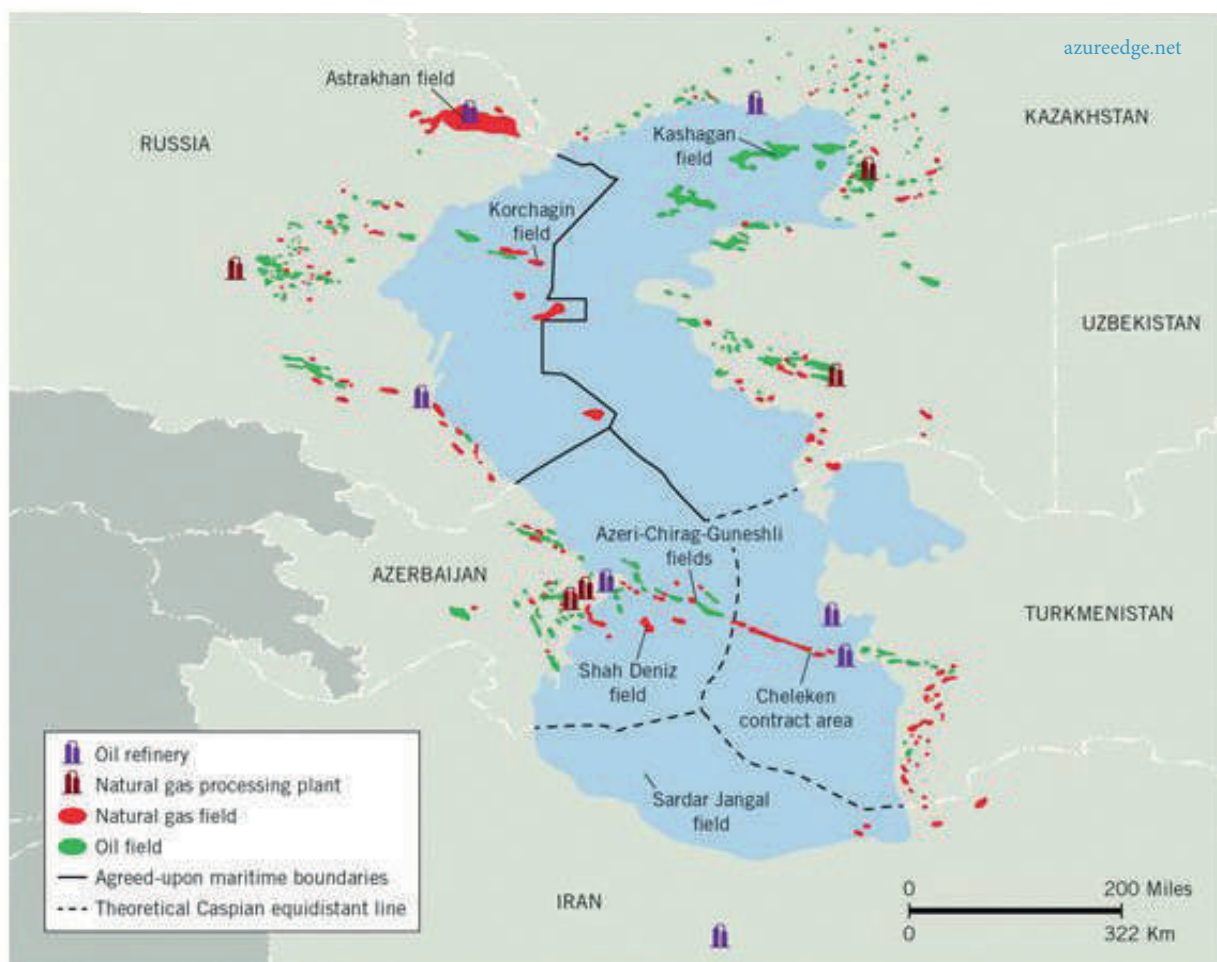
ile enerji ilişkileri geliştirmeyi teklif etmiştir. Böylece, Moskova Türkmenistan'ı Hazar'da Trans-Hazar doğalgaz boru hattı inşaatı projesini uygulama niyetinden vazgeçirmeye çalışmıştır [RIA Novosti, 2018].

Özet olarak, sözleşmeyi henüz onaylamamış olan Moskova Türkmenistan'ın Rusya'yı dışlayarak Batı'nın katılımıyla gerçekleştirilecek olan Hazar Denizi çerçevesindeki projelere olumsuz baktığını açıkça göstermektedir. Türkmenistan'ın Rusya'nın desteğini bulmadığı projelere doğru meyletmesi Moskova tarafından yakın gelecekte Hazar Sözleşmesinin onaylanmamasına sebebiyet verebilir. Böylece Hazar Denizi'nin statü sorununun tekrarlanmasına neden olması da muhtemeldir. Rusya'nın Hazar'da dış güçleri bulundurmama arzusu yerine getirilmezse sözleşmenin onaylanması da rafa kaldırılabilir.

Түрікменстан-Ауғанстан-Пәкістан-Үндістан (ТАПИ) газ құбыры жобасы таныстырылды. Бұл жоба Түрікменстанға жаңа нарыққа шығуды ғана емес, сонымен қатар көрші Ауғанстандағы бейбітшіліктің негізі болады. Түрікменстанның энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және аймақтағы елдердің тұрақты дамуына үлес қосатын ТАПИ жобасының құрылысы Түрікменстанда жоғары деңгейде жүзеге асырылуда [Gundogar News, 2019]. Аталмыш жоба Ресейдің де қызығушылығын тудырған. Ресей өз табиғи газын бұл жобаға қосуға тырысқан. Бұл тұрғыда Түрікменстан Ресейдің қолдауымен аталмыш жобаны жүзеге асыра алатынын айта аламыз.

Каспий Конвенциясының қабылдануымен Түрікменстан Түрікмен табиғи газын сыртқы нарықтарға (мысалы, Еуропа елдері-

CASPIAN SEA

Kaynaklar:

1. AvtoTransInfo (2019). Türkmen petro-lü tanker sıkıntısı ile yüzleşti. Alınan yer: <https://news.ati.su/news/2019/02/15/turkmenskaya-neft-spotknulas-ob-deficit-tankerov-200900/>. Erişim tarihi: 15.02.2019.
2. Neft Kapital (2019). Şubat ayında, Türkmen petrolünün Rusya Federasyonu'na geçişi yenilenecektir. Alınan yer: <https://oilcapital.ru/news/transport/29-01-2019/v-fevrale-vozobnovitsya-tranzit-turkmenskoy-nefti-cherez-rf>. Erişim tarihi: 29.01.2019.
3. Reuters (2019). Türkmen petrol ihracatı tehdit altında. Alınan yer: <https://ru.reuters.com/article/companyNews/idRUL5N20980J>. Erişim tarihi: 15.02.2019.
4. Yershov, Alexander, Olga Yagova ve Dmitriy Zhdannikov (2019). Yatırımcılar mücadele ederken, Türkmenistan ihracatı azalıyor. Alınan yer: <http://ru.worldenergynews.com/news/мепетого-как-трейдеры-сражаются-туркменистан-278593>. Erişim tarihi: 19.02.2019.
5. Mir Finansov (2019). Hazar bölgesi neden özel bir endişe konusu? Alınan yer: <https://wfin.kz/novosti/obschestvo-i-politika/item/23660-pochemu-kaspijskij-region-yavlyaetsya-predmetom-osoboj-ozabochennosti.html>. Erişim tarihi: 04.02.2019.
6. Panfilova, Viktoriya (2019). Türkmenistan Hazar'da bir Truva atı olabilir. Alınan yer: http://www.ng.ru/cis/2019-02-06/6_7501_turkmenistan.html. Erişim tarihi: 06.02.2019.
7. EurAsia Daily (2018). Çin Hazar'daki faaliyeti artıracak. Alınan yer: <https://easaily.com/ru/news/2018/08/14/kitay-usilit-aktivnost-na-kaspii-kazahstanskiy-politolog>. Erişim tarihi: 14.05.2019.
8. Gundogar News (2019). Türkmenistan'daki en büyük gaz sahası Avaza'daki kongrede sunuldu. Alınan yer: http://gundogar-news.com/index.php?category_id=2&news_id=14201. Erişim tarihi: 22.05.2019.
9. Turkish Forum (2018). Hazar'ın yeni durumu Trans Hazar konusun güncelleştirilmiştir. Alınan yer: <https://www.turkishnews.com/ru/content/category/каспий/>. Erişim tarihi: 20.05.2019.
10. RIA Novosti (2018). Uzman Putin ile Berdymukhamedov arasındaki olası görüşmelere konuştu. Alınan yer: <https://ria.ru/20180815/1526563271.html>. Erişim tarihi: 29.05.2019.

**RUSYA VE İRAN,
HER ŞEYDEN ÖNCE,
HAZAR'I JEOPOLİTİK
ÇIKARLAR ALANI
OLARAK GÖRMEKTE-
DİRLER**

**РЕСЕЙ МЕН ИРАН,
ЕҢ АЛДЫМЕН
КАСПИЙДІ ГЕОСАЯСИ
ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАР
АЛАҒЫ РЕТІНДЕ
ҚАРАСТЫРАДЫ**

не) тасымалдау мәселесін шешіп, газ экспортын әртараптандыруды қарастырды. Ашхабад, Конвенцияның Каспий теңізінен Әзірбайжанға транскаспий газ құбырын салуға мүмкіндік беретініне сенеді. Аталмыш құбыр Транс Анатолия газ құбырына жалғанады. Бұл газ құбыры Әзірбайжанның Грузияға және Түркия шекарасы арқылы Грекияға және сол жерден Оңтүстік Еуропаға Транс Анатолия газ құбырына жалғана отырып газбен қамтамасыз етеді [Turkish Forum, 2018]. Аталған жобаға Ресей тарапынан қолдау көрсетілмеген. 1990-жылдардың орталарында Түрікмен газын Батыс нарығына жеткізетін Транскаспий құбыр жобасы кеңінен талқыланды. Алайда, Ресей мен Түркия арасындағы Көгілдір ағым газ құбырының құрылысы Транскаспийді кешіктіріп отырды. Бұл бастаманың жүзеге асырылуына жол бермеу үшін Мәскеу Түрікменстанға энергетикалық қатынастарды дамытуды ұсынды. Осылайша, Мәскеу Түрікменстанның Каспийдегі Транскаспий газ құбыры жобасын жүзеге асыру ниетінен бас тартқызуға тырысты [РИА Новости, 2018].

Қысқаша айтқанда, келісімді әлі ратификацияламаған Мәскеу Түрікменстанның Каспий теңізі аймағындағы жобаларды Ресейді елемей Батыс бағыты арқылы жүзеге асырумен кері әсерін тигізетінін анық көрсетеді. Түрікменстанның Ресей тарапынан қолдау көрсетілмейтін жобаларға тікелей бастауы Мәскеудің жақын арада Каспий конвенциясын ратификацияламауына әкелуі мүмкін. Осылайша, Каспий теңізі мәртебелік мәселенің қайталануына себеп болуы ықтимал. Ресейдің Каспийде сыртқы күштерді кіргізбеу шарты орындалмаса Конвенцияның ратификациялануы кейінге қалуы мүмкін.

Дерек көздер:

1. АвтоТрансИнфо (2019). Түрікмен мұнайы танкерлер тапшылығына ұшырады. Сілтеме: <https://news.ati.su/news/2019/02/15/turkmenaskaya-neft-spotknulas-ob-deficit-tankerov-200900/>. Қаралған уақыты: 15.02.2019.
2. НефтьКапитал (2019). Ақпан айында түркмен мұнайының Ресей Федерациясы арқылы транзиті жалғасады. Сілтеме: <https://oilcapital.ru/news/transport/29-01-2019/v-fevrale-vozobnovitsya-tranzit-turkmenaskoy-nefti-cherez-rf>. Қаралған уақыты: 29.01.2019.
3. Reuters (2019). Түркімен мұнайының экспорты трейдерлердің қақтығысы салдарынан қатер астында. Сілтеме: <https://ru.reuters.com/article/companyNews/idRUL5N20980J>. Қаралған уақыты: 15.02.2019.
4. Ершов, Александр, Ольга Ягова және Дмитрий Жданников (2019). Трейдерлермен күресіп жатқанда, Түрікменстан экспортты қысқартады. Сілтеме: <http://ru.worldenergynews.com/news/мере-того-как-трейдеры-сражаются-туркменистан-278593>. Қаралған уақыты: 19.02.2019.
5. Мир финансов (2019). Каспий аймағы неге ерекше алаңдаушылық тудырады? Сілтеме: <https://wfin.kz/novosti/>

RUSYA, HAZAR'DA DIŞ GÜÇLERİ BULUNDURMAMA ARZUSU YERİNE GETİRİLMEZSE SÖZLEŞMENİN ONAYLAMASI KONUSUNU DA RAFA KALDIRABİLİR

РЕСЕЙДІҢ КАСПИЙДЕ СЫРТҚЫ КҮШТЕРДІ БОЛДЫРМАУ ҚАЛАУЫ ОРЫНДАЛМАСА КОНВЕНЦИЯНЫ БЕКІТУ КЕЙІНГЕ ҚАЛУЫ МҮМКІН

obschestvo-i-politika/item/23660-pochemu-kaspijskij-region-yavlyaetsya-predmetom-osoboj-ozabochennosti.html. Қаралған уақыты: 04.02.2019.

6. Панфилова, Виктория (2019). Түрікменстан Каспийдегі трояндық атқа айналуы мүмкін. Сілтеме: http://www.ng.ru/cis/2019-02-06/6_7501_turkmenistan.html. Қаралған уақыты: 06.02.2019.
7. EurAsiaDaily (2018). Қытай Каспийдегі белсенділікті арттырады. Сілтеме: <https://easaily.com/ru/news/2018/08/14/kitay-usilit-aktivnost-na-kaspii-kazahstanskiy-politolog>. Қаралған уақыты: 14.05.2019.
8. Gundogar News (2019). Авазада съезде Түрікменстандағы ең ірі газ кен орны ұсынылды. Сілтеме: http://gundogar-news.com/index.php?category_id=2&news_id=14201. Қаралған уақыты: 22.05.2019.
9. Turkish Forum (2018). Новый статус Каспия актуализирует тему Транскаспия. Сілтеме: <https://www.turkishnews.com/ru/content/category/каспий/>. Қаралған уақыты: 20.05.2019.
10. РИА Новости (2018). Сарапшы Путин мен Бердімұхамедов арасындағы келіссөздердің ықтимал тақырыптарын атады. Сілтеме: <https://ria.ru/20180815/1526563271.html>. Қаралған уақыты: 29.05.2019.

**03 HAZİRAN 2019 TARİHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ'NDE SİYASET,
DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK
ARAŞTIRMALARI GRUBU
ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA, HONG
KONG ŞEHİR ÜNİVERSİTESİ'NDEN
(CITY UNIVERSITY OF HONG KONG)
DR. LİNDA TJİA YİN NOR'UN "CHINA
EUROPE FREIGHT TRAIN" KONUSU
SEMINERİ DÜZENLENMİŞTİR.**

2019 ЖЫЛДЫҢ 3 МАУСЫМЫНДА
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУ-
ТЫНДА САЯСАТ, СЫРТҚЫ САЯСАТ ЖӘНЕ
ҚАУІПСІЗДІК ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ТОБЫ
СЕМИНАРЛАРЫ АЯСЫНДА ГОНКОНГ
ҚАЛАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНЕН (CITY
UNIVERSITY OF HONG KONG) ДОКТОР
ЛИНДА ТЖИА ЙИН-НОРДЫҢ «ҚЫ-
ТАЙ-ЕУРОПА БАҒЫТЫНДАҒЫ КОНТЕЙ-
НЕРЛІК ПОЙЫЗДАР ТАСЫМАЛЫ» АТТЫ
СЕМИНАРЫ ӨТТІ.

Әлемнің 50 үздік университетінің қатары-
на кіретін Гонконг қалалық университеті (City
University of Hong Kong) Азия және халықара-
лық зерттеулер бөлімінің аға оқытушысы, док-
тор Линда Тжиа Йин-нор семинар тақыры-
бының қазіргі таңда жүргізіп жатқан зерттеу
жобасына қатысты екеніне тоқталды.

Ол Қытай мен Еуропа арасында тауарлар мен
жүк тасымалын қамтамасыз ететін жүк пойы-
здары тек елдердің ішкі саясатында ғана емес,
сонымен қатар халықаралық саясатта да үлкен
маңызға ие екенін атап өтті. Доктор Тжиа Йин-
нор жобаның экономикалық себептерімен қа-
тар, саяси аспектілерінің де болғанын айтты.
Еуропаға дейін созылған теміржол жобасы
арқылы Қытай экономикалық әлеуетін шетел-
ге дейін кеңейтуді көздейтінін және бұл жоба
«Белдеу және жол» бастамасының бір мыса-
лы екенін тілге тиек етті. Қытайдан теміржол
арқылы Еуропаға жүк тасымалын қамтама-
сыз ететін екі түрлі маршруттық жобаға тоқта-
лып өткен доктор Тжиа Йин-нор Қытай мен
Еуропа елдерінде 26 сарапшымен кездесу өт-
кізгенін айтты. Сонымен қатар, Қазақстанның
осы жобалардағы транзиттік ел позициясын
да қарастырды.

Доктор Тжиа семинар барысында 2011-2017
жылдары Қытай мен Еуропа арасында жү-
зеге асырылған жүк тасымалын салысты-
рып, зерттеу нәтижесінде алынған деректер-
мен бөлісті. Әсіресе, 2011 жылы Батысқа жол

Dünyanın ilk 50 üniversitesi arasında bulunan Hong Kong Şehir Üniversitesi (City University of Hong Kong) Asya ve Uluslararası İncelemeler Bölümü'nden Dr. Linda Tjia Yin Nor, sunacağı seminerin konusunun yürütmekte olduğu yeni bir proje olduğundan bahsetti.

Çin ile Avrupa arasında mal ve ürünlerin ulaşımını sağlayan yük trenlerinin sadece ülkelerin iç politikasında değil aynı zamanda uluslararası siyasi bir nitelik taşıdığını da vurguladı. Projenin ekonomik gerekçelerinin yanında siyasi yönlerinin de mevcut olduğunu dile getiren Dr. Tjia, Avrupa'ya uzanan demiryolu projesi üzerinden Çin'in ekonomik kapasitesini yurtdışına taşıma amacında olduğunu ve projenin, "Yol ve Kuşak" inisiyatifinin bir örneği olduğunun altını çizdi. Çin'in demiryolu üzerinden Avrupa'ya yük nakliyatını sağlayabilecek iki çeşit güzergah projesinden bahsederek Dr. Linda Tjia, hem Çin'de hem Avrupa'da 26 uzman ile görüşmeler gerçekleştirdiğini açıkladı. Aynı zamanda Kazakistan'ın bu projelerde transit ülke konumunu da değerlendirdi.

тартқан пойыздардың 1,404 контейнер тасымалдағанын және 2017 жылы бұл көрсеткіш 2,399-ға жеткенін мәлімдеді. Доктор Тжиа Йин-нор сондай-ақ, Еуропа мен Қытай арасындағы теміржол қатынасын қоспағанда, әуе және теңіз арқылы жүк тасымалдау туралы деректерді де салыстырып өтті. Бұған сәйкес, 2017 жылғы жағдай бойынша, теңіз арқылы Еуропа одағы (ЕО)-Қытай бағыты бойынша 2,273 контейнер және Қытай-ЕО бағыты бойынша 4,173 контейнер; әуе тасымалы арқылы ЕО-Қытай бағытында 74,154 контейнер және Қытай-ЕО бағыты бойынша 75,931 контейнер; теміржол арқылы ЕО-Қытай бағытында 12,057 және Қытай-ЕО бағыты бойынша 9,841 контейнер тасымалданды. Сонымен қатар, Еуропаның Қытайға экспорты 210 млрд. еуро, ал Қытайдан импорты 395 млрд. еуроны құрады. Осылайша, ЕО пен Қытай арасындағы сауда тапшылығы Қытайдың пайдасына 185 млрд. еуроны құрады.

Семинар соңында институт ғылыми қызметкерлері тақырып бойынша пікір алмасты. Ин-

Dr. Tjia, seminerinin devamında Çin ile Avrupa arasında 2011-2017 yılları arasında gerçekleştirilen yük nakliyatını karşılaştırarak, araştırmaları sonucunda ulaştığı verileri paylaştı. Özellikle 2011 yılında Batı'ya yol alan trenlerin 1404 adet konteyner taşıdığını, 2017 yılında ise bu rakamın 2 399'e ulaştığını dile getirdi. Dr. Tjia ayrıca, Avrupa ile Çin arasında demiryolu ulaşımı dışında hava ve deniz yolu ile yük nakliyatı verilerini de karşılaştırmalı şekilde değerlendirdi. Buna göre, 2017 yılı itibarıyla, deniz taşımacılığı üzerinden AB-Çin güzergahında 2 273 adet konteyner, Çin-AB güzergahında ise 4 173 adet konteyner; hava taşımacılığı aracılığıyla AB-Çin yönünde 74 154 konteyner, Çin-AB güzergahında ise 75 931 konteyner; ve son olarak demir yolu üzerinden AB-Çin yönünde 12 057, Çin-AB yönünde ise 9 841 konteyner yük ulaştırılmıştır. Bunlara ek olarak, Avrupa'nın Çin'e ihracatı 210 milyar Avro ve Çin'den ithalatı ise 395 milyar Avro olmuştur. Böylece, AB ve Çin arasında ticaret açığı, Çin lehine, 185 milyar Avro tutarında gerçekleşmiştir.

Seminer sonunda Enstitü araştırmacıları kendi görüşlerini ortaya sunarak, fikir alışverişinde bulundular. Enstitü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, Dr. Linda Tjia Yin Nor'a paylaştığı derin bilgileri için teşekkür etti ve sertifika takdim etti.

ститут директоры доцент, доктор Вакур Сүмер доктор Линда Тжиа Йин-норға семинар өткізгені үшін алғыс білдіріп, сертификат табыстады.

13-14 HAZİRAN 2019 TARİHLERİ ARASINDA HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ TARAFINDAN, ULUSLARARASI TÜRKÇE TARİHİ METİN ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU DÜZENLENMİŞTİR.

2019 ЖЫЛЫ 13-14 МАУСЫМ КҮНДЕРІ АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДА ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНЕ ҚАРАСТЫ ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ БАС БОЛЫП ҰЙЫМДАСТЫРҒАН «ТҮРКІ ТІЛДЕРІНДЕГІ ТАРИХИ ҚОЛЖАЗБАЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СИМПОЗИУМЫ» ӨТТІ.

13-14 Haziran 2019 tarihleri arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından ve Gılim Ordası Merkez Bilimsel Kütüphanesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

2019 жылы 13-14 маусым күндері Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетіне қарасты Еуразия ғылыми-зерттеу институтының бас болып ұйымдастырумен, сондай-ақ «Ғылым Ордасы» РМК Орталық ғылыми кітапханасы, Кыршехир Ахи Евран университеті Түрік тілі бөлімі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Жазба жәдігерлер және рухани мұра ғылыми-зерттеу орталығы және Қазақстан ұлттық кітапханасының қолдауымен өткен «Түркі тілдеріндегі тарихи қолжазбаларды зерттеу халықаралық симпозиумы (Қолжазбаларды жариялау, каталогын жасау және цифрлау)» өтті.

Симпозиумнің ашылу салтанаты «Ғылым ордасы» РМК Орталық ғылыми кітапханасында ұйымдастырылған «Қазақстандағы түркі тілдеріндегі сирек кітаптар мен қолжазбалар» атты сан ғасырлық тарихы бар кітаптар мен қолжазбалардың арнайы көрмесімен басталды.

Симпозиумнің ресми ашылу салтанатына Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Риза Қаған Иылмаз, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ Өкілеттік кеңес төрағасы Мұса Йылдыз, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ Өкілеттік кеңес мүшесі Хүсейін Каракум, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ ректор өкілі Женгиз Томар, «Ғылым Ордасы» РМК директорының орынбасары Нұр-

Ректорлүгү Türk Dili Bölümü, Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesi El Yazması ve Manevi Miras Araştırma Merkezi ve Kazakistan Millî Kütüphanesi'nin katkılarıyla Uluslararası Türkçe Tarihî Metin Araştırmaları Sempozyumu (Metin Yayımları, Kataloqlama, Dijitalleştirme) düzenlenmiştir.

Uluslararası Sempozyum, "Gıllım Ordası" Merkezi Bilimsel Kütüphanesi'nde "Kazakistan'da Türk Dillerindeki Nadir Eserler ve El Yazmaları" konulu özel olarak organize edilen sergiyle başlamıştır. Eski tarih hakkında bilgi veren arşiv bulunan nadir eserler ile el yazmaları katılımcılara sunulmuştur.

Sempozyumun açılış törenine Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsolosu Rıza Kağan Yılmaz, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Üyesi Prof. Dr. Hüseyin Karakum, Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. Cengiz Tomar, "Gıllım Ordası" Merkezi Bilimsel Kütüphanesi'nin Müdür Yardımcısı Nurlan Seydin, Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer ve

лан Сейдін, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры Вакур Сүмер және басқада құрметті қонақтар қатысты.

Симпозиумнің ашылу сөзін бастаған Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Риза Қаған Иылмаз мұндай халықаралық ғылыми, рухани жиындардың көптеп өтуі ортақ тарихымызды терең білуге және өзара жақын ынтымақтастықта болуымызға үлкен септігін тигізетінін жеткізді.

Қ.А.Ясауи атындағы ХҚТУ Өкілеттік кеңес төрағасы Мұса Йылдыз Түркі тілдес халықтардың Атажұрты Қазақстанда өткізілген мұндай халықаралық іс-шараны жылда дәстүрлі түрде өткізіп, ғылыми бағыттағы бірлігімізді нығайта беруге ниетті екенін білдірді.

Ал, «Ғылым Ордасы» РМК директорының орынбасары Нұрлан Сейдін симпозиум жұмысына сәттілік тілеп, алыс және жақын шетелден келген ғалымдарға ризашылық білдірді.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер симпозиумнің негізгі мақсаты Түркі әлемінің ақсақалы,

diğer kıymetli misafirler katılmıştır.

Sempozyum'un açılış konuşmasını yapan Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsolosu Rıza Kağan Yılmaz, böyle uluslararası, bilimsel nitelikli ve manevi toplantılarını bolca gerçekleştirmesi, ortak tarihimizi derin bir biçimde öğrenmemiz için ve karşılıklı yakın işbirliği içinde olmamız için etkili olacaktır, demiştir.

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız, Türk Dili konuşan halkların anavatanı Kazakistan'da gerçekleşen böyle bir faaliyeti her sene geleceksel olarak sürdürmeye ve karşılıklı bilimsel yönde güçlendirmeye niyetli olduğunu ifade etmiştir.

"Gılım Ordası" Merkez Bilimsel Kütüphanesi'nin Müdür Yardımcısı Nurlan Seydін ise Sempozyum katılımcılarına başarılar dileyerek uzak ve yakın yurt dışından gelen bilim adamlarına teşekkürlerini sunmuştur.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer Sempozyum'un temel amacının Türk Aksakalı Kazakistan Cumhuriyeti İlk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in "Geleceğe Yöneliş: Manevi Canlanma" ve "Büyük Bozkır'ın Yedi Yönü" makalelerindeki fikirlerine destek verme ve fikirleri canlandırma yoluyla Türk Dünyası'ndaki birliği güçlendirme olduğunu ifade etmiştir.

Sempozyum Genel Oturumu'na başkanlık eden Kırıkkale Üniversitesi'nden Prof. Dr. Bilgehan Atsız Gökdağ, Sempozyumun tüm Türk halklarının ortak tarihine temel olan tarihsel eserlerin incelenmesi ve bilimsel kullanıma sunulmasına büyük bir katkı sağlayacağını dile getirmiştir. Toplantıda ünlü Türk bilim adamı, Gazi Üniversitesi, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun "Arap Harfli Türkçe Tarihî Metinler Nasıl Okunmalı?", L.N. Gumilev Avrasya Millî Üniversitesi Prof. Dr. Karjaubay Sartkojauli "Eski Türkçe Dongoin-Şiree Metninin Yeni Okunuşu ve Açıklaması", L.N. Gumilev Avrasya Millî Üniversitesi Prof. Dr. Tursın Jurtbay "Kurbangali Halidi: "Tevârih-i Hamsa-i Şarki" Adlı Eserinin El Yazması" ve Nazarbayev Üniversitesi'nden Prof. Dr. Uli Schamiloglu "Rusya İmparatorluğu'ndaki Tatarlar'ın Yazılı Mirası: Metin Yayımları, Kataloglama, Dijitalleştirilmesinin Durumu Konu-

Қазақстан Республикасының Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» және «Ұлы Даланың жеті қыры» мақалаларындағы идеяны қолдау және жандандыру арқылы түркі бірлігін нығайту екенін білдірді.

Симпозиумнің алқалық мәжілісіне төрағалық еткен Қырыккале университетінің профессоры, доктор Билгехан Атсыз Гөкдағ симпозиумнің бүкіл түркі халықтарының ортақ тарихына негіз болатын тарихи қолжазбаларды зерттеу мен ғылыми айналымға енгізуге үлкен үлес қосатынын атап өтті. Алқалық мәжілісте Түркиялық белгілі ғалым, Гази университетінің профессоры, доктор Ахмет Бижан Ержиласун «Арабша жазылған түрікше тарихи мәтіндерді қалай оқуға болады?», Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, доктор Қаржаубай Сартқожаұлы «Ескі Доноин-Шире мәтінінің жаңа оқылымдары және түсіндірмесі», Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, доктор Тұрсын Жұртбай «Құрбанғали Халиди: «Тауарих-и хамса-и шарқи» еңбегінің қолжазбасы» және Назарбаев университетінің профессоры, доктор Юлай Шамилоглы «Ресей империясындағы татарлардың жазбаша мұрасы: мәтінді жариялау, каталогтандыру және цифрлау мәселелері туралы кейбір ойлар» атты баяндамалар жасап, жиналған ғалымдар мен жастарға құнды мәліметтер ұсынып, бұл сала рухани жаңғырудың бастауы екенін жеткізді.

Алқалық мәжілістің соңында Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ Өкілеттік кеңес төрағасы Мұса Йылдыз, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ ректор өкілі Женгиз Томар, «Ғылым Ордасы» РМК директорының орынбасары Нұрлан Сейдін және Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры Вакур Сүмер басандама жасаған ғалымдарға сертификаттар мен сыйлықтар табыстады.

Симпозиумнің секциялық жиналыстары түстен кейін және симпозиумнің екінші күні Еуразия ғылыми-зерттеу институтында жалғасып, қызықты баяндамалар мен терең талдауларға толы болды. Екі күн қатарынан жалғасқан симпозиумға Германия, АҚШ, Иран, Ресей, Түркия, Грузия және Орталық Азия елдерінен келген 50-ден астам түрколог маман-

sunda Bazı Düşünceler” adlı bildirilerini sunmuşlardır.

Sempozyum sonunda Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız, Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. Cengiz Tomar, “Gılim Ordası” Merkez Bilimsel Kütüphanesi’nin Müdür Yardımcısı Nurlan Seydin, Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer sunum yapan bilim insanlarına sertifikalar ile hatıra mahiyetinde hediyeler takdim etmiştir.

Sempozyum bölüm oturumları öğleden sonra ve ertesi gün Avrasya Araştırma Enstitüsü’nde devam etmiştir. İki gün süren sempozyuma Almanya, ABD, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya, Türkiye ve Gürcistan’dan, toplamda elliden fazla Türkolog katılarak Türk dillerinde yapılan tarihsel el yazmalarını geniş biçimde tartışmış, el yazmaları olarak günümüze kadar ulaşan

dar katıyıp, Tүрік тілдеріндегі тарихи қолжазбаларды кеңінен талқылап, қолжазба түрінде бүгінге жеткен мәдени мұраларды жариялану жолдарын қарастырды. Осы орайда, симпозиумға қатысушы түрколог ғалымдар Түркі тілдеріндегі тарихи қолжазбалар мен олардың мәтіндерін зерттеу, тарихи мәтіндік зерттеулерде кездесетін мәселелер, цифрлау, каталогын жасау және тарихи мәтіндерді сақтау, зерттеу жолдарын халықаралық деңгейде талқылап, өзара пікір алмасты.

maneви mirasları yayınlama yollarını değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda, Sempozyum çerçevesinde Türk dillerinde tarihsel yazıları ve metinleri araştırma, tarihsel metin araştırmalarında karşılaşılan sorunlar, dijitalleştirme, kataloglama, koruma ve araştırma yollarının Türkolog bilim adamları tarafından uluslararası düzeyde tartışılmıştır.

21 HAZİRAN 2019 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE SİYASET, DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI GRUBU ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA, BONN ÜNİVERSİTESİ'NDEN MİSAFİR ARAŞTIRMACIMIZ PROF. DR. NURLAN KENJEAHMET "KAŃNİDO HARİTASINDAKİ (1402) AVRASYA ŞEHİRLERİ: BEŞBALIK'TAN ENDÜLÜS'E KADAR" KONUSU SEMİNER VERDİ.

2019 ЖЫЛЫ 21 МАУСЫМДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА САЯСАТ, СЫРТҚЫ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗДІК ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ТОБЫ СЕМИНАРЛАРЫ АЯСЫНДА БОНН УНИВЕРСИТЕТІНЕН ШАҚЫРЫЛҒАН ЗЕРТТЕУШІ Т.Ғ.Д., ПРОФЕССОР НҰРЛАН КЕНЖЕАХМЕТ «КАŃНИДО КАРТАСЫНДАҒЫ (1402) ЕУРАЗИЯ ҚАЛАЛАРЫ: БЕСБАЛЫҚТАН АНДАЛҰСҚА ДЕЙІН» АТТЫ СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Т.ғ.д., профессор Кенжахмет семинарында 1402 жылғы Каңнидо картасы 1900-шы жылдары Жапонияда табылғанын және алғаш рет Жапонияның Моңғолия туралы зерттеу жұмыстарын жүргізген ғалымдары тарапынан зерттелгенін айтты. Кореяның мемлекеттік қайраткерлері Ким Са-хен, И Му, И Хо және Конфуций ілімін ұстанған корей зерттеушісі Гвон Гын тарапынан сызылған әлемге әйгілі карта ұзақ жылдар бойы тарихшылардың назарын аударып, бірнеше рет зерттелген еді. Т.ғ.д., профессор Нұрлан Кенжехмет картаның батыс бөлігі Исламның таралу аймағын көрсететінін, дәлірек айтқанда, 1154 жылы арабтар тарапынан сызылғанын және кейінірек неміс ғалымы Конрад зерттеу жүргізген Идриси картасынан көшірілгенін тілге тиек етті. Нұрлан Кенжехмет Каңнидо картасы осы күнге дейін қате оқылып, толық зерттелмегенін атап өтті, сондай-ақ, ескі Ислам карталарын түсіну үшін Құранды және жалпы Исламды түсіну керектігін айтты. 2011 жылы Мәскеуде осы тақырып бойынша орыс тілінде мақала жариялағанын, алайда қазіргі таңда бұл тақырыпқа қатысты жаңа идеялар мен көзқарастар туындағандықтан, зерттеу жұмыстары одан әрі жандандырылып жатқанын жеткізді.

Семинардың жалғасында көрсетілген карталар мен сол карталардағы топонимдердің жазылуы және олардың уақыт өте келе өзгеру мәселесі семинар қатысушыларының

Prof. Dr. Kenjeahmet, seminerinde, 1402 yıl-lına ait Kangnido haritasının 1900'lü yıllarda Japonya'da bulunduğunu ve ilk olarak Japon-ya'nın Moğolistan ile ilgili araştırmalar yapan bilim adamları tarafından incelendiğini söy-le-di. Kore devlet yetkilileri Kim Sa-hyeong, Yi Mu, Yi Ho ve Konfüçyüs öğretilerini izleyen Kore bilim adamı Gwon Geun tarafından çiz-ilmiş olandünyaca ünlü harita, uzun zaman-dır tarihçilerin dikkatini çekmiştir ve üzerinde birçok araştırmalar yapılmıştır. Prof Dr. Nurlan Kenjeahmet, haritanın batı kısmının İslam'ın yayıldığı bölgeleri yansıttığını, daha açık ifa-desiyle, 1154 yılında Araplar tarafından çizildi-ğini, daha sonra Almanyalı bilim adamı Kon-rad'ın da üzerinde çalıştığı İdrisi haritasından kopya edildiğini dile getirdi. Kangnido haritası üzerindeki okuma ve incelemelerin bugüne kadar yanlış ya da en azından eksik olarak ya-pıldığını vurgulayan Nurlan Kenjeahmet, eski İslam haritalarını anlamak için Kuran Kerim'i, ve genel olarak İslam'ı iyi anlamak gerekti-ğini de iletti. Kendisinin de bu konu üzerinde 2011 yılında Moskova'da Rusça bir makale ya-yınladığını, ama bugüne gelinen süreç içeri-sinde konu üzerinde yeni fikirler ve görüşlerle çalışanın daha da geliştirilmekte olduğunu söyledi.

↑

үлкен қызығушылығын тудырды. Картаға сәйкес, Еуропа, Анадогы, бүгінгі Иран және Ирак аумақтары, Парсы шығанағы, Кав-каз, Каспий теңізі аймағы және Орталық Азия қалаларының қазіргі атаулары картаға түсірілген кезеңдегі атаулармен бірдей.

Т.ғ.д., профессор Нұрлан Кенжахмет, сон-дай-ақ, Каңнидо картасы мен сол кезеңде сызылған басқа да карталарды салыстырып, олардың арасындағы ұқсастықтар мен айы-рмашылықтарға тоқталып өтті.

Семинар соңында Институт директоры до-цент, доктор Вакур Сүмер Қытай өркениеті мен Батыс өркениетін салыстырып, тақы-рып жөнінде өз пікірімен бөлісті. Семинар қатысушыларының қызығушылығын туды-рған тақырып тарихи құжаттардың бүгінгі күнге дейін қалай жеткендігі төңірегінде өр-біп, дұрыс ақпаратқа қол жеткізудің маңыз-дылығы туралы талқылауларға ұласты. До-цент, доктор Вакур Сүмер т.ғ.д., профессор Нұрлан Кенжахмет мырзаға жан-жақты ақпарат бергені үшін алғыс білдіріп, серти-фикат табыстады.

Seminerin devamında, gösterilen haritalar ve o haritalarda yazılan yerlerin isimlerinin yazılışı ve zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm, seminer katılımcılarının büyük ilgisini çekti. Haritaya göre, özellikle Avrupa, Anadolu, günümüzdeki İran ve Irak toprakları, Basra Körfezi, Kafkaslar, Hazar Denizi bölgesi, Orta Asya'daki şehirlerin şimdiki adlarının, haritanın çizilmiş olduğu dönemdekiyle aynı isimlere sahip olduğu görülmektedir.

Prof. Dr. Nurlan Kenjeahmet ayrıca, Kangnido haritası ile benzer dönemde çizilen farklı haritaları da karşılaştırarak, bunlar arasındaki benzerlikler ve farklılıkları da özetledi.

Seminer sonunda Enstitü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, Çin medeniyeti ile Batı medeniyeti üzerinde karşılaştırmalar yaparak kendi görüşlerini iletti. Seminer katılımcıları tarafından yoğun ilgi gören konu, tarihi belgelerin bugüne nasıl aktarıldığını ve doğru bilgilere ulaşmanın önemini vurgulayan tartışmalar ile devam etti. Doç. Dr. Vakur Sümer, Prof. Dr. Nurlan Kenjeahmet paylaştığı derin bilgiler için teşekkür etti ve sertifika takdim etti.

**27 HAZİRAN 2019 TARİHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE
TOPLUM VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI
GRUBU ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA
ENSTİTÜ'NÜN UZMAN ARAŞTIRMACISI
ÖMİRBЕК HANAYİ "ÇİN'DE YAŞAYAN
KAZAKLARIN ETNO-KÜLTÜREL
DEĞERLERİNİN KORUNMASI" KONULU
SEMINER VERDİ.**

2019 ЖЫЛЫ 27 МАУСЫМДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ ӨМІРБЕК ҚАНАЙ ҚОҒАМ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ЗЕРТТЕУ ТОБЫНЫҢ ЖҰМЫСТАРЫ ШЕҢБЕРІНДЕ «ҚЫТАЙ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ ЭТНОМӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ САҚТАУЫ» ТАҚЫРЫБЫНДА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Қанай, семинар барысында Шыңжаңда тұратын этникалық қазақтардың өмірі, мәдениеті мен дәстүрлерінің күнделікті өмірде қолданылуы және ұлттық құндылықтарының сақталуы туралы ақпараттар мен мысалдар келтіре отырып баяндады.

Өмірбек Қанай алдымен өзінің Қытайда туып-өскен қазақ екенін айта келіп, Қазақ дегенде ақылға келетін алғашқы элементтердің бірі, қазақ халқының көшпелі өмірінде қолданған Киіз үй мәдениеті екенін, дөңгелек киіз үйдің жер шарына және көк күмбезге ұқсас пішінінің де қазақы дүние танымнан туындайтындығын атап өтті. Аталмыш киіз үйлер күнделікті өмір үшін өте ыңғайлы екенін түсіндірді. Сонымен қатар Қанай, киіз үйдің ішіндегі қолдан жасалған кілем-кілшелердің Шыңжаң қазақтарында осы күнге дейін қолданыста болғанын және аталмыш кілемдерді әлі күнге дейін тоқуды жалғастырып келе жатқанын, сондай-ақ, бұл қолөнердің ұлттық құндылықтарды қорғаудың ең маңызды үлгілерінің бірі екенін атап өтті. Дөңгелек киіз үйлердің пішінінде аймақта көптеген туристік қонақ үйлер бар

Hanayi, seminerinde Doğu Türkistan bölgesinde yaşayan Kazak azınlıklarının yaşamını, kültürünü ve geleneklerinin günlük hayatta kullanılması ve milli değerlerinin korunması hakkında bilgiler ve örnekler sundu.

Omirbek Hanayi ilk olarak kendisinin Çin doğumlu Kazaklar'dan olduğunu aktardı. Kazak denildiği zaman ilk akla gelen unsurlardan olan, Kazak halkının göçebe hayatta kullandıkları "keçi evleri"nin (yurt) değeri üzerinde duran Omirbek Hanayi, keçi evlerinin dünyanın ve gök kubbenin şekline benzetilerek yuvarlak biçimde olması geleneğini anlattı. Bu evlerin günlük hayat için oldukça kullanışlı bir nitelik arz ettiğini de dile getirdi. Ek olarak Hanayi, keçi evlerinin içindeki el yapımı kilimlerin günümüze kadar kullanılarak geldiğini ve bu kilimlerin halen dokunmaya devam etmesinin de milli değerlere sahip çıkma konusunda en önemli örneklerden biri olduğunu da altını çizdi. Hanayi, yuvarlak keçi evlerinin biçiminde bölgede birçok turistik otelin mevcut olduğunu, bu biçimde bir hava balonunun da yapıldığını, 2018 yılında bu balonun Guinness Rekorlar Kitabı'na dahi girdiğini de söyledi.

Bunun dışında Kazaklar'ın hayatında hayvancılığını ve atın önemini vurgulayan Hanayi, at donanımları için gerekli malzemelerin yapılışının Doğu Türkistan'da da günümüze kadar devam etmekte olduğunu da ifade etti. Böl-

екендігін және осы пішінде әуе шарының жасалғанын, тіпті 2018 жылы аталмыш шардың Гиннесс рекордтар кітабына енгенін баяндады.

Бұдан сырт, қазақтардың өмірінде мал шаруашылығы мен жылқының маңыздылығын атап өткен Қанай, ат әбзелдерінің жасалуы Шыңжаңда осы күнге дейін жалғасын тауып келе жатқанын айтты. Аймақтағы жылқы өркениетінен сыр шертетін көптеген мұражай бойынша суреттерімен де бөлісті. Сондай-ақ, аттың жақ сүйегінен немесе қошқар мүйізінен жасалған шамдардың күнделікті тұрмыста кеңінен қолданылғанын жеткізді. Ал, әлемдегі ең кішкентай домбыра ретінде Гиннесс рекордтар кітабына енген домбыраның да Қытай қазақтары тарапынан жасалғанын баяндады.

Семинар қорытындысында Қанай, Қытай қазақтарының ұлттық рухани құндылықтарын сақтауына және бүгінгі күнге дейін жалғаттыруына ондағы қазақтардың дәстүрлі мал шаруашылығымен айналысып келе жатқанының үлкен рөл атқарғанын атап өтті. Сонымен қатар, Қытай қазақтарының дәстүрлі мәдениетінің кейбір элементтерінің Қытай мәдениетінің элементтерімен ішінара араласып жаңа мәдени элементтер қалыптастырғанын түсіндірді.

gedeki birçok müzede “at medeniyeti” üzerine hazırlanan köşelerin resimlerini de paylaştı. Bener biçimde at çenesinden ve koç boynuzlarından imal edilen avizelerin de günlük yaşam stilinde yaygın biçimde kullanıldığını aktardı. Dünyadaki en küçük dombıra olarak Guinness Rekorlar Kitabı’na dâhil olan dombıranın da Çin Kazakları tarafından yapıldığını ifade etti.

Sonuç olarak Hanayi, Çin Kazakları’nın kendi milli manevi değerlerinin korunmasında ve bugüne kadar kullanımda kalabilmesinde Kazak halkının geleneksel hayvancılık yaşamı ile yaşamayı sürdürmelerinin büyük rol oynadığını vurguladı. Çin Kazakları’nın ayrıca Kazak kültürünün kimi unsurlarını yer yer Çin kültürünün unsurlarıyla da harmanlayarak yeni kültür öğeleri yarattıklarını ve hem Çin hem de Kazak kültürüne katkılar sunduklarını ifade etti.

Seminer, Avrasya Araştırma Enstitüsü’ne araştırmacıları ve misafir katılımcılar tarafından dile getirilen etnik değerlerin korunması konusunda sorular ve tartışmalar ile devam etti. Seminer sonunda Enstitü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, uzman araştırmacı Omirbek Hanayi’ye paylaştığı bilgiler için teşekkür etti ve sertifika takdim etti.

Семинардың соңы Еуразия ғылыми-зерттеу институтының зерттеушілері мен қонақтардың этникалық құндылықтарды қорғау мәселелері бойынша өзара сұрақтар қойып, пікірталас жүргізуімен жалғасын тапты. Семинар соңында институт директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер аға ғылыми қызметкер Өмірбек Қанайға құнды ақпараттармен бөліскені үшін алғысын білдіріп, алғыс хат табыстады.

**AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜR YARDIMCISI CENGİZHAN
CANALTAY, 07.04.2019-28.06.2019
TARİHLERİ ARASINDA RİGA
YÜKSEK LİSANS HUKUK
OKULU'NUN DÜZENLEDİĞİ
AVRUPA HUKUKU VE EKONOMİSİ
İLERİ DÜZEY PROGRAMI'NA
KATILMIŞTIR.**

2019 ЖЫЛДЫҢ 7 СӘУІР-28 МА-
УСЫМ АРАЛЫҒЫНДА ЕУАЗІЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ
ДИРЕКТОРЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ
ЖЕНГИЗХАН ЖАНАЛТАЙ РІГА
ЖОҒАРЫ ЗАҢ МЕКТЕБІ ҰЙЫМДА-
СТЫРҒАН ЕУРОПАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ
ЖӘНЕ ЭКОНОМИКА САЛАСЫН-
ДАҒЫ БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ
БАҒДАРЛАМАСЫНА ҚАТЫСТЫ.

2019 жылдың 7 сәуір-28 маусым ара-
лығында Еуразия ғылыми-зерттеу инсти-
туты директорының орынбасары Женгизхан
Жаналтай Рига Жоғары заң мектебі ұйымда-
стырған Еуропалық құқық және экономика
саласындағы тереңдетілген бағдарламаға
қатысып, бағдарламаны сәтті аяқтады. Жа-
налтай Еуропалық құқық және экономика
бойынша тереңдетілген бағдарламаға Еуро-
па көршілік саясаты аясындағы елдер мен
Орталық Азиядан 400-ден астам өтініш бе-
руші арасынан таңдалып, 32 үміткердің қа-
тарында болды. Бағдарламаға Қазақстаннан
2-ақ үміткер қабылданды.

Аталмыш бағдарламаның мақсаты Еуропа
көршілік саясаты аясында Орталық Азия
және Батыс Балқан елдеріндегі жас ға-
лымдардың, мемлекеттік мекемелер мен
үкіметтік емес ұйымдарда істейтін қызмет-
керлердің жалпы құқық және экономика
мәселелері бойынша білімі мен тәжіри-
бесін дамытуға үлес қосу, сондай-ақ Еуро-
па одағындағы құқық, экономика және са-
ясат жүйелерінің қызметі туралы ақпарат
беру. Бағдарлама шеңберінде Еуропа одағы
заңнамалары, экономикалық даму және
халықаралық сауда, Еуропа интеграциясы,

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay, Riga Yüksek Lisans Hukuk Okulu'nun düzenlediği Avrupa Hukuku ve Ekonomisi İleri Düzey Programı'na 07.04.2019-28.06.2019 tarihleri arasında katılmış ve programı başarı ile tamamlamıştır. Canaltay, Avrupa Hukuku ve Ekonomisi İleri Düzeydeki Programına Avrupa Komşuluk Politikası ülkeleri ile Orta Asya'dan başvuran 400'den fazla aday arasından toplam kabul edilen 32 aday içerisinde yer almıştır. Program Kazakistan'dan yalnızca 2 kişi kabul edilmiştir.

Programın amacı Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki ülkeler arasında bulunan Orta Asya ve Batı Balkan ülkelerindeki genç akademisyenlerle kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinde çalışanların genel anlamda hukuk ve ekonomik konular üzerine bilgi ve deneyimlerini geliştirmelerine katkıda bulunmak ve Avrupa Birliği'nde hukuk, ekonomi ve politik sistemin işleyişi hakkında bilgi vermektir. Program çerçevesinde Avrupa Birliği Kanunları, Ekonomik Kalkınma ve Uluslararası Ticaret, Avrupa Entegrasyonu, Uluslararası Satış Kanunları, Ekonomik Kriz Yönetimi, Müzakere Teknikleri gibi pek çok farklı konularda eğitim verilmiştir.

Program esas olarak Letonya'nın Riga şehrinde düzenlenmiştir. Ayrıca Brüksel ve Lüksemburg şehirleri de ziyaret edilerek program boyunca Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu, Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Denetçiler Mahkemesi, Lüksemburg Finans ve Kalkınma Merkezi, Avrupa Ekonomi ve Sosyal Komitesi, Avrupa Birliği Dış Eylem Servisi, Letonya Bakanlar Kurulu, Letonya Dışişleri Bakanlığı ve Letonya Yatırım ve Kalkınma Ajansı gibi kurumlar ziyaret edilmiştir. Böylece Avrupa Birliği'nin ekonomik ve hukuki sisteminin işleyişi ve Birliğin üye ülkelerinden Letonya'daki temel siyasal sistem hakkında birinci elden bilgi edinilmesi sağlanmıştır.

халықаралық сауда заңдары, экономикалық дағдарысты басқару, келіссөз әдістері сияқты көптеген тақырыптар бойынша білім берілді.

Бағдарлама негізінен Латвияның Рига қаласында ұйымдастырылды. Сонымен қатар, қатысушылар Брюссель және Люксембург қалаларында болды. Бағдарлама аясында Еуропа Парламенті, Еуропа комиссиясы, Еуропа соты, Еуропа инвестициялық банкі, Еуропа аудиторлар соты, Люксембург Қаржы және даму орталығы, Еуропаның экономикалық және әлеуметтік комитеті, Еуропа одағының сыртқы байланыстар қызметі, Латвия Министрлер кеңесі, Латвия Сыртқы істер министрлігі және Латвияның Инвестициялар және даму агенттігі сияқты мекемелердің өкілдерімен кездесулер ұйымдастырылды. Осылайша, Еуропа одағының экономикалық және құқықтық жүйесінің қызметі және Одаққа мүше елдердің бірі болып табылатын Латвияның саяси жүйесі туралы негізгі ақпарат ұсынылды.

**AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜR YARDIMCISI CENGİZHAN
CANALTAY, 3 HAZİRAN 2019
TARİHİNDE ROBERT SCHUMAN
AVRUPA ÇALIŞMALARI VE
ARAŞTIRMALARI MERKEZİ'Nİ
ZİYARET ETTİ.**

2019 ЖЫЛДЫҢ 3 МАУСЫМЫНДА
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИ-
ТУТЫ ДИРЕКТОРЫНЫҢ ОРЫНБАСА-
РЫ ЖЕНГИЗХАН ЖАНАЛТАЙ РОБЕРТ
ШУМАН ЕУРОПА ЗЕРТТЕУЛЕР ОРТА-
ЛЫҒЫНДА БОЛДЫ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары Женгизхан Жаналтай Рига Жоғары заң мектебі ұйымдастырған Еуропалық құқық және экономика бойынша тереңдетілген бағдарламаға қатысты. Аталмыш бағдарлама аясында Жаналтай Люксембург қаласындағы мекемелерге барып, Роберт Шуман Еуропа зерттеулер орталығы директорының орынбасары профессор, доктор Жан-Мари Маджеруспен кездесті.

Бағдарлама шеңберінде өткізілген отырыстан соң Жаналтай Еуразия ғылыми-зерттеу институтының Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетіне қарасты ғылыми-зерттеу орталығы болып табылатынын атап өтіп, университеттің мақсаты мен міндетіне сәйкес Еуразия аймағы, оның ішінде Орталық Азия, Қазақстан және Түркия-Қазақстан қарым-қатынастары сала-

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay, Riga Yüksek Lisans Hukuk Okulu'nun düzenlediği Avrupa Hukuku ve Ekonomisi İleri Düzey Programı'na katıldığı süre zarfında program kapsamında Luxembourg şehrindeki kurum ziyaretleri kapsamında Robert Schuman Avrupa Çalışmaları ve Araştırmaları Merkezi'nin Müdür Yardımcısı Prof. Dr. Jean-Marie Majerus ile görüşmüştür.

Program kapsamında düzenlenen toplantının ardından Canaltay, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Uluslararası Kazak-Türk Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne bağlı bir araştırma kurumu olduğunu belirterek üniversitenin misyonu ve vizyonu doğrultusunda genelde

сында әртүрлі тақырыптар бойынша ғылыми-зерттеулер жүргізетінін тілге тиек етті. Мажерус өз кезегінде Роберт Шуман Еуропа зерттеулер орталығының құрылу мақсаты, ғылыми қызметі және жүргізіп жатқан жобалары туралы ақпарат берді.

Avrasya, özelde ise Orta Asya, Kazakistan ve Türkiye-Kazakistan ilişkileri alanlarında çeşitli konularda çalışmalar yürüttüklerini iletmiştir. Majerus ise Robert Schuman Avrupa Çalışmaları ve Araştırmaları Merkezi'nin kuruluş amacı, akademik faaliyetleri ve üzerinde çalıştıkları projeler üzerine bilgiler vermiştir.

**AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜR YARDIMCISI CENGİZHAN
CANALTAY, 13 HAZİRAN 2019
TARİHİNDE LETONYA
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ENSTİTÜSÜ'NÜ ZİYARET ETTİ.**

2019 ЖЫЛДЫҢ 13 МАУСЫМЫНДА
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИ-
ТУТЫ ДИРЕКТОРЫНЫҢ ОРЫНБАСА-
РЫ ЖЕНГИЗХАН ЖАНАЛТАЙ ЛАТ-
ВИЯ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ИНСТИТУТЫНДА БОЛДЫ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары Жәңгізхан Жәналтай Рига Жоғары заң мектебі ұйымдастырған Еуропалық құқық және экономика саласындағы тереңдетілген бағдарламаға қатысу кезінде Латвия Халықаралық қатынастар институтында болып, институты директорының орынбасары, доктор Карлис Буковскиспен кездесті. Кездесу барысында Жәналтай Еуразия ғылыми-зерттеу институтының Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің мақсаты мен міндеттері аясында атқарып жатқан қызметтері туралы әңгімеледі.

Осы бағытта апталық Э-бюллетень, «Азия-Еуропа» журналы, «Avrasya Outlook» кітабының сериясы және жобалар туралы ақпараттар мен қатар, 2020 жылы өтетін IV Халықаралық экономика, финанс және

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay, Riga Yüksek Lisans Hukuk Okulu'nun düzenlediği Avrupa Hukuku ve Ekonomisi İleri Düzey Programı'na katıldığı sırada Letonya Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nü ziyaret ederek Müdür Yardımcısı Dr. Karlis Bukovskis ile görüşmüştür. Görüşme sırasında Canaltay, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Uluslararası Kazak-Türk Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin misyonu ve vizyonu doğrultusunda yürütmekte olduğu faaliyetlerden bahsetmiştir.

Bunlar arasında E-bülten, Asya-Avrupa dergisi, Avrasya Outlook kitap serisi ve projeler hakkında bilgiler sunmuştur. 2020 yılında dördüncüsü düzenlenecek olan Uluslararası Ekonomi, Finans ve Enerji Kongresi ile ilgili de bilgiler vermiştir. Bukovskis de kendi enstitülerinin yayınları, ilgi alanları ve çalışma sistemleri hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Buna ek

энергетика конгресс туралы ақпарат берді. Ал, Буковскис да өз институттарының басылымдары, мүдделері және жұмыс жүйесі туралы толық ақпарат берумен қатар, екі институттың басылым түрлері мен зерттеу бағыттарының өте ұқсас екендігін білдірді. Кездесу барысында екі институттың зерттеу бағыттары мен құрылымдарының үйлесімділігіне назар аудара отырып, академиялық ынтымақтастық мүмкіндіктері талқыланды.

olarak iki enstitünün de araştırma alanları ile yayın tiplerinin birbirine oldukça benzer olduğunu ifade etmiştir. Görüşme sırasında iki enstitünün de araştırma konularının ve yapılarının birbirine uygunluğuna vurgu yapılarak muhtemel akademik işbirliği olanakları görülmüştür.

**LATVIAN INSTITUTE OF
INTERNATIONAL AFFAIRS**
LATVIJAS ĀRPOLITIKAS INSTITŪTS

**AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜR YARDIMCISI CENGİZHAN
CANALTAY, 25 HAZİRAN 2019
TARİHİNDE RİGA YÜKSEK
LİSANS HUKUK OKULU'NUN
ULUSLARARASI PROJELER
BÖLÜMÜ'NÜ ZİYARET ETTİ.**

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ ДИРЕКТОРЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ ЖЕНГИЗХАН ЖАНАЛТАЙ, 2019 ЖЫЛДЫҢ 25-МАУСЫМЫНДА РИГА ЖОҒАРЫ ЗАҢ МЕКТЕБІНІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАР БӨЛІМІНЕ БАРДЫ.

Еуразия Ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары Женгизхан Жаналтай, Рига Жоғары заң мектебінің ұйымдастыруымен өткен Еуропалық құқық және экономика саласындағы тереңдетілген бағдарлама курсына қатысты. Курс аясында аталмыш университеттің Халықаралық бағдарламалар орталығына барып, бөлім басшысы Жастин Эльфертемен кездесті. Кездесу барысында Эльферте, жалпы бөлімнің жұмыстары, ағымдағы халықаралық білім беру бағдарламалары, нақтырақ айтқанда Еуропа құқығы мен экономикасы кеңейтілген бағдарламасы туралы ақпараттармен бөлісті. Сонымен қатар, берілген ақпараттардың арасында университет аясында жобаларды қалай жүргізетіндері, оларды басқару, қаржыландыру және т.б. мәселелер де бар.

Жаналтай, Еуразия Ғылыми-зерттеу ин-

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay, Riga Yüksek Lisans Hukuk Okulu'nun düzenlediği Avrupa Hukuku ve Ekonomisi İleri Düzey Programı'na katılım sağlamış ve bu sırada aynı üniversitenin Uluslararası Projeler Bölümü'nü ziyaret ederek Bölüm Yöneticisi Justine Elferte ile görüşmüştür. Ziyaret sırasında Elferte, genelde bölümün işleyişi ve yürüttükleri uluslararası eğitim projeleri, özelde Avrupa Hukuku ve Ekonomisi İleri Düzey Programı hakkında çeşitli bilgiler paylaşmıştır. Bunlar arasında üniversite içerisinde projeleri nasıl yürüttükleri ile yönetim, finansman ve diğer konular hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Canaltay ise, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Uluslararası Kazak-Türk Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne bağlı bir araştırma kurumu olduğunu belirterek Üniversite'nin misyonu ve vizyonu doğrultusunda yürüttükleri projeler, yayınlar ve etkinliklerden bahsetmiştir. Ayrıca

stitütüünün Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетіне қарасты зерттеу мекемесі екенін атап өтіп, университеттің мақсаттары мен міндеттері аясында атқарылып жатқан жобалар, ба-сылымдар және іс-шаралар туралы әңгіме-леді. Сондай-ақ, институттың өзінің ғылыми жобаларын жүргізудегі тәжірибелерімен бөлісіп, жұмыс жүргізу жүйесіне қатысты ақпараттар ұсынды. Кездесу соңында екі мекеменің жобаларды жүргізуге қатысты өз тәжірибелерімен бөлісуі тараптар үшін пайдасы мол болды деген қорытынды жа-салды.

enstitünün kendi akademik projelerini yürüt-medeki tecrübesini anlatarak çalışma sistemi üzerine bilgiler paylaşmıştır. Görüşme sonun-da iki kurumun da projeler bazında tecrübe-lerini paylaşmasının faydalı olduğu kanaatine varılmıştır.

**AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
UZMANLARI TARAFINDAN
HAZIRLANAN “RENEWABLE
ENERGY IN KAZAKHSTAN:
POTENTIAL AND CHALLENGES”
MAKALESİ PALGRAVE MACMILLIAN
YAYINLARI RENEWABLE ENERGY:
INTERNATIONAL PERSPECTIVES
ON SUSTAINABILITY KİTABINDA
YAYINLANMIŞTIR.**

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ МАМАНДАРЫ ЖАЗҒАН «ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ КӨЗДЕРІ: ӘЛЕУЕТІ МЕН ПРОБЛЕМАЛАРЫ» АТТЫ МАҚАЛА PALGRAVE MACMILLIAN БАСЫЛЫМЫНЫҢ «ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ КӨЗДЕРІ: ТҰРАҚТЫ ДАМУДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ» КІТАБЫНДА ЖАРИЯЛАНДЫ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay ve Kazakistan Cumhuriyeti İlk Cumhurbaşkanı Vakfı Altında Kurulan Dünya Ekonomi ve Politika Enstitüsü (IWER) Uzmanı Lidiya Parhomchik tarafından hazırlanan “Renewable Energy in Kazakhstan: Potential and Challenges” Makalesi Palgrave MacMillian Yayınlarından “Renewable Energy: International Perspectives on Sustainability” Kitabı içerisinde akademik internet portalı olan Springer Link’de yayınlanmıştır.

Kitap genel anlamıyla son dönemlerin özellikle enerji alanında en popüler ve önemli konularından biri olan yenilenebilir enerji konusuna uluslararası uzmanların bakış açılarını bir araya getirerek konu üzerindeki uluslararası perspektifi yansıtmaktadır. Küresel ısınma, enerji üretiminde ve ihracatında gri gücün egemenliği (petrol, kömür vb.) ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi konuların ekse-

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер, директор орынбасары Женгизхан Жаналтай және Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті – Елбасы Қоры жанындағы Әлемдік экономика және саясат институтының (IWER) сарапшысы Лидия Пархомчик бірлесіп жазған «Қазақстандағы жаңартылатын энергия көздері: әлеуеті мен проблемалары» атты мақала Palgrave MacMillian басылымының «Жаңартылатын энергия көздері: тұрақты дамудың халықаралық перспективалары» кітабының Springer Link академиялық интернет-порталындағы нұсқасында жарияланды.

Бұл кітап, әсіресе, соңғы жылдары энергетика саласындағы ең өзекті және ең маңызды мәселелердің бірі болып табылатын жаңартылатын энергия көздері бойынша халықаралық сарапшылардың көзқарасын топтастырып, осы саладағы халықаралық перспективаны ұсынады. Жаһандық жылыну, энергетикалық өндіріс пен экспорттағы қара алтынның үстемдігі (мұнай, көмір және т.б.) және тұрақты дамуға қол жеткізу сияқты мәселелер бойынша энергетика секторын жанжақты қарастыратын жұмыс болып табылады. Сонымен қатар, Еуропа, АҚШ, Таяу Шығыс, Орталық Азия және Латын Америкасы елдеріндегі жаңартылатын энергия саласындағы соңғы өзгерістерді қарастырған бұл кітап ғылымға қомақты үлес қосатын болады.

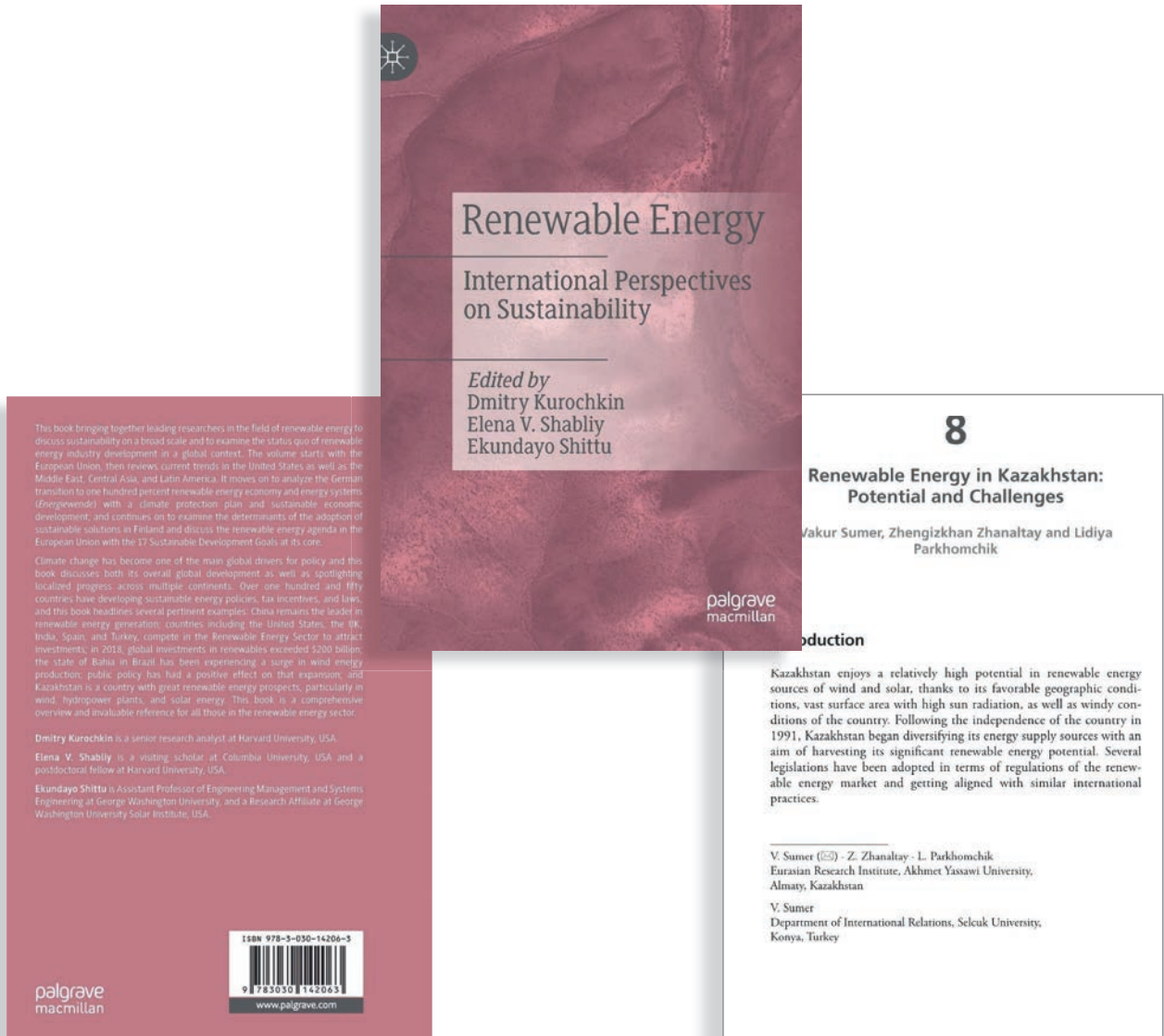
Қазақстанның жаңартылатын энергия көздері саласындағы әлеуетін әлемге таныту және халықаралық академиялық қауымдастықта танымал қылу мақсатында жазылған мақаламызда Қазақстанның аса бай күн және жел энергетикалық әлеуеті, инвесторлар үшін экономикалық және бюрократиялық қолайлылықтары, осы сектордағы әр түрлі шетелдік және отандық компаниялардың инвестициялары мен мемлекеттік қолдаулар туралы ғылыми тұрғыдан барынша толығырақ мағлұмат беруге тырыстық. Кітаптың кіріспесінде Қазақстанның жаңартылатын энергетикалық әлеуетінің зор екендігінің атап көрсетілуін де халықаралық академиялық қоғамдастықтың қызығушылығының бір көрінісі деп бағалаймыз. Осы орайды, ғылыми жұмысымыздың жаңартылатын энергия көздері бойынша ғылыми орта,

ninde sektörü çeşitli açılardan inceleyen bir eserdir. Dahası Avrupa, ABD, Orta Doğu, Orta Asya ve Latin Amerika'dan yenilebilir enerji alanındaki son gelişmelerin tartışıldığı bir kitap olması nedeniyle de literatüre önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir.

Yenilebilir enerji alanında Kazakistan'ın da potansiyelinin dünya çapında duyurulması ve uluslararası akademik camiada bilinmesi adına kaleme aldığımız makalemizde Kazakistan'ın zengin güneş ve rüzgar enerjisi potansiyelini, yatırımcılar için yapılan hem ekonomik hem de bürokratik kolaylıkları, günümüzde çeşitli yabancı ve yerli firmaların bu sektöre yaptığı yatırımlar ile devlet destekleri konularında elimizden geldiği kadarıyla akademik çerçevede

нарық және бюрократия арасындағы байланыстарды нығайтуға және шешім қабылдаушылардың саяси ұсыныстар әзірлеуіне септігі тиер деген үміттеміз.

bilgiler sunmaya çalıştık. Kitabın özetinde Kazakistan'ın muazzam yenilebilir enerji potansiyelinin olduğunun belirtilmesi de uluslararası akademik camianın da ilgisini çektiğinin bir göstergesi olarak görmekteyiz. Böylece yenilebilir enerji konusunda akademi ile piyasalar ve bürokrasi arasındaki bağlantıların güçlenmesine vesile olması ve karar vericilere politika önerileri geliştirmelerinde yardımcı olması umuduyla eserimiz yayınlanmıştır.

ERI Infographic No.19

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ӨМІР СУРУ ДЕҢГЕЙІ ORTA ASYA'DA YAŞAM KALİTESİNİN ÖLÇÜLMESİ MEASURING THE QUALITY OF LIFE IN CENTRAL ASIA

Life expectancy at birth

65,7 67,2 66,6 62,2 66,1

74,7 75,1 73,6 70,5 72,2

Mean years of schooling

The **Human Development Index (HDI)** is a statistic composite index used to rank countries in four main aspects of human development such as life expectancy, income per capita, education and health care.

Rank 58 122 127 108 105
Score 0,809 0,672 0,650 0,706 0,710

HDI*

Paid vacation days per year

Gross national income per capita in USD

Akademik Türkçe Kursu

Avrasya Araştırma Enstitüsü 19 Ekim 2015 tarihinde Akademik Türkçe kursu verilmeye başlamıştır. Bu kursun amacı katılımcılara makale, bildiri, tez, kitap gibi akademik metinleri okuma, not alma, çıkarımda bulunma konularında eğitim vermektir. Kurslar başlangıç ve orta seviye olmak üzere iki seviyede olacaktır.

HAFTA İÇİ VE HAFTA SONU GRUPLARI

Kurs hakkında bilgi almak ve başvuru için aşağıdaki telefon numarasını arayabilirsiniz.

Başvuru Yeri:

Almalı Avdanı, Mametova 48, 050004 Almatı.

+7 (727) 279 24 26 içhat: 109

19 қазан 2015 жылы Еуразия ғылыми-зерттеу институты «Түрік тілін ғылыми тұрғыдан жетілдіру» курстары басталды. Курстың мақсаты тыңдармандарға мақаладағы, баяндамадағы, диссертация және кітаптардағы академиялық мәтіндерді оқуды, ғылыми тұрғыдан жазуды және қорытынды жасай білуді үйрету болып табылады. Қосымша мағлұмат алу және өтініштерді беру үшін төменде көрсетілген байланыстар арқылы хабарласуға болады. Курстар апта ішінде және апта соңында өткізіледі.

Өтініштерді қабылдау мекенжайы:

Алмалы ауданы, Мәметова көшесі 48, 050004 Алматы,

тел: +7 (727) 279 24 26

(ішкі нөмір 109)

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Temmuz 2019 Sayı: 42
Шілде 2019 жыл №42